

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือ
แบบมีส่วนร่วม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

โดย นายเรวัต สิงห์เรือง และคณะ

วันที่ 31 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2549

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือ
แบบมีส่วนร่วม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คณะผู้วิจัย

1. นายเรวัต สิงห์เรือง	หัวหน้าทีมวิจัย
2. นางจุไรรัตน์ สร้อยมาลุน	ผู้ช่วยนักวิจัย
3. นางชลัยรัตน์ ปวิขวงศัวรรค	ผู้ช่วยนักวิจัย
4. นางสาวณัฐจิรา บุญฉนิไพโรจน์	ผู้ช่วยนักวิจัย
5. นางสาวดิสนีย์ ทองนาคแท้	ผู้ช่วยนักวิจัย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสำรวจสภาพของแหล่งท่องเที่ยวแก่งสะพือที่เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2) เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุ ที่ทำให้แก่งสะพือมีนักท่องเที่ยวลดลง 3) เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแก่งสะพืออย่างยั่งยืน 4) เพื่อศึกษาแนวทางให้ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพืออย่างยั่งยืนให้ดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แก่งสะพือ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยทำการสำรวจและศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐาน ซึ่งจะช่วยในการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา การเขียนเค้าโครงการวิจัยและใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาค้นคว้า

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการดังนี้

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับแก่งสะพือ เพื่อการท่องเที่ยวในอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา

2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต และถ่ายภาพประกอบ ในการสัมภาษณ์หรือการอภิปรายในที่ประชุม คณะผู้วิจัยใช้วิธีการจดบันทึกตามความเหมาะสม ส่วนในการสังเกตคณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการจดบันทึกและถ่ายภาพประกอบ ซึ่งกิจกรรม ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต และถ่ายภาพประกอบนั้นทำควบคู่ไปกับการจัดเวทีประชุม

3. จัดกระทำกับข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

3.1 นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่างๆ มาศึกษาและสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตเนื้อหา

3.2 นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต ในระหว่างการจัดเวทีประชุม โดยการจดบันทึกด้วยวิธีสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ศึกษา และจากนั้นได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ และเก็บข้อมูลเสริมในส่วนที่ขาดหายไปให้เกิดความสมบูรณ์ตามขอบเขตของเนื้อหา

3.3 นำภาพประกอบทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้อง เพื่อใช้เป็นภาพประกอบ ในการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

3.4 นำข้อมูลเนื้อหาทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ และจัดภาพประกอบตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4. เสนอผลการศึกษาค้นคว้า คณะผู้วิจัยจะเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนา เสนอผลการวิเคราะห์

ผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

จากการดำเนินงานพบว่า แก่งสะพือมีศักยภาพด้านการเป็นสถานที่ท่องเที่ยว จุดหลักคือ แก่งสะพือ เป็นเสมือนทำนบกั้นน้ำธรรมชาติ ตั้งอยู่ในลำน้ำมูล มีสภาพเป็นแก่งหิน ทั้งโขดหินขนาดใหญ่และขนาดเล็กวางประปรายไปทั่วลำแก่ง ทำให้เกิดเป็นทัศนียภาพที่สวยงามแก่ผู้พบเห็น ประกอบกับทางราชการได้นำเอาหินพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ที่โปรดเกล้าฯ ลงพระปรมาภิไธย เมื่อ พ.ศ. 2498 นำมาประดิษฐานบนแท่งหินอีกก้อนหนึ่ง และตั้งไว้เหนือฝั้ง แก่งสะพือ ทั้งแก่งสะพือและหินพระปรมาภิไธย จึงกลายเป็นสิ่งผูกพันที่ล้ำค่า จนกลายเป็นสัญลักษณ์ไปโดยปริยาย ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงนำมาเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นพิษุณมั่งคั่งสาหราร จากการดำเนินกิจกรรมทำให้ทราบสภาพและปัญหาแก่งสะพือ คือการท่องเที่ยวของแก่งสะพือขาดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน และหน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการร้านค้า ชุมชน ในแก่งสะพือขาดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมดูแลรักษาสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมทางสิ่งของที่เป็นสาธารณะประโยชน์ในแก่งสะพือ จากการดำเนินงานวิจัยทำให้ได้รูปแบบแนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้ คือ มีจุดรวมคลื่นรับลูกค้าที่มาท่องเที่ยวเพียงจุดเดียว มีบัตรคิวในการให้บริการลูกค้า มีร่วมมือกันรักษาความสะอาด ไม่ปล่อยให้เป็นที่ของทางเทศบาลเพียงอย่างเดียว ผู้ประกอบการขายอาหาร ไม่แย่งชิงลูกค้าจากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่โดยสารรถตู้ การประกอบอาหาร ผู้ประกอบการร้านค้าประกอบอาหารในร้านของตนเอง ไม่มีการ นำอุปกรณ์ ถ้วยจาน ประกอบนอกร้าน ผู้ประกอบการร้านค้าช่วยกันดูแลความปลอดภัยในการลงเล่นน้ำของนักท่องเที่ยว มีประชาสัมพันธ์ให้บริการข่าวสารและความรู้แก่นักท่องเที่ยว มีการจัดระเบียบร้านให้เข้าห้วงยาง เรือนำเที่ยว , เรือปั่น ในช่วงเทศกาลการท่องเที่ยวสงกรานต์ มีจัดระเบียบการขายของผู้ประกอบการค้าขาย มีการกำหนดสิทธิในการให้บริการ ของผู้ประกอบการค้าอาหารให้เป็นสีเขียวกัน วันจันทร์ ใส่เสื้อฟรียด์ไค้ วันอังคาร ใส่เสื้อสีเหลือง วันพุธ ใส่เสื้อสีขาว/ชมรมอาหาร วันพฤหัสบดี ใส่เสื้อสีแดง วันศุกร์ ใส่เสื้อฟรียด์ไค้ วันเสาร์ ใส่เสื้อสีเขียว วันอาทิตย์ ใส่เสื้อสีแดง มีการกำหนดราคาคืนค้างของร้านขายของที่ระลึกมีมาตรฐานจำหน่ายสินค้าราคาเดียวกัน มีบริการตะกร้าถังขยะให้ลูกค้าใบบริการนั่งพักผ่อนทำประชาสัมพันธ์ของฝาก พร้อมเบอร์โทรศัพท์ ปรับปรุงภูมิทัศน์ลานจอดรถแก่งสะพือ ปรับปรุงป้ายบอกทางให้ชัดเจน (บริเวณหัวสะพานแม่น้ำมูล) จัดการประกวดแข่งขัน การแสดงภายในบริเวณแก่งสะพือหรือหาดทรายแก้วในช่วงเทศกาล ช่วยกันทำความสะอาด เดือนละ 2 ครั้ง ปรับปรุงป้ายบอกทางให้ชัดเจน (บริเวณหัวสะพานแม่น้ำมูล) จัดทำเมนูอาหารให้เหมือนกัน / รูปแบบ / ราคา จัดทำแผนที่การท่องเที่ยวจัดทำแผ่นพับแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว จัดร้านให้เป็นระเบียบ จัดทำป้ายชี้กร้านให้มีขนาดและรูปแบบเป็นแนวเดียวกัน

ปัญหาอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือ เป็นความไม่เข้าใจเรื่องวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานเพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนรู้จักการเสียสละ สามัคคี ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม

คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะให้กลุ่มผู้ดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งการประสานความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่น ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนสืบไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยโครงการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ ที่ให้ประชาชน หรือชุมชนแก่งสะพือได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิจัย ร่วมในฐานะผู้ช่วยนักวิจัย ที่เข้ามาช่วยแก้ปัญหา ศึกษาแนวทางและเก็บรวบรวมข้อมูล การบันทึกข้อมูลการตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

ความสำเร็จในการวิจัยครั้งนี้ จะดำเนินงานบรรลุเป้าหมายได้นั้น ได้ความร่วมมือจากผู้ประกอบการค้าในแก่งสะพือ ชุมชนวัดสระแก้ว วัดสระแก้ว นายณรงค์ศักดิ์ โกศลวัฒน์ นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร องค์การปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ความรู้ กำลังใจ การติดตามงานที่ดี จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ช่วยเหลือให้งานวิจัยโครงการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ

จึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องมา ณ ที่นี้ด้วย

นายเรวัต สิงห์เรีตง และทีมวิจัย

คำนำ

แก่งสะพือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่คู่กับอำเภอพิบูลมังสาหารมาช้านาน เนื่องจากพิบูลมังสาหาร มีตัวเมืองตั้งอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำมูล มีแก่งสะพือซึ่งเปรียบเทียบบเสมือนทำนบกั้นน้ำธรรมชาติ ทำให้เกิดใบพัดนิยภาพที่สวยงามแก่ผู้พบเห็น ประกอบกับทางราชการได้นำเอาหินพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่โปรดเกล้า ฯ ลงพระปรมาภิไธย เมื่อ พ.ศ. 2498 นำมาประดิษฐานบนแท่งหินอีกก้อนหนึ่ง และตั้งไว้เหนือฝั่ง แก่งสะพือ ทั้งแก่งสะพือและหินพระปรมาภิไธย จึงกลายเป็นสิ่งผูกพันที่ล้ำค่า จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของชาวอำเภอพิบูลมังสาหาร และชุมชนแก่งสะพือไปโดยปริยาย ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงนำมาเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นพิบูลมังสาหาร เช่นตราสัญลักษณ์ของโรงเรียนพิบูลมังสาหาร และตราประทับของทีมงานวิจัยแก่งสะพือ เป็นต้น

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะทำให้ผู้ประกอบการรับทราบ แก่งสะพือ ชุมชน ประชาชน เทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร องค์การบริหารตำบลกุดชมภู และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต่างๆ จะช่วยกันทำนุ บำรุง รักษาให้แก่งสะพือยังคงเป็นสถานที่ ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวให้อยากกลับมาเที่ยวชมแก่งสะพือต่อไป

นายเรวัต สิงห์เรือง และทีมวิจัย

31 มีนาคม 2549

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ง
คำนำ	จ
สารบัญ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ความเป็นมาของแก่งสะพือ	1
บทบาทของกลุ่มผู้ประกอบการร้านค้าแก่งสะพือ	2
คำถามการวิจัย	4
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
กลุ่มเป้าหมาย	5
พื้นที่เป้าหมาย	5
วิธีดำเนินการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	9
ความหมายของการท่องเที่ยว	9
ความสำคัญของการท่องเที่ยว	11
ประเภทผู้เดินทางท่องเที่ยว	15
ปัญหาที่มีสาเหตุจากการท่องเที่ยว	17
องค์ประกอบของการท่องเที่ยว	20
รูปแบบของการท่องเที่ยว	25
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	28
งานวิจัยในประเทศ	29
งานวิจัยต่างประเทศ	31

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 กระบวนการดำเนินการวิจัย	32
วิธีดำเนินการวิจัย	32
กลุ่มเป้าหมายและทีมวิจัย	32
ขอบเขตของการศึกษา	34
แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	35
การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	36
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	37
บริบทชุมชน	37
การค้นหา ปัญหา สาเหตุ แนวทางการแก้ไขการท้องเที้ยวแก่่งสะพือ	45
การศึกษาดูงาน	50
รูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมที่นำมาใช้บริหารจัดการท้องเที้ยวแก่่งสะพือ	51
สรุปบทเรียนการแก้ปัญหาค้นมา	55
สิ่งที่ค้นพบ	57
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	59
สรุปผลการวิจัย	60
แนวทางการบริหารจัดการแก่่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท้องเที้ยวอย่างยั่งยืน	60
กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท้องเที้ยวแก่่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท้องเที้ยวอย่างยั่งยืน	60
รูปแบบ วิธีการที่เหมาะสมที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องเที้ยวแก่่งสะพือแบบมีส่วนร่วม เพื่อการท้องเที้ยวอย่างยั่งยืน	61
การเพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพการทำงานของชุมชนในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการท้องเที้ยวแก่่งสะพือแบบมีส่วนร่วม เพื่อการท้องเที้ยวอย่างยั่งยืน	62
ปัญหาอุปสรรค วิธีการแก้ไข	64
งานวิจัยทำให้เกิดอะไรบ้าง	65
ข้อเสนอแนะของทีมวิจัย	67
ข้อคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่องานวิจัย	67

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	๗-๘
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก ประวัติแหล่งท่องเที่ยว	70
ภาคผนวก ข หนังสือราชการ	88
ภาคผนวก ค ตัวอย่างภาพกิจกรรมการดำเนินงาน	96
ภาคผนวก ง คณะกรรมการดำเนินงาน	148
ภาคผนวก ฉ แผนที่	157

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แก่งสะพือ ตั้งอยู่ในอำเภอฟินลุ่มงสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สวยงาม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่แม่น้ำมูลไหลผ่าน เกิดเป็นเกาะแก่งตามธรรมชาติ และมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าความเป็นมาของพื้นที่และเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ในอดีตแก่งสะพือได้รับความนิยมอย่างมาก มีนักท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดเดินทางมาเที่ยวเป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่และละแวกใกล้เคียง

ผลจากการที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามามาก การให้บริการก็มีมากขึ้น เกิดการแข่งขันกันหน่วยงานที่เข้ามาดูแลบริหารจัดการก็ดำเนินการภายใต้กรอบการทำงานแบบเดิม คือการมุ่งเน้นสร้างความเจริญทางโครงสร้างพื้นฐาน แต่ขาดจิตวิญญาณของวัฒนธรรมท้องถิ่น และขาดการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ทำให้แก่งสะพือเปลี่ยนจากสถานที่ที่มีภูมิทัศน์ที่เป็นธรรมชาติเหมาะแก่การพักผ่อนกลับมีสิ่งก่อสร้างบดบังทัศนียภาพ ไม่สามารถชื่นชมธรรมชาติ และสิ่งที่เป็นโบราณสถานที่สำคัญได้ การแข่งขันกันให้บริการของพ่อค้าแม่ค้าที่มุ่งประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง ปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้นแต่ขาดการดูแล และอีกหลายปัจจัยที่ส่งผลให้ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวแก่งสะพือลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลถึงรายได้ของกลุ่มผู้ค้าขายบริเวณแก่งสะพือลดลง ภาวภูมิใจในอดีตของคนฟินลุ่มงสาหารที่มีต่อแก่งสะพือลดลง การมีส่วนร่วมในการดูแลจัดการในพื้นที่แก่งสะพือของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลดน้อยลง

ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทีมวิจัยจึงเห็นความสำคัญที่จะต้องทำการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วม โดยคาดหวังที่จะทำให้คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด หันมาร่วมมือกันทำงาน หาแนวทางที่จะทำให้แก่งสะพือฟื้นกลับมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม เป็นสัญลักษณ์และหัวใจของคนอำเภอฟินลุ่มงสาหารต่อไป

ความเป็นมาของแก่งสะพือ

แก่งสะพือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ “สะพือ” เป็นภาษาส่วย (บรู) เพี้ยนมาจากคำว่า “กะไซผัด” กะไซ แปลว่า งู, ผัด แปลว่า ใหญ่ แก่งสะพือเป็นโขดหินธรรมชาติที่ขวางลำน้ำมูล ลักษณะเหมือนงูใหญ่ขวางลำน้ำ มีก้อนหินน้อยใหญ่สลับซับซ้อน ในฤดูแล้งระดับตื้นใส มีสุ่มทุม

พุ่มไม้และสายน้ำกระทบก้อนหินแตกกระเซ็นเป็นฟองขาว ทำให้เกิดเป็นทัศนียภาพที่สวยงามมาก จะมีนักท่องเที่ยวทั้งใกล้และไกลมาเที่ยวชมจำนวนมาก

อีกจุดหนึ่งที่สำคัญทำสำหรับแก่งสะพือคือ หินพระปรมาภิไธย สืบเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จประพาสแก่งสะพือเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2498 เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่ล้นเกล้าได้เสด็จเยี่ยมพสกนิกรครั้งนี้ ทางราชการจึงได้จัดเตรียมศิลาทรายที่ขุดพบในบริเวณวัดสระแก้ว (วัดใต้) ไว้เมื่อล้นเกล้าทั้งสองพระองค์เสด็จมาถึงชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้ว จึงทูลเกล้าฯ ขอพระบรมราชานุญาต ให้ทรงลงพระปรมาภิไธย โดยทรงจารึกลงบนแผ่นศิลาทรายด้วยชอล์กสีขาวและทางราชการได้ให้ช่างแกะสลักรอยจารึกเพื่อกันความเลอะเลือน ภายหลังต่อมาจึงได้วางตั้งแท่นประดิษฐานพระปรมาภิไธยขึ้น ทั้งนี้ได้รับการควบคุมจากสถาปนิกของสำนักงานส่วนทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์เป็นผู้วางแผนและออกแบบแปลน สำหรับแท่นหินที่นำมาเป็นแท่นประดิษฐานนั้น ได้มาจากบริเวณน้ำตกเขื่อน้อย เป็นหินรูปร่างสี่เหลี่ยม ด้านไม่เท่า มีฐานกว้างปลายสอบเข้า และมุมขวามือรอยเว้าคล้ายปากนกออกกว้าง จึงได้สลักหินพระปรมาภิไธยให้มีขนาดพอดีกับรอยเว้าแล้วนำมาเชื่อมยึดด้วยซีเมนต์ พร้อมกับจัดวางก้อนหินปลูกไม้ประดับตามหลักการจัดสวนให้เกิดความสวยงาม ส่วนหินก้อนด้านซ้ายได้แกะสลัก "แก่งสะพือ" ตามชื่อแก่งที่ตั้ง หลังจากดำเนินการแล้วเสร็จ จึงได้จัดงานเฉลิมฉลองหินพระปรมาภิไธยในช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 30 ธันวาคม 2510 หินพระปรมาภิไธย จึงเป็นอนุสรณ์สถานที่เด่นเป็นสง่า และล้ำค่าคู่บ้านคู่เมืองพิบูลมังสาหารจนถึงปัจจุบัน

บทบาทของกลุ่มผู้ประกอบการร้านค้าแก่งสะพือ

คณะกรรมการผู้ประกอบการร้านค้าแก่งสะพือได้ร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวแก่งสะพือ เช่น ประสานงานกับสำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร ในการช่วยปรับปรุงภูมิทัศน์ ถานจอตอรสำหรับนักท่องเที่ยว จัดเป็นเวทีให้กับชมรมแอโรบิก เพื่อให้ประชาชนที่อยู่บริเวณนั้นและบริเวณใกล้เคียงได้ออกกำลังกายและเล่นกีฬา เพื่อให้เยาวชนห่างไกลยาเสพติด จัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันลอยกระทง วันสงกรานต์ ฯลฯ โดยจัดให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมและชมการแสดงของหน่วยงานต่าง ๆ ในขณะเดียวกันแก่งสะพือยังเป็นแหล่งเรียนรู้ในห้องถิ่นที่ให้นักเรียนในอำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภออื่น ๆ และจังหวัดใกล้เคียงนำนักเรียนมาศึกษาค้นคว้าอีกด้วย เพราะมีทั้งลำน้ำแก่ง มีประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาช้านาน มีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีโบราณวัตถุ และโบราณสถานที่อยู่ในวัดสระแก้ว ซึ่งอยู่ติดกับแก่งสะพือ

คณะกรรมการได้ประสานงานกับสำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร เพื่อนำโครงการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เสนอต่อคณะกรรมการรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนคร.ทักษิณ ชิน

วัดร เพื่อของบประมาณมาดำเนินการปรับปรุงการท่องเที่ยวแก่งสะพือ โดยในเบื้องต้นได้นำผลการประชุมการดำเนินงานของคณะทีมงานวิจัยแก่งสะพือไปเสนอของบประมาณมาดำเนินการปรับปรุงบันไดหินทางเดินลงแก่งสะพือบริเวณหาดทรายแก้ว สำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหารได้อนุมัติงบประมาณเพื่อดำเนินการปรับปรุงหลังคาร้านอาหาร จำนวน 14 หลัง และได้ดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์ในแก่งสะพือโดยการทาสีที่ก่อสร้างบังภูมิทัศน์ของลำน้ำแก่งออก จำนวน 2 อาคาร ทาสีกำแพงกันไม่ให้รถเข้าบริเวณลานพระปรมาภิไธย เพื่อให้ภูมิทัศน์ของแก่งสวยงามขึ้น

สำหรับผู้ประกอบการร้านค้าในแก่งสะพือได้ดำเนินการจัดตั้งเป็นชมรมร้านค้าแก่งสะพือขึ้น โดยภายในชมรมได้จัดตั้งกองทุนเพื่อให้การช่วยเหลือสมาชิกในกรณีที่เป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียนบุตร และช่วยเงินฌาปนกิจงานศพ สำหรับครอบครัวของผู้ประกอบการร้านค้าในแก่งสะพือ ที่ประสบปัญหาด้านการเงิน

การดำเนินงานต่าง ๆ ในการรักษาสีปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี อันดงามของชาวอีสาน ในวันสำคัญทางศาสนา และวันสำคัญต่าง ๆ ซึ่งงานที่จัดได้ส่งผลให้กับการท่องเที่ยวของแก่งสะพือ และอำเภอพิบูลมังสาหาร ได้แก่งงานเทศกาลวันสงกรานต์ ตรงกับวันที่ 13 - 15 เมษายน ของทุกปี เป็นงานที่สืบสานประเพณีอันดีงามของชาติ และเป็นงานที่จัดขึ้นทุกปีจัดเป็นงานใหญ่อีกงานของแก่งสะพือ โดยมีการร่วมแรงร่วมใจระหว่างผู้ประกอบการร้านค้าในแก่งสะพือ ชุมชน หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานราชการ ได้ร่วมกันจัดงานประเพณีวันสงกรานต์ขึ้น ทำให้เกิดการหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวทั้งในอำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอ และจังหวัดใกล้เคียง ก่อให้เกิดรายได้อย่างมากกับผู้ประกอบการค้า การดำเนินงานประสบผลสำเร็จระดับหนึ่ง เป็นการใช้อยู่ไปมา การประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในประเด็นเนื้อหานั้นๆ อย่างเอาใจใส่และเสียสละของกลุ่มผู้ประกอบการร้านค้าในแก่งสะพือ แต่ปัญหาที่ยังคงอยู่และยังไม่ได้รับการแก้ไขมากมาย เช่น

1. ปัญหาความสะอาดของแก่งสะพือ เพราะนักท่องเที่ยวขาดความระมัดระวัง
2. ปัญหาห้องน้ำไม่พอเพียงช่วงเวลาที่เทศกาลการท่องเที่ยว
3. ปัญหาภาวะเศรษฐกิจไม่ดีทำให้จำนวนของนักท่องเที่ยวลดลงอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะเป็นช่วงเทศกาลที่สำคัญ เช่น วันสงกรานต์ , วันลอยกระทง และวันเข้าพรรษา ฯ
4. ปัญหาที่มีการปล่อยน้ำเสียจากบ้านเรือน ร้านค้า สถานประกอบการต่าง ๆ โรงแรม โรงพยาบาล ตลาดสด เป็นต้น

และยังมีปัญหาอื่นๆ อีกมากมาย เช่น สินค้าที่ระลึกของแก่งสะพือไม่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง สินค้ามีลักษณะทั่ว ๆ ไปคล้ายสถานที่ท่องเที่ยวแห่งอื่น การบริการของร้านอาหารพื้นเมือง มีการขายอาหารไม่ตรงกับที่ลูกค้าสั่งทำให้คิดราคาค่าอาหารไม่เป็นมาตรฐาน พ่อค้าและแม่ค้าที่ขายอาหารในแก่งสะพือมีการแย่งลูกค้ากัน ปัญหาขาดการดูแลอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานราชการ คือสำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร ในช่วงเวลาที่มีการเลือกตั้งเพื่อสรรหา

นายกเทศมนตรีคนใหม่ ปัญหาบางอย่างผู้ประกอบการร้านค้าที่อยู่ในแก่งสะพือไม่สามารถดำเนินการได้ ผู้ประกอบการร้านค้า และชุมชนยังขาดการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และขาดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานี้ การให้การช่วยเหลือจึงไม่ทั่วถึง และไม่ครอบคลุมภายในแก่งสะพือเท่าที่ควร สาเหตุเนื่องมาจาก

1. ผู้ประกอบการร้านค้าขาดความสามัคคี
2. สมาชิกในชมรมผู้ประกอบการร้านค้าแก่งสะพือมีฐานะยากจน หาเลี้ยงชีพเพื่อให้สามารถมีชีวิตอยู่ในแต่ละวัน ไม่มีเวลาที่จะมาเอาใจใส่คนอื่น แม้กระทั่งสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน
3. สมาชิกในชุมชนมีความแตกต่างกันหลายระดับ ทั้งด้าน อาชีพ ฐานะ พื้นฐานความคิดทำให้ต่างคนต่างอยู่ ไม่สนใจช่วยเหลือคนอื่น
4. การทำงานของผู้นำในชุมชนยังไม่สามารถเข้าถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนและขาดการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน

คณะกรรมการจึงได้ประชุมปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางพัฒนากระบวนการทำงานกิจกรรมต่างๆ ในการแก้ปัญหาค้าการท่องเที่ยวของแก่งสะพือ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านรู้ปัญหาของชุมชน วิธีการทำงานที่จะแก้ไขปัญหามาของชุมชนรวมทั้งจะเป็นการพัฒนากระบวนการทำงานที่มีรูปแบบสามารถถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานให้กับชุมชนอื่น ในการที่จะพัฒนาและปรับปรุงการท่องเที่ยวแก่งสะพืออย่างยั่งยืนตลอดไป

คำถามการวิจัย

1. ศึกษาภาพแหล่งท่องเที่ยวของแก่งสะพือในการบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นอย่างไร
2. อะไร คือปัญหาและสาเหตุที่ทำให้แก่งสะพือมีนักท่องเที่ยวลดลง
3. ชุมชนจะมีแนวทางบริหารจัดการแก่งสะพือให้ดำรงคงไว้ซึ่งทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแก่งสะพือ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนได้อย่างไร
4. ชุมชนมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานในการบริหารจัดการแก่งสะพือ และร่วมมือประสานผลประโยชน์กับหน่วยงานภาครัฐได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจศึกษาภาพของแหล่งท่องเที่ยวแก่งสะพือที่เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุ ที่ทำให้แก่งสะพือมีนักท่องเที่ยวลดลง

3. เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
แก่งสะพืออย่างยั่งยืน

4. เพื่อศึกษาแนวทางให้ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการบริหาร
จัดการท่องเที่ยวแก่งสะพืออย่างยั่งยืนให้ดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากร
การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแก่งสะพือ

กลุ่มเป้าหมาย

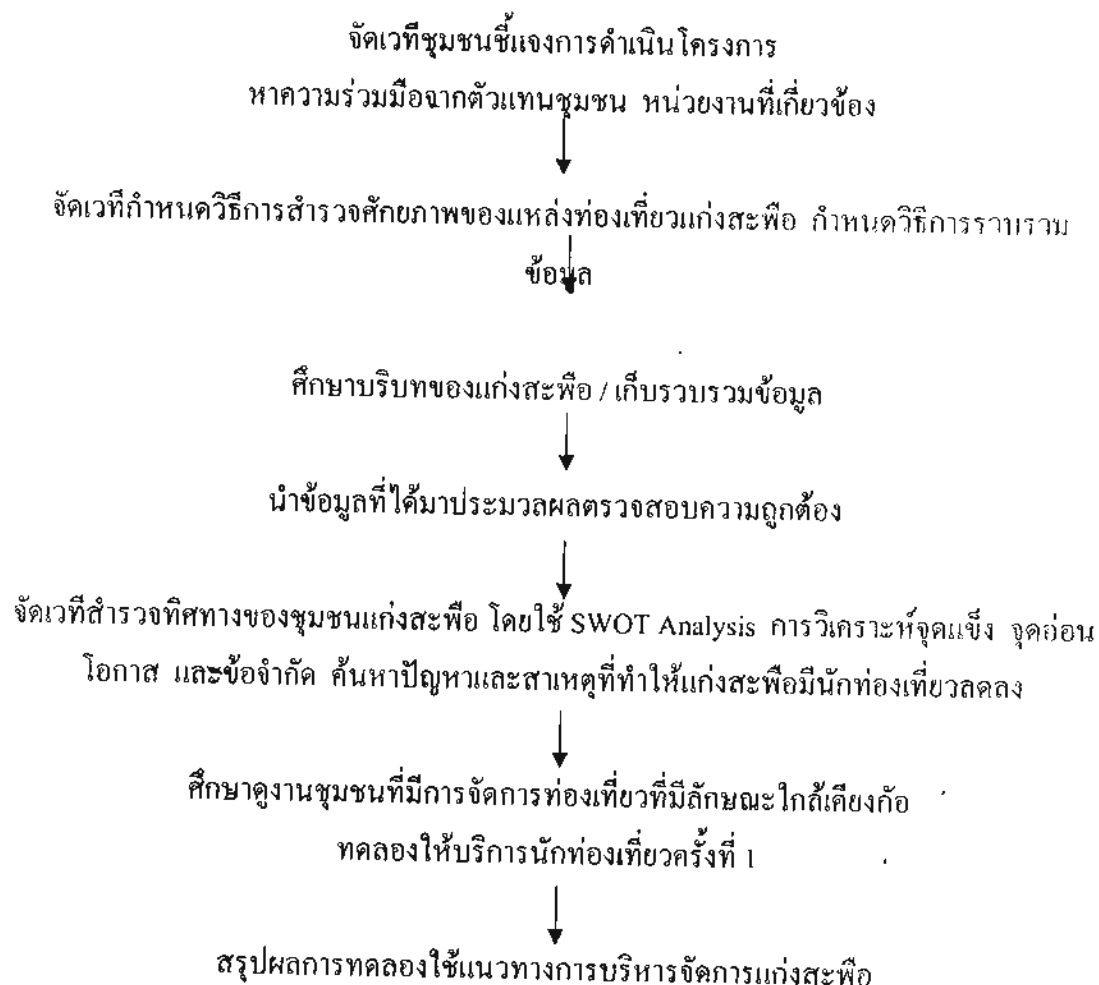
1. กลุ่มผู้ประกอบการร้านค้าในแก่งสะพือ
2. กลุ่มนักท่องเที่ยว
3. กลุ่มผู้นำชุมชนโดยธรรมชาติ/ทางการ

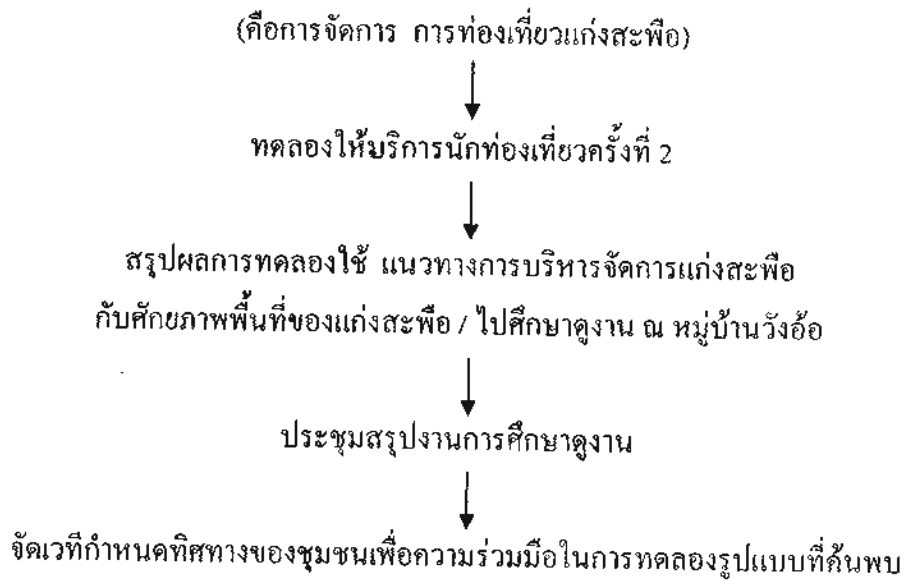
พื้นที่เป้าหมาย

แก่งสะพือ ตำบลพิบูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีการดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 ระยะเตรียมการ

ระยะที่ 2 ช่วงเรียนรู้/ กระบวนการมีส่วนร่วม

ทดลองรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแก่งสะพือครั้งที่ 1

- จัดเวทีความพร้อมของชุมชน
- ประชาสัมพันธ์แก่งสะพือเพื่อการท่องเที่ยว
- จัดกิจกรรมบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวแก่งสะพือ
- ทำการสังเกต สัมภาษณ์ ตอบแบบสอบถามของนักท่องเที่ยว
ผู้ประกอบการชาวบ้าน ฯลฯ

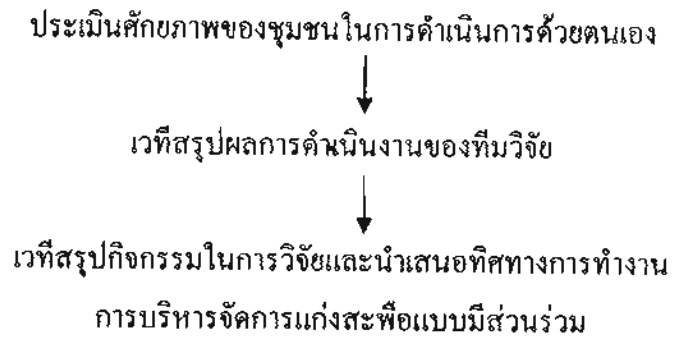
ทดลองรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแก่งสะพือครั้งที่ 2

- จัดเวทีความพร้อมของชุมชน
- ประชาสัมพันธ์แก่งสะพือเพื่อการท่องเที่ยว
- จัดกิจกรรมบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวแก่งสะพือ
- ทำการสังเกต สัมภาษณ์ ตอบแบบสอบถามของนักท่องเที่ยว
ผู้ประกอบการชาวบ้าน ฯลฯ

จัดเวทีสรุปกิจกรรมของทีมวิจัยเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานต่อไป

ระยะที่ 3 ระยะจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

เสนอรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์หลังจากเสร็จสิ้นโครงการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทีมวิจัยและชุมชนที่เกี่ยวข้องรับรู้บทบาทหน้าที่และเข้าใจเป้าหมายของโครงการ
2. ได้ข้อมูลบริบทของแก่งสะพือในด้านการบริหารจัดการ ความเชื่อและภูมิปัญญา ทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ราชได้และสถิตินักท่องเที่ยว
3. ได้ข้อมูล ปัญหาและสาเหตุที่ทำให้นักท่องเที่ยวลดลง ข้อมูลศักยภาพของชุมชนเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการทำงานต่อไป
4. ได้เรียนรู้วิธีการจัดการท่องเที่ยว และได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยว รวมถึงรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวจากชุมชนที่สัมฤทธิ์ผล ในเรื่องการจัดร้านค้า การจำหน่ายสินค้าและให้บริการการรักษาความสะอาด การเพิ่มมูลค่าของโบราณวัตถุ การมีส่วนร่วมของชุมชน โครงสร้างการบริหารจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรม
5. ได้แนวทางการร่วมมือ/รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่จะทำการทดลองการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวแก่งสะพือ
6. ได้รับความร่วมมือของชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแก่งสะพือ
7. ได้รูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมและยั่งยืน และสามารถขยายผลสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ได้

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังเสนอตามประเด็นต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

- 1.1 ความหมายของการท่องเที่ยว
- 1.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว
- 1.3 ประเภทของการท่องเที่ยว
- 1.4 ปัญหาที่มีสาเหตุจากการท่องเที่ยว
- 1.5 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว
- 1.6 องค์ประกอบที่สนับสนุนการท่องเที่ยว
- 1.7 รูปแบบการท่องเที่ยว

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 งานวิจัยในประเทศ
- 2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1. ความหมายของการท่องเที่ยว

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2545: 1-5) ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวว่า หมายถึง กิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของการเดินทางของบุคคลจากที่ที่อยู่อาศัยปกติ ไปที่อื่น และปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจากที่ที่เดินทาง ซึ่งหมายถึงนักท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว

เมื่อกล่าวถึงการท่องเที่ยว เรามักจะนึกถึงภาพของผู้คนที่เดินทางไปเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมวัด/มัสยิด หรือการไปพักผ่อน ซึ่งเป็นการมองเฉพาะด้านของนักท่องเที่ยว หรือผู้ที่มาเยือนที่ เป็นผู้เดินทางหรือด้านผู้ที่ให้บริการหรืออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวด้วย ดังนั้นหากจะอธิบายคำว่า การท่องเที่ยวให้ครอบคลุมที่สุดต้องพิจารณา 4 ประเด็นหลัก คือ นักท่องเที่ยว ธุรกิจ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ภาครัฐบาลที่ดูแลการท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว

การกล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยว มีความหมายของการท่องเที่ยวในทัศนะที่แคบ และความหมายของการท่องเที่ยวในแง่ของความหมายกว้าง กล่าวคือ

การท่องเที่ยวมีความหมายของการท่องเที่ยวในทัศนะที่ เป็นการท่องเที่ยวถือเป็นเรื่องของ การเดินทาง ถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในเวลารว่างที่มี การเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในเวลารว่างที่ถือเป็นแหล่ง ท่องเที่ยว หรือ R.W. McIntosh กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางปฏิสัมพันธ์และด้านสถานะ หรือเกียรติคุณ

นอกจากนี้องค์กรที่ดำเนินงานทางการท่องเที่ยวบางแห่งก็ใช้คำว่า การท่องเที่ยว (Tourism) และการเดินทาง (Travel) สลับปะปนกันไป หน่วยงานที่ใช้คำว่า การท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Tourism Authority of Thailand ในขณะที่ หน่วยงานใช้คำว่า การเดินทาง (Travel) เช่น องค์การการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกใช้ชื่อ ภาษาอังกฤษว่า Pacific Asia Association (PATA) หรือ องค์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ชื่อ ว่า International Union of official Travel Organization (IUOTO) ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น องค์การการท่องเที่ยวโลก หรือชื่อภาษาอังกฤษว่า World Tourism Organization (WTO) ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2513 และใช้มาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเดินทาง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการท่องเที่ยวและการเดินทางจะใช้สลับกันจนเกือบมีความเดียวกันข้างต้น แต่การเดินทาง บางประเภทก็ไม่นับว่าเป็นการท่องเที่ยว ทั้งนี้เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างนักวิชาการการท่องเที่ยว ขององค์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ที่เสนอในการประชุมขององค์การสหประชาชาติ ว่าด้วย การเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อปี พ.ศ.2506 ซึ่งกำหนดว่า การเดินทางที่เป็นการท่องเที่ยวจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ

- 1.1.1 เป็นการเดินทางที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
 - 1.1.2 เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
 - 1.1.3 เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่ไม่เพื่อการประกอบอาชีพหารายได้
- การนำเสนอความหมายของการท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นการมองเฉพาะในส่วนของผู้ที่เดินทาง คือ นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาเยือนเท่านั้น

ส่วนความหมายของทัศนะการท่องเที่ยวในทัศนะที่กว้าง กล่าวคือ หากจะมองให้ ครอบคลุมกระบวนการของการท่องเที่ยวทั้งหมดจะต้องพิจารณาในส่วนของผู้ที่ให้บริการ หรืออำนวยความสะดวกในการเดินทางประกอบกันด้วย ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Mc Intosh and Goeldner ที่สรุปการท่องเที่ยว หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่ เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่าง ๆ รวมทั้งรัฐบาลประเทศ เจ้าภาพและการต้อนรับที่อบอุ่นเปี่ยมไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน ดังนั้นหากจะอธิบาย

คำว่า การท่องเที่ยวให้ครอบคลุมที่สุด ต้องพิจารณา 4 ประเด็นหลักต่อไปนี้คือ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2538: 98)

นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน หมายถึง ผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวเพื่อหาประสบการณ์ทั้งประสบการณ์ที่สามารถรับได้ด้วยทางกายสัมผัสและทางจิตใจ ซึ่งจุดประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นตัวกำหนดกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางไป

ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง องค์การของรัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อควบคุมดูแลการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ อันเกิดจากรายได้ที่ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับ ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว

ชุมชนพื้นที่ท่องเที่ยว หมายถึง ประชาชนซึ่งอาศัยในท้องถิ่นที่เป็นพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยว โดยนอกจากจะมีส่วนในการเป็นเจ้าบ้านที่ดีเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวแล้ว ในบางโอกาสยังเป็นหน่วยที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง เมื่อประชาชนเข้ามาทำงานเป็นพนักงานส่วนหนึ่งของธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

โดยสรุป การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของการเดินทางบุคคลก่อให้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เดินทาง (นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน) ธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ภาครัฐบาลที่ดูแลการท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่

1.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่ของความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ความสำคัญต่อวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2538: 70-75)

1.2.1 ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจของประเทศ การที่ผู้คนได้เดินทางท่องเที่ยวจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งก่อให้เกิดภาพของการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักท่องเที่ยวและการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจโดยทุกขั้นตอน หรือกระบวนการเดินทางของแต่ละบุคคลในแต่ละช่วงย่อมต้องมีการใช้จ่ายเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้จ่ายช่วงก่อนการเดินทางซึ่งมีการเตรียมอุปกรณ์/สัมภาระการเดินทางท่องเที่ยว เช่น ซื้อฟิล์ม อาหารแห้ง อุปกรณ์เดินป่า เป็นต้น ค่าตรวจสภาพพาหนะก่อนการเดินทางหรือแม้กระทั่งค่าใช้จ่ายภายหลังการเดินทาง เช่น ค่าล้างฟิล์มถ่ายรูป ค่าตรวจสภาพพาหนะหลังการเดินทาง ฯลฯ

กระบวนการของกิจกรรมดังกล่าว ทำให้เกิดธุรกิจที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งธุรกิจที่ได้รับผลโดยตรงจากนักท่องเที่ยว จึงจัดได้ว่าได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวโดยตรง ในขณะที่การประกอบธุรกิจที่พักรแรมต้องอาศัยบริษัทก่อให้เกิดในการสร้างที่พักแรมและบริษัทก่อสร้างต้องซื้ออุปกรณ์การก่อสร้างจากร้านจำหน่ายอุปกรณ์ แรงงาน สถาปนิก และวิศวกร ที่มีส่วนในการก่อสร้างที่พักแรม

แม้ไม่ได้ติดต่อกับธุรกิจกับนักท่องเที่ยวโดยตรง แต่ก็ได้รับผลพวงจากการท่องเที่ยวที่สร้างงานและรายได้ให้ในทางอ้อม ในส่วนนี้จึงนับเป็นผลกระทบเศรษฐกิจโดยอ้อมจากการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศอย่างมหาศาล หากการพัฒนาการท่องเที่ยวหุ้ดชะงักย่อมจะมีผลกระทบต่อการกระจายโอกาสและรายได้ทางเศรษฐกิจต่อภาคธุรกิจอย่างกว้างขวาง

นอกจากการท่องเที่ยวจะมีความสำคัญทางเศรษฐกิจในระดับพื้นฐานดังกล่าวแล้ว ในการศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์การท่องเที่ยว ยังพบว่า การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ทั้งในแง่ของการสร้างเงินตราต่างประเทศ ความสำคัญต่อดุลการค้าและบริการของประเทศ การสร้างผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) การกระจายรายได้ การจ้างงาน และการลงทุนของประเทศ (Import) การท่องเที่ยวระหว่างประเทศเป็นสินค้าส่งออกที่สร้างรายได้สูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่เกิดจากการส่งออกสินค้าประเภทอื่นๆ

1.2.1.1 ความสำคัญต่อการสร้างรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศ การท่องเที่ยวเป็นแหล่งสร้างเงินตราต่างประเทศที่สำคัญระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย จัดเป็นรายได้ในเชิงเศรษฐกิจของประเทศ เช่นเดียวกับสินค้าออกอื่นๆ ทั้งนี้ในเชิงเศรษฐศาสตร์รายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Tourism) จัดเป็นรายได้การส่งออก (Import) การท่องเที่ยวระหว่างประเทศจึงนับเป็นแหล่งสำคัญของรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศ จากการรายงานขององค์การการท่องเที่ยวโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปีพ.ศ. 2541 การท่องเที่ยวระหว่างประเทศเป็นสินค้าส่งออกที่สร้างรายได้สูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่เกิดจากการส่งออกสินค้าประเภทอื่นๆ

สำหรับประเทศไทย การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ทำรายได้สูงเป็นอันดับหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าที่ส่งออกอื่นๆ นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2525 เป็นต้นมา ยกเว้นเพียงปีพ.ศ. 2534 ที่รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นอันดับสองจากการส่งสิ่งทอ จากนั้นก็ครองอันดับหนึ่งมาโดยตลอด จนถึงเมื่อปี พ.ศ. 2540 – 2542 รายได้จากการท่องเที่ยวก็กลับตกลงมาเป็นอันดับสองอีก จากการท่องเที่ยวขยายตัวเพิ่มขึ้นโดยตลอด จากรายได้ 110,572 ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น 253,018 ล้านบาท ในปีพ.ศ. 2542 ทั้งนี้ในภาวะที่ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2540 การไหลเข้าของเงินทุนต่างประเทศอยู่ในภาวะชะงักงัน แต่กลับมีการไหลออกของเงินทุนต่างประเทศค่อนข้างสูง รัฐบาลได้มุ่งเน้นที่จะใช้การส่งออกและการท่องเที่ยวเป็นแหล่งหลักในการนำเงินตราต่างประเทศเข้ามายังประเทศ เพื่อช่วยกอบกู้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศซึ่งการท่องเที่ยวก็ได้สร้างความหวังให้กับรัฐบาล โดยยังคงเป็นสาขาการผลิตที่สามารถนำรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.2.1.2 ความสำคัญต่อการปรับและการเพิ่มดุลการค้า และบริการของประเทศ ไทยดังกรณีตัวอย่าง ได้แก่ การที่ประเทศรายได้จากการท่องเที่ยวที่ยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องมี

ส่วนช่วยให้ดูแลการค้า และการบริการของประเทศกลับมาอยู่ในสภาพเกินดุล ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา (ปีพ.ศ. 2541 – 2542) จากอดีตโครงสร้างดุลบัญชีเดินสะพัดของประเทศไทยที่ต้องเผชิญกับปัญหาการขาดดุลภาคการค้ามาโดยตลอด แม้ว่าดุลบริการของประเทศจะอยู่ในสภาพที่เกินดุลก็ตาม แต่ปริมาณการค้าบริการต่ำกว่ายอดตลอดมา จะเห็นว่าในขณะที่ภาคการค้าอื่นๆ ของประเทศอยู่ในภาวะที่ขาดดุล แต่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวอยู่ในสภาพเกินดุล

1.2.1.3 ความสำคัญต่อการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลภายในประเทศ และต่างประเทศ (GDP) สถานการณ์การเดินทางและการท่องเที่ยวโลก (World Travel and Tourism Council) ได้คาดการณ์ว่าในปีพ.ศ. 2541 ภาคการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดการจ้างงานประมาณ 231 ล้านคนทั่วโลก หรือร้อยละ 9.4 ของจำนวนการจ้างทั่วโลก

ในด้านของการกระจายรายได้ของประเทศไทยนั้น การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในประเทศทั่วทุกภาค เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยกระจายอยู่ในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ บางพื้นที่ท่องเที่ยวอาจเหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศบางพื้นที่อาจเหมาะต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวประเทศใดก็ตาม ครอบคลุมที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามายังพื้นที่ที่ย่อมสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่นั้นๆ จะเหมาะสมในปัจจุบันนี้ประเทศไทยพยายามส่งเสริมให้พื้นที่ต่างๆ ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับ และสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของประเทศมากขึ้น รายได้ขึ้นจากการท่องเที่ยวย่อมกระจายไปยังพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ มากขึ้นในช่วง 10 ปีที่ผ่านมารายได้ด้านการท่องเที่ยวจะตกอยู่ที่พื้นที่กรุงเทพร้อยละ 24 อยู่กับพื้นที่ท่องเที่ยวหลักคือ ภูเก็ต พัทยา เชียงใหม่ และถึงร้อยละ 32 ที่กระจายไปยังพื้นที่อื่น

นอกเหนือจากการกระจายรายได้ในลักษณะตามพื้นที่แล้ว การท่องเที่ยวยังช่วยต่อการกระจายรายได้สู่แรงงานในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง จากการศึกษาของสถานการณ์การเดินทางและการท่องเที่ยวโลก (World Travel Tourism Council) ปีพ.ศ. 2540 ได้สรุปว่า ร้อยละ 29 ของการบริโภคของนักท่องเที่ยวจะกระจายไปเป็นค่าจ้างแรงงานสาขาการผลิตต่างๆ ซึ่งหมายถึงว่าจะก่อให้เกิดการจ้างงานทางตรงไม่ต่ำกว่า 1 ล้านคน และยังสามารถก่อให้เกิดการจ้างงานทางอ้อมอีกไม่น้อยกว่า 1 ล้านคนเช่นกัน

1.2.2 ความสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากการท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของผู้คนจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง อันเกิดจากความต้องการของมนุษย์ที่เดินทางเพื่อการแสวงหาการพักผ่อน หรือเพื่อการพักผ่อน หรือเพื่อความบันเทิง หรือเพื่อจุดประสงค์อื่นๆ ในทางสังคม การท่องเที่ยวจึงมีความเกี่ยวข้องข้องกับเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1.2.2.1 การท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนแปลก 2 กลุ่ม คือ เจ้าบ้าน และผู้มาเยือน

1.2.2.2 การท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับการพบปะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม ชนชาติ วิถีชีวิต ภาษา ระดับ ของฐานทางสังคมที่แตกต่างกัน ฯลฯ

1.2.2.3 การท่องเที่ยวเกี่ยวข้องซึ่งกับพฤติกรรมของผู้ที่มาเยือนที่พยายามปลดปล่อยตัวเองจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่กดดันในชีวิตประจำวัน

1.2.2.4 การท่องเที่ยวเกี่ยวข้องซึ่งกับพฤติกรรมของกลุ่มผู้ที่เป็นเจ้าบ้านที่จะต้องพยายามประสานความสมดุลระหว่างผลได้ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวกับต้นทุนทางสังคม เจ้าบ้านต้องเสียไปกับการท่องเที่ยว

ระดับความขัดแย้งหรือความเหลื่อมล้ำระหว่างเจ้าบ้าน และผู้มาเยือนขึ้นอยู่กับความเหมือนหรือความแตกต่างในระดับด้านมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ จำนวนผู้มาเยือนในแต่ละครั้ง และระดับความสามารถที่ผู้มาเยือนจะพยายามปรับตัวให้เข้ากับประเพณีของท้องถิ่นให้ผลกระทบ การท่องเที่ยวที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ และสามารถทำให้ท้องถิ่นได้รับผลกระทบของการท่องเที่ยวที่หนักหน่วงดั้งเดิมของคนสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ และสามารถทำให้ท้องถิ่นของคนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นภูมิปัญญาในวัฒนธรรมดั้งเดิมของคน วัฒนธรรมนั้นอาจสูญสลายหรือถูกรบกวน โดยวัฒนธรรมคนภายนอกนำเข้ามา

นอกจากนี้ความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมในทางบวกสามารถ จันเนก ได้แก่ (เพ็ญศรี เจริญวานิช 2541: 71)

การท่องเที่ยวสร้างเสริมให้ประชาชนมีจิตใจที่ดี เนื่องจากประชาชนได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ อันเป็นหนทางหนึ่งที่หลีกเลี่ยงจากสภาพชีวิตประจำวันที่ตั้งเครียด จากการทำงานและภาวะกดดันทางสังคม ส่งผลให้ประชาชนมีสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งช่วยลดปัญหาทางสังคมทางอ้อม

การท่องเที่ยวสร้างเสริมให้ประชาชนรู้จักการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาผลิตเป็นสินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกขาย ซึ่งนอกจากจะเป็นการเผยแพร่ วัฒนธรรมและยังเพิ่มรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่นอีกด้วย

ส่วนการท่องเที่ยวสร้างเสริมพื้นฐานของสังคมที่ดีในด้านความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การ เป็นเจ้าบ้านที่ดี และการยิ้มแย้มแจ่มใส เพื่อด้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งพื้นฐานของสังคมที่ดีใน ลักษณะนี้เป็นปัจจัยหลักที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีโดยหลายประเทศได้หันมาให้ความสำคัญกับปัจจัยนี้ ยกตัวอย่างเช่น ประเทศสิงคโปร์ พยายามรณรงค์ให้ประชาชนในประเทศ ยิ้มในขณะที่ประเทศไทยก็ใช้ยิ้มสยาม เป็นจุดขายสำคัญทางการท่องเที่ยวต่างประเทศเลือกเดินทาง มาประเทศไทยอีกครั้ง

1.2.3 ความสำคัญต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ต้องพึ่งพา ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับในการดึงดูดนักท่องเที่ยว หน่วยงานเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องดังกล่าวอย่างเข้มข้น โดยการรณรงค์ให้

ประชาชนหันมาให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและธรรมชาติในท้องถิ่นรวมทั้งการออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม เช่น โรงแรมขนาดใหญ่จะต้องมีการจัดแบบประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หรือ EIA (Environmental Impact Assessment) เพื่อลดปัญหาน้ำเสียที่เกิดจากสภาพพักแรม เป็นต้น รวมทั้งการออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม เช่น โรงแรมขนาดใหญ่จะต้องทำแบบประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment)

ในปัจจุบันประเทศทั่วโลกที่เห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เข้าร่วมโครงการเช่นกัน โดยใช้พื้นที่ที่เหมาะสมเป็นโครงการนำร่องตามแนวคิดดังกล่าว นอกจากนี้ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติจึงได้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco Tourism) ซึ่งรวมถึงการวางแผนการกำหนดขีดความสามารถในการรับ (Carrying Capacity) ของแต่ละพื้นที่ท่องเที่ยว การกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวจะเข้าถึงธรรมชาติได้ โดยการป้องกันนักท่องเที่ยวเข้าถึงธรรมชาติส่วนที่บอบบาง เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการในการตรวจสอบบริษัทนำเที่ยว จึงอาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นตัวผลักดันให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญและให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

1.3 ประเภทผู้เดินทางท่องเที่ยว

เนื่องจากนานาประเทศเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวและเห็นความจำเป็นในการเก็บข้อมูลสถิติทางการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ในการวางแผนและเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างประเทศที่ประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการท่องเที่ยวขึ้นที่กรุงโรมประเทศอิตาลี เมื่อปีพ.ศ. 2506 จึงได้จำแนกประเภทของผู้เดินทางออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะและวัตถุประสงค์ในการเดินทาง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช 2545 :7-13)

1.3.1 กลุ่มที่รวมอยู่ในสถิติการท่องเที่ยว คือผู้ที่เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อการประกอบกิจประชุม เพื่อบริหารงาน/มิตร เพื่อกิจกรรมทางศาสนา เพื่อการกีฬา แต่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ ณ สถานที่นั้นซึ่งรวมเรียกว่า ผู้มาเยือนจำแนก 2 ลักษณะ คือ

1.3.1.1 จำแนกตามช่วงเวลาที่ใช้ในการไปเยือนและการพักค้างคืน ณ สถานที่ไปเยือนนั้น ลักษณะดังกล่าวทำให้สามารถแยกผู้มาเยือนออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1.3.1.1.1 นักท่องเที่ยว หมายถึงผู้มาเยือนชั่วคราวซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่ไปเยือนนั้น ลักษณะดังกล่าวทำให้มีการพักค้างคืนอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 1 ปีซึ่งได้แก่ ผู้ที่ไม่มีถิ่นพำนักอยู่ในสถานที่ไปเยือน ผู้ที่มีสัญชาติของประเทศหรือเดิมเป็นคนในถิ่นนั้น แต่ในปัจจุบันได้มีถิ่นพำนักอยู่ ณ สถานที่ที่ไปเยือนนั้นแล้วเช่น คนที่มีสัญชาติไทยแต่ไปอาศัยอยู่ในอเมริกาแล้วเดินทางมาเที่ยวประเทศไทย (หรือ) เป็นต้น และผู้ที่เป็นลูกเรือ (พนักงานที่บน

เครื่องบินและเรือโดยสาร) ซึ่งไม่มีถิ่นพำนัก ณ สถานที่ไปเยือน ซึ่งเข้าไปพักค้างคืน ณ สถานที่ไปเยือนนั้น

1.3.1.1.2 นักทัศนาจร หมายถึง ผู้มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่นั้นน้อยกว่า 24 ชั่วโมง และไม่พักค้างคืน ซึ่งได้แก่ ผู้โดยสารเรือสำราญหรือเดินสมุทร (Cruise Passenger) ซึ่งอยู่ ณ สถานที่นั้นน้อยกว่า 24 ชั่วโมงและไม่พักค้างคืน ซึ่งได้แก่ผู้มาเยือนที่มาจากสถานที่นั้นไปภายในวันเดียวกัน (Same-day Visitor) และผู้ที่เป็นลูกเรือ (พนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่บนเครื่องบินและเรือโดยสาร) ซึ่งไม่ได้มีถิ่นที่อยู่อาศัย ณ ประเทศหรือสถานที่นั้น และแวะเพียงชั่วคราว ในเวลาไม่เกิน 24 ชั่วโมง

1.3.2 จำแนกตามถิ่นพำนักของผู้มาเยือน ซึ่งสามารถจำแนกผู้มาเยือนได้ 3 กลุ่มดังต่อไปนี้

1.3.2.1 ผู้มาเยือนขาเข้า (inbound visitor) หมายถึงผู้มาเยือนที่มีถิ่นพำนักในต่างประเทศและเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในอีกประเทศหนึ่ง

1.3.2.2 ผู้มาเยือนขาออก (outbound visitor) หมายถึงผู้มาเยือนที่มีถิ่นพำนักอยู่ในประเทศหนึ่งและเดินทางออกไปยังอีกประเทศอื่น

1.3.2.3 ผู้มาเยือนภายในประเทศ (domestic visitor) หมายถึงผู้มาเยือนที่มีถิ่นพำนักอยู่ในประเทศและเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศนั้น นอกจากนี้กลุ่มผู้มาเยือนในประเทศ (Internal visitor) ด้วยก็ได้

1.3.3 กลุ่มที่ไม่ได้รวมอยู่ในสถิติการท่องเที่ยว คือผู้ที่เดินทางไปเพื่อประกอบอาชีพหรือแสวงหาผลประโยชน์ในสถานที่นั้น ได้แก่ ในประเทศนั้น นอกจากนี้กลุ่มผู้มาเยือนภายในประเทศในสถานที่ทำงานตามชายแดน (Border Workers) ผู้เร่ร่อน (Nomads) ผู้อพยพ (Refugees) ทหารต่างชาติที่เข้ามาประจำการ (Member of the Armed Forces) เจ้าหน้าที่กงสุล (Representation of Consulates) เจ้าหน้าที่ทางการทูต (Diplomats) ผู้ย้ายถิ่นชั่วคราว (Temporary Immigrants) ผู้ย้ายถิ่นถาวร (Permanent Immigrants) และผู้โดยสารผ่าน (Transit Passenger)

อย่างไรก็ดี สำหรับประเทศไทย ได้มีการปรับเปลี่ยนความหมายของคำว่า นักท่องเที่ยว จากองค์การท่องเที่ยวเล็กน้อย เพื่อให้สอดคล้องเป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนดสูงสุดที่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศอาศัยอยู่ในประเทศไทย ตามข้อกำหนดสูงสุดที่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศพักอาศัยอยู่ในประเทศไทย ตามกำหนดตรวจตราหนังสือเดินทาง (Visa) สำนักงานเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่ไปเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่อย่างน้อย 24 ชั่วโมง และมีการพักค้างคืนอย่างน้อย 1 คืน ไม่เกิน 90 วัน จะเห็นว่ามีความแตกต่างกันเฉพาะช่วงเวลาในประเทศไทยกำหนดเช่นนี้

1.4 ปัญหาที่มีสาเหตุจากการท่องเที่ยว

แม้ว่าการท่องเที่ยวจะมีความสำคัญด้านบวกต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ในขณะเดียวกัน หากขาดการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีระบบ ทิศทางที่ถูกต้อง การท่องเที่ยวก็อาจสร้างการท่องเที่ยวมีลักษณะในตัวของตัวเอง ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังต่อไปนี้ (อิทธิพล ไทยกมล, 2544: 12-16)

1.4.1 ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวในด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

1.4.1.1 ความไม่เสมอภาคในการพัฒนา และกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ พื้นที่ที่มีทรัพยากรเหมาะสำหรับการพัฒนาเป็นพื้นที่การท่องเที่ยว มักจะได้รับความสนใจทั้งภาครัฐและเอกชนในการเข้าไปลงทุนพัฒนาพื้นที่นั้นๆ โดยรัฐทุ่มงบประมาณไปในการสร้างหรือปรับปรุงสาธารณูปโภคที่จำเป็นจำนวนมาก ตรงกันข้ามกับพื้นที่ที่ขาดทรัพยากรหรือความน่าสนใจทางการท่องเที่ยว มักจะไม่ได้รับการเหลียวแลจากภาครัฐและเอกชนในการเข้าไปลงทุนพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่ ส่งผลให้การกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจไม่ครอบคลุมพื้นที่ในประเทศ

1.4.1.2 ค่าครองชีพและราคาที่ดินในพื้นที่ท่องเที่ยวสูงกว่าพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากในพื้นที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้าไปช่วยประเทศเจ้าท่องเที่ยวสูงทำให้การขึ้นราคาสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อสร้างกำไรในระดับสูง นอกจากนี้พื้นที่ท่องเที่ยวก็มักจะได้รับ ความสนใจจากบุคคลภายนอกท้องถิ่นที่มีกำลังซื้อในระดับสูงซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะเข้ามาซื้อและครอบครองที่ดินในท้องถิ่นเพื่อประกอบธุรกิจ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทำให้เกิดการขึ้นราคาและเก็งกำไรที่ดินในพื้นที่

1.4.1.3 คนในท้องถิ่นอาจไม่ได้รับประโยชน์อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย หากธุรกิจ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอาศัยแรงงานหรือการลงทุนจากคนนอกพื้นที่มากเกินไป เนื่องจากธุรกิจดังกล่าวต้องอาศัยแรงงานที่มีความรู้หรือความชำนาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะด้านภาษาต่างประเทศ ทำให้บางครั้งเกิดการจ้างแรงงานจากต่างประเทศหรือแรงงานนอกพื้นที่ที่มีความสามารถดังกล่าวมากกว่าคนในพื้นที่ นอกจากนี้ธุรกิจ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังต้องการคนเหล่านี้ให้ธุรกิจในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นของคนต่างถิ่น ในขณะที่เข้ามาใช้ทรัพยากรหรือแรงงานในพื้นที่ แม้ว่าส่วนหนึ่งธุรกิจดังกล่าวจะก่อให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่คนในพื้นที่ แต่ผลกำไรส่วนใหญ่กลับตกเป็นของคนนอกพื้นที่ที่เข้ามาลงทุน

1.4.1.4 ทรัพยากรในท้องถิ่นลดน้อยลงหรือขาดแคลน การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการแข่งขันใช้ทรัพยากรคนในท้องถิ่นกับคนนอกพื้นที่ กล่าวคือ ทรัพยากรในบางพื้นที่มีเพียงพอสำหรับคนในพื้นที่ แต่เมื่อเกิดการพัฒนาหรือการดำเนินธุรกิจ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ทำให้ใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้นมากขึ้นเพื่อคนนอกพื้นที่ ซึ่งหมายรวมทั้งผู้ประกอบการที่

เข้ามาลงทุนท่องเที่ยว จึงทำให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรและอาจเกิดการแย่งแย่งทรัพยากรในพื้นที่ได้

1.4.1.5 ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในบางพื้นที่ เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีพัฒนาการและความเจริญตามฤดูกาลท่องเที่ยว ทำให้ท้องถิ่นไม่สามารถหารายได้จากการท่องเที่ยวได้ตลอดปี การสร้างรายได้เข้าสู่พื้นที่ในระดับสูงแต่เมื่อหมดฤดูกาลท่องเที่ยวก็อาจทำให้เกิดปัญหาการว่างงานและรายได้ในพื้นที่ลดน้อยลง

1.4.1.6 การท่องเที่ยวอาจทำให้เงินตรารั่วไหลออกไปสู่ต่างประเทศ ผลกระทบในลักษณะนี้เกิดขึ้นจาก 2 ลักษณะคือ รั่วไหลออกไปสู่ต่างประเทศ

1.4.2 ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่

1.4.2.1 การอพยพย้ายถิ่น การแย่งงาน และความแออัดในพื้นที่ ปัญหาในลักษณะนี้เป็นผลต่อเนื่องมาจากผลได้ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยว กล่าวคือในพื้นที่มีอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมักจะมีการจ้างงานและมีรายได้สูง ทำให้แรงงานนอกพื้นที่ที่ไม่มีงานทำอพยพย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำในพื้นที่ดังกล่าวมากขึ้น ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาการแย่งงานกันทำ และปัญหาชุมชนแออัด ยกตัวอย่างเช่น ในช่วงครึ่งปีแรกของปีพ.ศ. 2513 ที่กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ มีการลงทุนการก่อสร้างโรงแรมจำนวนประชากรในพื้นที่ออก สร้างความไม่พอใจแก่ชาวฟิลิปปินส์ เป็นจำนวนมากหรือในประเทศไทยที่มีแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนมากอพยพย้ายถิ่นไปทำในแหล่งท่องเที่ยว เช่น พัทยา ภูเก็ต เป็นจำนวนมาก เป็นต้น

1.4.2.2 การขัดแย้งระหว่างคนในท้องถิ่นกับคนนอกพื้นที่ ปัญหานี้อาจเกิดขึ้นหากคนนอกพื้นที่ ซึ่งหมายรวมทั้งนักลงทุนต่างถิ่นและนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่เข้าใจวัฒนธรรมขนบประเพณีท้องถิ่น

1.4.2.3 ปัญหาทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอาชญากรรม การฉ้อฉล หลอกหลวง การขายบริการทางเพศ ยาเสพติด ปัญหาครอบครัว ความไม่ปลอดภัยและปัญหาต่างๆ จากการขยายตัวของสถานเริงรมย์ต่างๆ ถึงแม้ว่าปัญหาเหล่านี้ส่วนหนึ่งจะมาจากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นเองก็ตาม แต่เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น ปัญหาเหล่านี้ก็อาจเพิ่มมากกว่าเดิม โดยเฉพาะการฉวยโอกาสให้เกิดการโกงราคา หรือการหลอกลวงนักท่องเที่ยวหวังผลทางด้านเงินตรา

1.4.2.4 การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมท้องถิ่นเช่น การแต่งกายหรือการประพฤติคนเลียนแบบตะวันตกของคนในท้องถิ่น ทำให้เอกลักษณ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น หรือการนำเอาวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาจัดโชว์แก่นักท่องเที่ยว โดยไม่ได้แสดงออกถึงคุณค่าที่แท้จริงดั้งเดิมของวัฒนธรรมนั้น แต่กลับทำให้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นคุณค่าลดลงไป

1.4.2.5 ลดคุณค่าดั้งเดิมของศิลปหัตถกรรม เนื่องจากงานศิลปหัตถกรรมบางประเภทเป็นสินค้าเพื่อรองรับความต้องการจำนวนมากของนักท่องเที่ยว จึงนำไปสู่การผลิตเป็น

อุตสาหกรรมมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตด้วยมือและความประณีต มาเป็นแบบงาน
ศิลปะนำขายนักท่องเที่ยวในเชิงอุตสาหกรรมจำนวนมาก ทำให้งานศิลปหัตถกรรมนั้นลด
มาตรฐานคุณค่าเดิมลง

1.4.3 ปัญหาด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1.4.3.1 ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติมีส่วนทำ
ให้เกิดการใช้ที่ป่าเพื่อสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การสร้างถนน
ที่พังกาซัย อ่างเก็บน้ำ สนามกอล์ฟ เพื่อสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและันทนาการ ในบางพื้นที่
ซึ่งการท่องเที่ยวพัฒนามากขึ้น การสูญเสียป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งผลิตหรือเขตอนุรักษ์เพื่อการสร้าง
โครงการต่างๆ เพื่อการท่องเที่ยวก็ยังมีมากขึ้น การสูญเสียป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งผลิตสำหรับพักผ่อน
หย่อนใจ นันทนาการ ในบางพื้นที่ซึ่งท่องเที่ยวไหลผ่านอย่างรวดเร็ว เกิดภาวะน้ำท่วมหรือการพัด
พาเอาตะกอนหน้าดินลงสู่ที่ลุ่มและลงสู่แม่น้ำลำธาร ทำให้ลำธารตื้นเขินและเกิดการเปลี่ยนทิศ
ทางการไหลของน้ำ ส่งผลกระทบทางกายภาพและทรัพยากรที่สำคัญของสิ่งแวดล้อม
อื่นๆ ตามมาเป็นลำดับ นอกจากนี้ การสูญเสียป่าไม้ยังส่งผลให้ทัศนียภาพของธรรมชาติสวยงามร่มรื่น
ของป่าไม้ลดลง ความหลากหลายของชีวิตเป็นลำดับ ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์การ
ท่องเที่ยวเดินป่าและทัศนศึกษาทางชีวภาพ

1.4.3.2 ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์ป่า ในที่นี้หมายถึงจำนวนและความ
หลากหลายของสัตว์ป่าลดลงโดยมีสัตว์ป่าบางชนิด เช่น สมัน ได้สูญพันธุ์ไปแล้ว และมีสัตว์ป่าที่
เหลืออยู่ก็มีจำนวนลดน้อยลงมากจนสูญพันธุ์ เช่น ช้าง กระต๊อ เสือโคร่ง ควายป่า วัวแดง
สมเสร็จ ลิงโหล่ง นกแว่นสีเทา นกยูง นกเงือกคอแดง เป็นต้น ทั้งนี้เป็นผลที่มาจากพื้นที่ป่า
เสื่อมโทรมและลดจำนวนลงสัตว์ดังกล่าวจึงอยู่ในภาวะเสี่ยงสูญพันธุ์ด้านความเป็นอยู่ นอกจากนี้ยัง
ถูกตามล่าเป็นอาหารป่าสำหรับนักท่องเที่ยวประเภทการตั้งแคมป์ในป่า สัตว์ก็มักเป็นเหยื่อของ
หนึ่งที่ทำให้สถานที่ของสัตว์ป่าอยู่ในภาวะวิกฤติและยังได้รับผลกระทบทางอ้อมจากความ
รู้เท่าไม่ถึงการอนุรักษ์ของมนุษย์อีกด้วย เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติ
โดยการสร้างถนนเพื่อให้พาหนะเข้าถึงสะดวก ทำให้สัตว์ป่าถูกรบกวนหรือการขับเคี่ยวไล่ล่าเข้าไป
ในป่าลึกก็อาจทำให้สัตว์ป่าเปลี่ยนเส้นทางการเดินทาง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเป็นอยู่
ของสัตว์ป่าเป็นต้น

อย่างไรก็ดีความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและการเสื่อมของระบบนิเวศและ
สิ่งแวดล้อมดังกล่าวสาเหตุหลักมาจากการท่องเที่ยวเพียงเหตุเดียว โดยมีส่วนเกิดจากความ
เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และระบบโครงสร้างการผลิตที่เอาเปรียบทรัพยากรธรรมชาติการ
ท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงปัจจัยที่มีส่วนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย

โดยสรุป กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้าน
ต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยวโดยตรงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมแต่ยังมี

องค์ประกอบอื่นที่เข้ามามีส่วนเป็นสาเหตุในการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ด้วย เช่นการเข้ามาของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารดาวเทียม การพัฒนาทางเศรษฐกิจของภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ ฯลฯ ซึ่งผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีการเคลื่อนไหวกันอย่างเป็นพลวัต ผลกระทบบางอย่างสามารถเข้าเปลี่ยนแปลงหรือทดแทนสิ่งเดิมที่เคยเป็นอยู่ได้ แต่บางอย่างหากเข้าไม่ได้กับท้องถิ่นก็ย่อมเสื่อมสลายไปความเข้มแข็งของชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการผลกระทบของการท่องเที่ยวที่สร้างปัญหาต่อแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

1.5 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวได้แก่ นักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และธุรกิจในการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ (รัชฎา คชแสงสันต์, 2542: 32-47)

1.5.1 นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการเดินทางของนักท่องเที่ยว ทักษะและลักษณะพื้นฐานของนักท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการนำข้อมูลดังกล่าวมาใช่วางแผนทางการตลาด

1.5.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวหมายถึงสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นและสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ทรัพยากรท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1.5.2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิอากาศ รวมทั้งอากาศและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำตก ภูเขา ทะเล ป่าไม้ ฯลฯ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีลักษณะที่แตกต่างจากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นคือ เป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่ต้องสูญเสียต้นทุนในการผลิต แต่ทรัพยากรทั้งสองลักษณะต้นทุนในการรักษาเหมือนกัน คุณภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติจึงต้องได้รับการรักษาในรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การวางแผนการท่องเที่ยวรวมทั้งการวางมาตรการดูแลรักษาทรัพยากรดังกล่าวจึงเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถส่งผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่เปรียบได้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดึงดูดความต้องการพื้นฐานของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ยกตัวอย่างเช่น ผู้คนที่อยู่ในพื้นที่หุบเขาที่มีอากาศหนาว ย่อมไม่มีโอกาสที่จะได้สัมผัสอากาศอันอบอุ่น หรือได้เห็นชายทะเล ความต้องการนี้เองที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวที่ชายหาดเมืองนิซ (Nice) ของประเทศฝรั่งเศสในช่วงเดือนตุลาคมซึ่งเป็นเดือนแห่งการพักผ่อนของนักท่องเที่ยวฝรั่งเศส

นอกจากนี้ชาวยุโรปยังนิยมท่องเที่ยวไปยังชายหาดหลายแห่งของสเปนหรือหมู่เกาะแคริบเบียนในอเมริกา รวมทั้งในประเทศไทยด้วยเช่นกัน

1.5.2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ คือวัฒนธรรมวิถีชีวิตหรือเหตุการณ์ที่สืบสานกันมาตั้งแต่ในอดีตโดยส่วนใหญ่การนำเสนอประวัติศาสตร์ในรูปของทรัพยากรการท่องเที่ยวจะอยู่ในรูปแบบโบราณวัตถุและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้คือสงคราม เช่น กำแพงเบอร์ลินที่กั้นระหว่างเบอร์ลินตะวันออกและเบอร์ลินตะวันตกในเยอรมันนี และสะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น ศาสนาเช่น บูดูโคในอินโดนีเซีย พุทธศาสนาในอินเดีย นครวัด นครธมในกัมพูชา เป็นต้น ผู้คนที่อาศัยในท้องถิ่น เช่น บ้าน วิลเลียม เชกสเปียร์ ในอังกฤษ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น ชนชั้นการปกครอง (รัฐบาล หรือพระมหากษัตริย์) เช่น อาคารรัฐสภาของสหรัฐอเมริกา ในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. พระราชวังเบกคิงแฮมในอังกฤษ พระราชวังบางปะอินในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

เนื่องจากสามารถตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นสิ่งที่แปลกแตกต่างของนักท่องเที่ยวได้ ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและสังคมหมายรวมถึง “อัตลักษณ์ไมตรีของผู้คนในท้องถิ่นด้วย นับเป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างยิ่งของการท่องเที่ยว ทั้งนี้หากนักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกว่าไม่ได้รับการต้อนรับจากคนในท้องถิ่นแล้วสิ่งที่อำนวยความสะดวกอื่นๆ หรือทิวทัศน์ใดๆ ก็ไม่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่นั้นต่อไปหรือกลับมาเยือนซ้ำได้ การแสดงออกซึ่งการต้อนรับนักท่องเที่ยวสามารถทำได้หลายรูปแบบ รูปแบบหนึ่งที่เป็นรูปธรรมชัดเจนคือการติดตั้งป้าย “Aloha” ซึ่งเป็นภาษาฮาวาย แปลว่า “สวัสดี” หรือการจัดบริการนำเที่ยวที่มีหลายภาษาเช่น รอนำเที่ยวในกรุงลอนดอน การแนะนำแหล่งท่องเที่ยวหลายภาษาสำหรับนักท่องเที่ยวที่เป็นตลาดหลัก ไม่ว่าจะเป็นภาษาอิตาลี ฝรั่งเศส เยอรมัน หรือญี่ปุ่น สำหรับประเทศไทยก็ประสบความสำเร็จในการใช้ “อัตลักษณ์ไมตรีและการต้อนรับของผู้คนในท้องถิ่น” ซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหลักที่มีเอกลักษณ์เฉพาะไม่ว่าจะเป็น “ยิ้มสยาม” หรือ “ความเอื้ออาทรในการช่วยเหลือนักท่องเที่ยว” ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศได้จำนวนมาก ส่งผลให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาประเทศไทยแล้วกลับมาเยือนซ้ำอีกหลายครั้ง

1.5.2.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านบันเทิง และความเพลิดเพลิน ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ หมายถึง สถานที่หรือกิจกรรมที่สร้างความบันเทิงและความเพลิดเพลินให้แก่ นักท่องเที่ยวทุกประเภท อาทิ สวนสาธารณะ สวนสนุก แหล่งบันเทิงยามค่ำคืน โรงละคร โรงภาพยนตร์ เป็นต้น สถานที่เหล่านี้ส่วนใหญ่ต้องใช้เงินทุนในการสร้างสูง โดยส่วนเป็นการลงทุนของภาคเอกชน มีเพียงส่วนน้อย เช่น สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ที่เป็นการลงทุนของภาครัฐ

1.6 องค์ประกอบที่สนับสนุนการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่สนับสนุนการท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อมูลข่าวสารทางการท่องเที่ยว ความปลอดภัย และการอำนวยความสะดวกในการเข้าเมือง โครงสร้างพื้นฐาน และการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบาลขององค์กรเอกชน ได้แก่ (อรุณศรี นาอะวิสุทธิ, 2543 . 41-49) ข้อมูลข่าวสารทางการท่องเที่ยว

1.6.1 ข้อมูลข่าวสารทางการท่องเที่ยว เป็นข้อความที่มีจุดประสงค์เพื่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยว ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งคนในท้องถิ่นเป็นผู้ให้บริการทางการท่องเที่ยว และคือนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้ใช้บริการทางการท่องเที่ยว การจัดการด้านความปลอดภัยสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ ได้แก่

1.6.1.1 การแนะนำให้เจ้าของท้องถิ่นให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวเมื่อได้รับความเดือดร้อน

1.6.1.2 การจัดตั้งหน่วยงานพิเศษ เพื่อช่วยเหลือและให้บริการต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว เช่น ศูนย์ช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตำรวจท่องเที่ยว หรือการบริการโทรศัพท์ รับเรื่องร้องเรียนของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

1.6.1.3 การแนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเรื่องการป้องกันและระมัดระวังตนเพื่อ มิให้รับอันตรายต่างๆ เช่น การแนะนำการแต่งกายของนักท่องเที่ยวหญิงให้รัดกุม ไม่ล่อตาล่อใจ สามารถป้องกันการถูกข่มขืนหรือถูกฉกฉวยได้

1.6.1.4 การกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อปลอดภัยของนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งมีป้ายแสดงเตือนภัยล่วงหน้าแก่นักท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวเสี่ยงอันตราย เช่น ชายทะเลที่มีคลื่นลมแรง หรือมีพื้นที่ไม่เหมาะสมสำหรับการลงเล่นน้ำ เป็นต้น

1.6.1.5 การขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในการอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว

1.6.2 โครงสร้างพื้นฐานเป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี และทำให้เกิดความสะดวกไปได้ด้วยดี และทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวใดที่ขาดโครงสร้างพื้นฐานรองรับที่ดี ก็จะไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวและนักลงทุน โครงสร้างพื้นฐานหลักๆ สำหรับรองรับการท่องเที่ยว ได้แก่

1.6.2.1 ระบบไฟฟ้าจะต้องเพียงพอและใช้ได้ดี ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายต่อผู้ใช้บริการหรือในกรณีที่เกิดความต้องการที่จะต้องใช้ปริมาณไฟฟ้ามาก ก็จะต้องมีการเตรียมการรองรับที่ดี เช่น ในบางพื้นที่ที่เป็นเกาะ ไม่มีระบบไฟฟ้าส่วนกลาง แต่จะต้องอาศัยการปั่นไฟใช้ก็จะต้องเตรียมแบตเตอรี่สำหรับปั่นไฟไว้ให้พอเพียง และกำหนดเวลาปิด - เปิดไฟฟ้า เพื่อประหยัดพลังงานและวางแผนการไฟฟ้าให้เพียงพอ

1.6.2.2 ระบบประปาที่สะอาด ถูกอนามัย และมีปริมาณเพียงพอต่อการบริการนักท่องเที่ยว ความต้องการการใช้น้ำจะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และจุดประสงค์ในการใช้โดยทั่วไป

รีสอร์ทต้องการน้ำสำหรับใช้ 350-400 แกลลอนต่อห้องต่อวัน ในขณะที่สนามกอล์ฟต้องการถึง 6 แสน - 1 ล้านแกลลอนต่อวัน

1.6.2.3 ระบบสื่อสาร ที่มีความสะดวกรวดเร็ว และมีปริมาณหน่วยบริการที่เพียงพอทั้งนี้แม้ว่านักท่องเที่ยวบางกลุ่มอาจจะต้องการหลีกเลี่ยงการสื่อสารกับผู้อื่นในขณะที่ท่องเที่ยว แต่ระบบการสื่อสารก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะในกรณีฉุกเฉิน ดังนั้น ในแหล่งท่องเที่ยวควรมีการให้บริการไปรษณีย์ โทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

1.6.2.4 ระบบสาธารณสุขที่ทันสมัยสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย โดยควรมีจำนวนสถานพยาบาลและโรงพยาบาลในท้องถิ่น ที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว และตำรวจพยาบาลที่ยุติธรรมนอกจากนี้ ในส่วนของสถานที่ท่องเที่ยวเองก็ควรมีแหล่งท่องเที่ยวเองก็ควรมีหน่วยรักษาพยาบาลเบื้องต้นไว้รองรับ โดยควรจัดเตรียมยารักษาโรคให้สอดคล้องกับกิจกรรมและลักษณะของนักท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการผจญภัย ก็ควรมีการเตรียมยาหรือการรักษาอาการบาดเจ็บที่อาจเกิดจากกิจกรรมนั้นๆ ไว้รับรอง หรือสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคนชรา ไปเที่ยวในระดับสูง ก็ย่อมต้องการดูแลด้านสุขภาพในระดับสูง โดยการมียานเกี่ยวกับกระดุก การแกว่งเป็นต้น เป็นต้น

1.6.2.5 ระบบขนส่งสาธารณะ เป็นสิ่งจำเป็นในการเดินทางของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยวที่สมบูรณ์แบบจึงควรมีสถานีขนส่งต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวโดยควรมีเครือข่ายเชื่อมโยงการส่งสาธารณะทั้ง 4 เส้นทาง คือ ทางรถไฟ ทางถนน และทางน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวจะเคลื่อนย้ายจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่งในทันที นอกจากนี้ควรมีป้ายเส้นทางเชื่อมโยงที่ชัดเจนและง่ายต่อการเข้าใจ ตัวอย่างระบบขนส่งสาธารณะในแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์แบบ เช่น ระบบไฟฟ้าใต้ดินของกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ที่มีเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งเมืองรวมทั้งมีสถานที่สามารถรับรองการท่องเที่ยวจากสนามบินได้ทันที และสถานีที่พานักท่องเที่ยวไปลงยังท่าเรือแม่น้ำเทมส์ เพื่อต่อเรือเที่ยว นอกจากนี้ยังมีแผนที่แสดงเส้นทางรถไฟตลอดทุกสถานี ทำให้แก่นักท่องเที่ยวการเดินทางท่องเที่ยวลอนดอนด้วย การใช้รถไฟใต้ดิน เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยได้มีความพยายามที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวในการเดินทางจากท่าอากาศยานกรุงเทพมหานครไปยังสถานีรถไฟโดยสารสายตะวันออก และสถานีรถไฟหัวลำโพงด้วยการให้บริการรถปรับอากาศพิเศษ หรือ Airport Bus ซึ่งดำเนินการโดยการท่าอากาศยาน

ยานแห่งประเทศไทย แต่ก็ยังไม่สามารถให้บริการได้บริการได้ครอบคลุมทุกสถานีย่นส่งหลักใน กรุงเทพมหานคร

1.6.3 การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนเอกชน เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นองค์กรฝ่ายรัฐและองค์กรเอกชน ซึ่งหมายถึง องค์กรประชาชน หรือองค์กรที่ไม่หวังผลประโยชน์ทางการค้า (Non Government Office) และเนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมที่เกิดจากการผสมผสานสินค้าและบริการต่างประเทศเข้าด้วยกันลักษณะขององค์กรที่เกี่ยวข้องจึงมีความเกี่ยวข้องกับองค์กรให้เด็ดขาดและชัดเจนจึงเป็นเรื่องยาก องค์กรเอกชนหรือองค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล

1.6.3.1 องค์กรของรัฐ จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะย่อยคือ องค์กรของรัฐที่มีฐานะเป็นราชการ (Government Organization) เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้น ในรูปแบบของกระทรวงทบวง กรม หรืออาจเรียกเป็นชื่อเป็นอย่างอื่น การดำเนินงานขององค์กรในลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะโครงสร้างและแนวนโยบายของรัฐที่มีต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และองค์กรที่มีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจหรือกิจการเป็นองค์กรที่ทำหน้ารับผิดชอบในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวลักษณะการบริหารงานจะมีลักษณะเป็นกึ่งรัฐบาลกึ่งเอกชน คือ สามารถจัดหารายได้เป็นของตัวเอง ในขณะที่รัฐยังคงต้องใช้งบประมาณสนับสนุนด้วยบางส่วน และเข้าไปควบคุมดูแล สวิตเซอร์แลนด์ ไทย ฯลฯ องค์กรของรัฐไม่ว่าจะจัดตั้งในรูปแบบใดก็ตามควรมีบทบาทหลักต่อไปนี้เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมและให้คำปรึกษา รวมทั้งจัดหา จัดเก็บ รวบรวม สถิติ ตัวเลข และข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ประกอบการตัดสินใจในการวางแผนการท่องเที่ยวเป็นองค์กรของรัฐด้วยกันกับองค์กรของเอกชนด้วยกันและองค์กรของรัฐและเอกชน

1.6.3.2 องค์กรภาคเอกชน หรือ องค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล (Non Government Organization) แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ องค์กรเอกชนที่ไม่หวังผลประโยชน์ทางการค้า และองค์กรเอกชนที่ดำเนินการในรูปแบบของธุรกิจขององค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร/ไม่หวังผลประโยชน์ทางการค้า การดำเนินงานอาจมีลักษณะตั้งแต่เป็นองค์กรระดับโลก หรือองค์กรระดับภาค เช่น องค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก องค์กรการท่องเที่ยวของกลุ่มประเทศแคริบเบียน สมาคมขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศหรืออาจเป็นองค์กรระดับประเทศ เช่น สมาคมโรงแรมไทย สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพ สมาคมส่งเสริมการประชุมนานาชาติ เป็นต้น องค์กรเอกชนที่แสวงหากำไร/ดำเนินการในรูปแบบธุรกิจ องค์กรประเภทนี้เป็นองค์กรเฉพาะเรื่องที่เกิดขึ้นเพื่อธุรกิจหรือหวังผลทางการค้า อาจจัดตั้งในรูปแบบของการประกอบการเฉพาะเรื่อง ซึ่งแต่ละองค์กรจะมีแนวนโยบายในการวางแผนเป็นของตนเอง เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมย่อมจะต้องมีการจัดทำแผนพัฒนาธุรกิจโรงแรมเฉพาะที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเอง ในบางชุมชนองค์กรเอกชนอาจวางแผนเพื่อการท่องเที่ยวโดยมิได้มุ่งหวัง

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่อาจมีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนด้วย เช่น การมีบทบาทสำคัญต่อการวางแผนด้านการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม เป็นต้น บทบาทขององค์กรเอกชนต่อการวางแผนค่อนข้างจำกัดในเรื่องขอบเขตเนื้อหาของแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว จะมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ได้ผลกำไรตอบแทนสูงสุด และในทางปฏิบัติ การวางแผนและการดำเนินการตามแผนงานของเอกชนค่อนข้างจะมีความคล่องตัวกว่าและมีประสิทธิภาพสูงกว่าการดำเนินงานของรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ไรค์ดีซัสเสียบเปรียบเทียบขององค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน คือ การลงทุนจะมีความเสี่ยงสูง ในเรื่องของกาสรให้การสนับสนุนและการพัฒนาการท่องเที่ยวนี้เป็นเรื่องที่ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจะต้องประสานความร่วมมือ โดยทั่วไปมักจะเป็นที่เข้าใจกันว่าภาครัฐบาลมีบทบาทที่จะกระตุ้นการส่งเสริมการดำเนินงานของเอกชน ในการจัดสินค้าและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการลงทุนในด้านการสร้างสาธารณูปโภคที่เอกชนไม่มีขีดความสามารถที่จะดำเนินการเองได้ ส่วนเอกชนมีบทบาทในการวางแผนพัฒนาสินค้า และบริการในส่วนของตนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ประเทศใดก็ตามที่องค์กรของรัฐบาลและเอกชนที่มีความเข้าใจกันร่วมมือกันในการวางแผนพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว

1.7 รูปแบบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีหลากหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างในการจัดบางรูปแบบของการท่องเที่ยว และวัตถุประสงค์ของการจัดแบ่งในที่นี้สามารถรวบรวมรูปแบบของการท่องเที่ยวออกเป็น 3 รูปแบบของการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการเดินทางและรูปแบบของการท่องเที่ยวตามลักษณะการเดินทางได้แก่ (พัชรพรรณ ภูคาพิน, 2544 : 19-22)

1.7.1 รูปแบบของการท่องเที่ยวตามสภาพภูมิศาสตร์การเดินทางและถิ่นพำนักของนักท่องเที่ยว การจัดแบ่งรูปแบบของการท่องเที่ยวในลักษณะนี้เป็นการจัดแบ่งเพื่อ ประโยชน์ในการเก็บข้อมูลการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวและการศึกษาผลได้ทางเศรษฐกิจที่จะเกิดจากนักท่องเที่ยวที่มีถิ่นพำนักต่างกัน

1.7.2 รูปแบบการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง รูปแบบของการท่องเที่ยวที่จัดแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการเดินทางเป็นการจัดแบ่งอีกรูปแบบหนึ่งที่พัฒนาจากวัตถุประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ โดยสามารถจัดแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ คือ การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินและการพักผ่อน การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ และการท่องเที่ยวเพื่อการสนใจพิเศษ

1.7.2.1 การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินและการพักผ่อน การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินและการพักผ่อนเป็นการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงสภาพชีวิตประจำวันที่น่าเบื่อ และรับแรงของนักท่องเที่ยว หรือหลีกเลี่ยงอากาศหนาวในประเทศของตนกับกับความอยากรู้ อยากเห็นในสิ่งที่แปลกใหม่ไปจากสภาพเดิมๆ ของนักท่องเที่ยว หรือ

บางครั้งเพียงแค่ต้องการเปลี่ยนบรรยากาศ หรือเพื่อชมทิวทัศน์ที่แตกต่างเท่านั้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้เป็นจุดประสงค์พื้นฐานหลักของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ทั่วโลก ทั้งนี้วัตถุประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินและการพักผ่อนจะแตกต่างกันในรายละเอียดและเป็นตัวระบุกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะเลือก

1.7.2.2 การท่องเที่ยวเพื่อจุดประสงค์ทางธุรกิจ ในประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา แคนาดา และสหราชอาณาจักร ประชากรมักจะเดินทางเพื่อธุรกิจเป็นวัตถุประสงค์หลัก จึงเปรียบเสมือนธุรกิจกับการเดินทางเป็นขนมอิงกับเนยที่มักจะต้องคู่กันเสมอ แม้ว่าการเดินทางที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจจะมีวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานแต่ก็จัดเป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง เนื่องจากการเดินทางไปลักษณะนี้จะสร้างรายได้ให้แก่จุดหมายปลายทางที่นักธุรกิจไปเยือน และนักธุรกิจนั้นก็ไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะไปอยู่ ณ สถานที่นั้นเพื่อทำงานหารายได้แบบก็จะลักษณะโดยตรง

1.7.2.3 การท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ การท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่เกิดจากที่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มรู้สึกว่าการเดินทางเพียงเพื่อไปชมบ้านเมือง หรือชมธรรมชาติ เป็นรูปแบบที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ซับซ้อนขึ้นได้อีกต่อไป ทั้งนี้จากการสำรวจพบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวในตะวันตกมีความหลากหลายมากกว่าการชมบ้านเมืองหรือการชมธรรมชาติ โดยครอบคลุมไปถึงกิจกรรมในการท่องเที่ยวที่หลากหลายและซับซ้อนขึ้น เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษขึ้น ความต้องการในการท่องเที่ยวที่หลากหลายและซับซ้อนขึ้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสำคัญหลายประการ

นอกจากนี้ความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยวยังมีรูปแบบแตกต่างกัน ได้แก่

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบัน คำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism) ได้กลายเป็นคำที่ใช้ในวงการการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางและหลากหลาย จนแทบไม่มีคำจำกัดความที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันอย่างชัดเจน อีกทั้งแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวดังกล่าวก็ยังไม่ชัดเจนอีกด้วย ดังเช่นที่ Linberg K ได้วิเคราะห์ว่ามีการใช้คำคำนี้ในระดับที่แตกต่างกันตั้งแต่ การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาธรรมชาติของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา การท่องเที่ยวเพื่อไปชมธรรมชาติด้วยความต้องการเข้าใจถึงระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อไปชื่นชมธรรมชาติและการท่องเที่ยวที่ใช้ธรรมชาติแบบผิวเผิน

2. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬา โดยทั่วไปแล้วการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬา เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อบำบัดโรค บำรุงสุขภาพหรือสุขภาพจิต (Health Tourism) ซึ่งหมายรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) ซึ่งเป็นหนึ่งในกิจกรรมย่อยของการเล่นกีฬาเอาไวด์ด้วย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยว โดยสามารถแบ่งตามลักษณะของสุขภาพ ของนักท่องเที่ยวออกเป็น 3

ระดับ คือ การท่องเที่ยวเพื่อการรักษาโรคของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเพื่อการฟื้นฟูสุขภาพของนักท่องเที่ยว หรือการอยู่ในระยะพักฟื้น โดยนักท่องเที่ยวต้องการอากาศที่บริสุทธิ์ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สดใส อาหารเพื่อสุขภาพ และการออกกำลังกายอย่างเบาๆ เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ สถานบริการในลักษณะนี้ เช่น ชีวา สถานพักตามอากาศชายทะเล เป็นต้น การท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพของนักท่องเที่ยวที่ได้อยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมากทั่วโลก เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เริ่มให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพของตนเองภายใต้ภาวะแวดล้อมที่แย่ในปัจจุบัน โดยการหันมาออกกำลังกายอย่างถูกวิธี การนั่งสมาธิ การฝึกโยคะ ไทเก๊ก การพักผ่อนในที่ที่มีอากาศบริสุทธิ์ ใกล้ธรรมชาติมากขึ้น การอาบน้ำแร่ การนวดแผนโบราณ การรับประทานสมุนไพร และการรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ ซึ่งประเทศไทยมีสถานบริการและสินค้าที่เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก เช่นการนวดแผนโบราณของวัดโพธิ์ สถานบริการเพื่อสุขภาพวิาวสม การนั่งสมาธิที่สวนโมกขพลาราม เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) สามารถแบ่งรูปแบบออกเป็น 2 ลักษณะตามวัตถุประสงค์ของการเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพ คือ นักท่องเที่ยวที่ไปท่องเที่ยวพร้อมกับวัตถุประสงค์ที่จะไปออกกำลังกายด้วยการเล่นกีฬา เช่น การเล่นกอล์ฟในสถานที่ที่แตกต่าง ซึ่งมีความอยากและความท้าทายแตกต่างกันไปในแต่ละที่ การเดินทางไปตีกอล์ฟต่างประเทศจึงเป็นที่นิยมของนักกอล์ฟทั่วโลก หรือการขี่จักรยานท่องเที่ยวหรือการพายเรือแคนู หรือการตกปลา หรือการฝึกโยคะ เป็นต้น ซึ่งการเล่นกีฬาเหล่านี้จะให้ผลต่อทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ได้แก่ การเล่นกีฬาเพื่อการแข่งขัน คือ นักกีฬาที่ไปแข่งขันระหว่างจังหวัดหรือระหว่างประเทศหรือระดับโลก โดยถึงแม้จะมีวัตถุประสงค์เพื่อการแข่งขัน แต่นักกีฬาก็จะได้รับสุขภาพกายที่แข็งแรงในทางอ้อมและยังได้ท่องเที่ยวซึ่งให้ผลทางสุขภาพจิตอีกด้วย การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงกีฬา แต่นอกจากจะเน้นผลต่อสุขภาพทางกายแล้วยังมุ่งไปที่ตื่นเต้นขณะทำกิจกรรมนั้นๆ เช่น การปีนเขา ไต่หน้าผา การล่องแก่ง เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เป็นรูปแบบเพื่อการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษที่เติบโตอย่างรวดเร็ว และมีบทบาทในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมค่อนข้างมาก เนื่องจากนักท่องเที่ยวมักสนใจและต้องการเข้าใจวัฒนธรรมของประเทศอื่นที่แตกต่างไปจากตน โดยผ่านการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ซึ่งหมายรวมถึง ศิลปะทุกแขนงทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางค์ ตลอดจนมรดกทางประวัติศาสตร์ซึ่งหมายถึง โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ซึ่งความสนใจในสิ่งเหล่านี้นับเป็นพื้นฐานความสนใจดั้งเดิมของนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมมีความคล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษอีกรูปแบบหนึ่งที่จะกล่าวถึงต่อไป อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวทั้ง 2 รูปแบบนี้มีข้อแตกต่างกันตรงที่ การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมให้ความสำคัญของการสัมผัส

วัฒนธรรมซึ่งมีสภาพเป็นวัตถุหรือการแสดงในขณะที่การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสเผ่าพันธุ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการสัมผัสวัฒนธรรม โดยผ่านวิถีชีวิตมนุษย์และมนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม

4. การท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ ความสนใจเบื้องต้นที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมในการเดินทางดังกล่าวนี้คือ การเฝ้าหาโอกาสที่จะได้สัมผัสกับกลุ่มที่มีชาติพันธุ์ และภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตัวของนักท่องเที่ยวโดยตรง ด้วยความคิดที่ว่าถึงแม้พิพิธภัณฑ์และงานทางศิลปวัฒนธรรมอาจจะสามารถสะท้อนความเป็นอยู่ของคนต่างชาตินั้นได้ในระดับหนึ่งก็ตาม การสัมผัสสิ่งเหล่านี้ก็ย่อมไม่อาจเทียบได้กับการสัมผัสโดยตรงกับคนต่างชาตินั้น จากการได้ใช้ชีวิตร่วมกันหรือพบปะพูดคุยกันในระยะเวลานึงได้

1.7.3 รูปแบบการท่องเที่ยวตามลักษณะการเดินทางการท่องเที่ยวในลักษณะนี้แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ ตามลักษณะของการจัดการเดินทางของนักท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวแบบหมู่คณะและการเดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระได้แก่ (สมศักดิ์ แจ่มอุลิตรัตน์, 2541:50-55)

1.7.3.1 การท่องเที่ยวแบบหมู่คณะ เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวซื้อรายการนำเที่ยว (package Tour) จากบริษัทนำเที่ยว โดยเดินทางเที่ยวเป็นหมู่คณะ ซึ่งเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยว 11 คนขึ้นไป อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติการท่องเที่ยวแบบหมู่คณะอาจมีนักท่องเที่ยวน้อยกว่า 11 คน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและที่พัก อาหาร และการนำเที่ยว โดยอาจดำเนินการอำนวยความสะดวกเต็มรูปแบบ (Full package) หรืออาจจัดสรรบริการเพียงบางสิ่งบางอย่างให้เท่านั้น หากเป็นลักษณะการท่องเที่ยวที่มีโปรแกรมการเดินทางเป็นหมู่คณะในราคาพิเศษที่มีการจ่ายล่วงหน้า โดยมีเงื่อนไขว่าคณะดังกล่าวจะต้องเดินทาง โดยเที่ยวบินเดียวกันทั้งไปและกลับ ตลอดจนใช้เวลาทั้งหมดในการเดินทางร่วมกัน เรียกว่า การท่องเที่ยวเป็นกลุ่มแบบจางเบ็คเสร็จ

1.7.3.2 การท่องเที่ยวแบบอิสระ เป็นลักษณะที่การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยววางแผนจัดการด้วยตัวเองทุกอย่าง หรือใช้บริการของบริษัทนำเที่ยวในการอำนวยความสะดวกบางส่วน เช่น การจองบัตรโดยสารเครื่องบิน การจองที่พัก เป็นต้น แต่เป็นผู้วางแผนการท่องเที่ยวที่จะเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวเมื่อใด และจะใช้เวลาเท่าใด เป็นความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวคนนั้นเอง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ที่มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป ดังได้สรุปดังต่อไปนี้

2.1 งานวิจัยในประเทศ

ทัศนาวลัย ทารสกุล (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติ สำนักงานอุทยาน หนองผกชี ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบที่ศึกษาใช้ขณะเป็นดัชนีหลัก ขณะที่พบมากที่สุดคือขยะประเภทพลาสติก คิดเป็นร้อยละ 63.93 รองลงมาคือกระดาษคิดเป็นร้อยละ 22.87 และจำนวนนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับจำนวนและน้ำหนักของขยะในระดับที่สูง $r = 0.85$ และ $r = 0.89$ ตามลำดับ

นพรัตน์ มณีรัตน์ (2541: คัดย่อ) ได้ศึกษาการสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนสิริวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การไม่ทำลาย การใช้ชีวิตกับชาวบ้านและชาวบ้านมีส่วนร่วมโดยมีรูปแบบ คือ สื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการและมีปฏิริยาโต้ตอบมาก สื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิริยาโต้ตอบน้อย และสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ

สาทิศ สุขพ่องศรี (2543: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนสิริวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกาจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกับพหุภาคี ที่เกี่ยวข้องกับผลการศึกษาพบว่า ประชาชนและผู้นำชุมชนต้องการร่วมวางแผนในการจัดการและเห็นด้วยกับแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวในระดับมาก แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีโอกาส ได้เข้ามามีส่วนร่วมมากนัก ควรให้มีส่วนร่วมในรูปแบบใดภาคี คือ สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและองค์กรเอกชน

ณัฐชามณูช สุวิทย์พันธุ์ (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปิดรับความรู้ ทัศนคติและแนวโน้มพฤติกรรมกรท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวมีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง มีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว และมีแนวโน้มพฤติกรรมกรท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ อยู่ในระดับค่อนข้างสูง

วิโรจน์ สงวนยาง (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเขตอุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเป็นสมาชิกกลุ่ม/สมาคม/ชมรม การตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติและพฤติกรรมกรท่องเที่ยวมีผลต่อความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ฉัตรชัย ดั่งจาด (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาความคิดเห็นชุมชนคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอยู่ในระดับสูง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

คือ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ

อนุสิทธิ์ เมฆวารักษ์ (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวมีความรู้ในระดับดี โดยอายุและรายได้มีความสัมพันธ์กับความรู้นักท่องเที่ยวที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และระหว่างนักท่องเที่ยวที่เคยและไม่เคยรับรู้ข่าวสารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความรู้ไม่แตกต่างกัน

อิทธิพล ไทยมล (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาชุมชน ตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรสาคร ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในระดับปานกลาง โดยชุมชนมีศักยภาพทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวด้วย โดยมีข้อจำกัด คือ ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ที่พัก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ทางเดินศึกษาธรรมชาติ และระบบกำจัดขยะ เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว

รัชฎา ศแสงสันต์ (2542: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแนวทางแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวประเภทเกาะ กรณีศึกษา เกาะพลิเป๊ะ จังหวัดสตูล ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาของกลุ่มประชาชนกับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน โดยเห็นด้วยในระดับมากต่อข้อเสนอแนะในการพัฒนา คือ กิจกรรมสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน การมีส่วนร่วมของชุมชนและการจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

สุกัลยา วรรณสมบัติ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาศักยภาพของมัคคุเทศก์ต่อการเป็นผู้นำในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า มัคคุเทศก์ส่วนใหญ่มีศักยภาพในด้านความรู้ในเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านทัศนคติต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและด้านพฤติกรรมการนำเที่ยวในแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง

อรุณศรี นาคะวิสุทธิ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้ประกอบการต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาอ่าวพระนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับต่ำโดยปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของผู้ประกอบการ คือ ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การได้รับการอบรม ระดับการศึกษาและการให้คุณค่าต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

พิพัฒน์ ชนินทุทรวงศ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเบื้องต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่สวนป่าทุ่งเกวียน - ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย จังหวัดลำปาง ผลการศึกษา พบว่า โครงการมีเวลา 10 ปี จะใช้เงินทุนในปีแรก คือ ปี พ.ศ. 2544 เป็นเงิน 75,425,000 บาท มีอัตรา

ผลประโยชน์ต่อต้นทุน เท่ากับ 1 : 1.11 คืนทุนในปีที่ 5 มีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ ประมาณ 33.02 ล้านบาท แสดงว่า โครงการเหมาะสมที่จะลงทุนได้ และมีอัตราผลตอบแทน เท่ากับร้อยละ 21.87

พัชรพรรณ ภูคาพิน (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพร้อมในการพัฒนาพื้นที่รอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่มีความพร้อมด้านพื้นที่ต่างกัน โดยตำบลโคกสูงมีความพร้อมมากกว่าพื้นที่อื่น ตำบลหนองบัว และตำบลวังม่วง สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ตำบลมะนาวหวาน มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และตำบลแก่งผักกูดมีความพร้อมด้านพื้นที่น้อยที่สุด

สมศักดิ์ แจ่มอุติรัตน์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโอกาสและข้อจำกัดในการพัฒนา ศึกษาเฉพาะกรณีเกาะเต่า - นางยวน อำเภอพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า มีศักยภาพสูง คือความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และมีชุมชนอาศัยอยู่ด้วย แต่มีข้อจำกัด คือ การให้ความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อม การนำรายได้จากการท่องเที่ยวมาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมขาดรูปธรรม การมีส่วนร่วม และขาดการวางแผนการจัดการที่ชัดเจน

2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Behrenfeld Suzanne Marie (2003: Abstract) ได้ประเมินติดตามการดำเนินงานโครงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ก่อให้เกิดผลประโยชน์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นที่การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมถือเป็นสิ่งกระตุ้นทางเศรษฐกิจของประเทศ การประเมินในครั้งนี้ได้ทำการวิจัยในเชิงลึกในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยเน้นชุมชนเป็นฐาน ในประเทศเนปาล เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผน การจัดการ การติดตามควบคุม และการลงทุนในชุมชน ท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การดำเนินการได้ใช้หลักการติดตามโครงการของ CBE ผลการประเมินพบว่า หลักการติดตามโครงการสามารถทำให้เกิดการกระจายของรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวไปยังท้องถิ่นได้ แต่ทั้งนี้ทรัพยากรธรรมชาติยังคงไม่ได้รับการดูแลอย่างเพียงพอสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

Henning barend Johannes (2003: Abstract) ได้ศึกษาความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับระบบนิเวศ ของป่าสงวน Waterberg Biosphere ในแอฟริกาใต้ ผลการศึกษาพบว่า ระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างที่แยกออกจากกันไม่ได้ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้จำเป็นต้องเน้นความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่นั้นๆ เช่น พันธุ์ไม้ต่างๆ สิ่งมีชีวิตธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวเชิงนิเวศ ป่าสงวนมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยเมื่อนักท่องเที่ยวได้มาท่องเที่ยวในพื้นที่แล้ว จำเป็นต้องให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักธรรมชาติ การจัดการป่าสงวนให้เป็นจึงเป็นทางออกของการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

บทที่ 3

กระบวนการดำเนินงานวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้คณะวิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นการศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ หนังสือ วารสาร บทความ ตลอดจนเอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ปัญหาและกำหนดปัญหาร่วมกันระหว่างนักวิจัย นักวิจัยชุมชน ชุมชน และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และศึกษาดูงาน เป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ ในชุมชน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ส่วนที่ 3 เป็นการจัดเวทีประชุมปรึกษาหารือ ร่วมกันหาปัญหาสาเหตุการเกิดปัญหาการท้องเที่ยวแก่สะพือ และร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไข นำรูปแบบแนวทางการบริหารจัดการการท้องเที่ยวแก่สะพือ ทดลองใช้บริหารจัดการการท้องเที่ยว อีกทั้งกำหนดแนวทางร่วมกันกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนในการเพิ่มประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา และปรับปรุงการท้องเที่ยว

กลุ่มเป้าหมายและทีมวิจัย

1.1 นักวิจัยและทีมวิจัย จำนวน 5 คน ประกอบด้วย

1.1.1 นายเรวัต สิงห์เรือง	หัวหน้าทีมวิจัย
1.1.2 นางจุไรรัตน์ ศรีอษมาตุน	ผู้ช่วยนักวิจัย
1.1.3 นางชลลัษณ์ ปวิขวงค์วิศ	ผู้ช่วยนักวิจัย
1.1.4 นางสาวณัฐริรา บุญฉวีไพโรจน์	ผู้ช่วยนักวิจัย
1.1.5 นางสาวดิศณีย์ ทองนาคแท้	ผู้ช่วยนักวิจัย

1.2 รายชื่อนักวิจัยชุมชน

1. นางนภา ประดับศรี (เป่านาง)	2. นางทองพูล นิกรพล
3. นางวนิดา ศรีวิชา	4. นางสมปอง ชมชื่น
5. คุณฉิวพร พรรณนาภ	6. นางดอกแก้ว ถัตรสุวรรณ
7. นายทศพร นิยมพล	8. นางเพชรศรีอุดร สีสุข
9. คุณวราภรณ์ แสนทวีสุข	10. นางอัฐไฉน แก้วคุณ
11. คุณพิสมัย แก่นคำ	12. นางประไพ ธรรมมงคล
13. นางมณีวรรณ ศรีอนาค	14. นางละออง สุดสว่าง
15. นางกาบแก้ว ศรีใส	16. นางหนูแดง ไชยโกฏี
17. นางประนอม ถัตรสุวรรณ	18. นายวินิจ เจริญดี

19.คุณพารณ์ คำทรัพย์	20.คุณจันทิ เสมอใจ
21.นางอังคณา ธาระธรรม	22.นางวิมล ไชยโกฏี
23.นายวิสุทธิพงษ์ ยุทธยง	24.นางสุภาภรณ์ อาษากิจ
25.นางขวัญภา สารบรรณ	26.นางสาวอมร แสนทวีสุข
27.นางสมบุรณ์ ทองปิ่น	28.นางจตุพร นิกรพล
29.นางสมบุรณ์ แสนทวีสุข	30.นางสมล ไสแก้ว

1.3 กลุ่มที่ปรึกษาโครงการวิจัย

1.2.1 นายนิยม สายเสนา	ผู้อำนวยการสถานศึกษา
โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านโพธิ์กลาง)
1.2.2 นายณกุล เขียวอ่อน	ครู คศ. 2 โรงเรียนพิบูลมังสาหาร
1.2.3 นางสุปรียา สิงห์เรือง	ครู คศ. 3 โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านโพธิ์กลาง)
1.2.4 นางวนิดา แพทย์เพียร	นักสังคมสงเคราะห์

1.4 สำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร

1.3.1 นายณรงค์ศักดิ์ โกศลวัฒน์	นายกเทศมนตรีเมืองพิบูลมังสาหาร
1.3.2 นายผดุง เผ่าภูรี	รองนายกเทศมนตรี
1.3.3 นายวีระพล บุญดาว	รองนายกเทศมนตรี
1.3.4 นางพัชรี จิตภิรมย์ศักดิ์	รองนายกเทศมนตรี

และคณะกรรมการสมาชิกสภาเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร

1.5 คณะวิทยากรและหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน

- 1.5.1 วัดสระแก้ว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ให้คำปรึกษาด้าน
โบราณสถาน โบราณวัตถุ สนับสนุนวิทยากร ข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 1.5.2 โรงเรียนพิบูลมังสาหาร สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูล คำปรึกษา สนับสนุนแผนงาน
และบุคลากร
- 1.5.3 โรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านโพธิ์กลาง) สังกัดสำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร
อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือข้อมูล
ทางวิชาการ สนับสนุนแผนงาน สถานที่ และบุคลากร
- 1.5.4 โรงพยาบาลพิบูลมังสาหาร อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี
ให้คำปรึกษา สนับสนุนวิทยากร
- 1.5.5 ที่ว่าการอำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี
ให้คำปรึกษา สนับสนุนวิทยากร

1.5.6 สถานีตำรวจภูธรอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ให้คำปรึกษา
ช่วยเหลือ ข้อมูลทางวิชาการ สนับสนุนแผนงาน สถานที่ และบุคลากร

1.5.7 สภาวัฒนธรรมอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ให้คำปรึกษาช่วยเหลือ

1.5.8 โรงเรียนเทศบาล 2 พิบูลวิทยาการ สังกัดสำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร
จังหวัดอุบลราชธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูล คำปรึกษา
สนับสนุนแผนงาน และบุคลากร

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแก่ง
สะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตำบลพิบูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัด
อุบลราชธานี โดยเน้นการมีกระบวนการ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการค้นหา เรียนรู้ แลกเปลี่ยน
ประสบการณ์ในแง่ของการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพแห่งท้องที่
การทัศนศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งปัญหา
อุปสรรค ข้อเสนอแนะในโครงการวิจัยการหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน
อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาประวัติความเป็นมาหรือบริบทชุมชน เพื่อจะได้รวบรวมและศึกษาหาข้อมูล
จัดเป็นหมวดหมู่ เป็นองค์ความรู้ของชุมชน เป็นระบบระเบียบมากขึ้น ผลที่เกิดตามมา คือ ชาวชน
ผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นผู้สัมภาษณ์และจดบันทึกได้เรียนรู้และเห็นคุณค่า ความสามารถของตนเอง เรื่องราว
บางเรื่องไม่เคยรับรู้ก็ได้รู้เป็นการเพิ่มความถนัดและรักในความเป็นชุมชนมากยิ่งขึ้น

2. การวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแก่งสะพือ นักวิจัยได้ร่วมมือกันประเมินและ
ค้นหาศักยภาพการท่องเที่ยวของแก่งสะพือ และสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงในอำเภอพิบูลมังสาหาร

3. การทัศนศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง
มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างคนทำงานของแต่ละพื้นที่ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ คำแนะนำต่างๆ ซึ่ง
เป็นประโยชน์มากที่จะทำให้คิดค้นหารูปแบบ กระบวนการวิธีการทำงานโดยเฉพาะชุมชนที่ไม่เคยรู้
เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการเปิดโลกทัศน์ของชุมชน

4. การทดลองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หลังจากการศึกษาชุมชนดูงาน วิเคราะห์ศักยภาพแหล่ง
ท่องเที่ยวแล้ว จนกระทั่งได้รูปแบบที่ชุมชนคิดว่าดีแล้ว จึงมีการทดลองการจัดการท่องเที่ยวตาม
รูปแบบที่ทีมวิจัยและชาวบ้านได้ช่วยกันกำหนดขึ้นมา โดยจัดการท่องเที่ยว 4 กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่ม
ชาวบ้าน กลุ่มนักศึกษา กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปที่ติดต่อมาหลังจากมีการ
ประชาสัมพันธ์มี 2 รูปแบบ คือ แบบเข้ามาเย็นกลับ และแบบพักค้างคืน ซึ่งการทดลองแต่ละครั้งจะได้
ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น คำติชม ทั้งจากทีมงานเอง ชาวบ้าน นักท่องเที่ยว เราสามารถนำสิ่งที่ได้รับ
นำมาปรับปรุงแก้ไขและเรียนรู้ร่วมกันได้ทั้งของชาวบ้าน นักวิจัย และนักท่องเที่ยว

5. การรวบรวมปัญหา-อุปสรรคและข้อเสนอแนะทั้งจากชาวบ้าน ทีมวิจัยและนักท้องถิ่น เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขและทำให้ดีขึ้นจากเดิม การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทำให้ทีมลดความเป็นตัวคนพร้อมทั้งฝึกทีมวิจัยให้มีความอดทน อดกลั้น รับฟังความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองคิด

6. สรุปผลการดำเนินงานและวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการเชิญหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ป่าไม้จังหวัด สำนักบริหารการจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 8 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นายอำเภอ ฯลฯ และที่สำคัญ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลทั้งประธาน อ.บ.ต. ปลัด อ.บ.ต ผู้นำคนอื่นๆ และโรงเรียนเข้าร่วมสรุป และวางแผนการทำงานให้ต่อเนื่องและยั่งยืน

3.2 แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

1. ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้ทีมวิจัย ชาวบ้าน เก็บข้อมูล จากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญในชุมชนโดยกำหนดประเด็นสัมภาษณ์ หลังจาก การสัมภาษณ์จะนำข้อมูลที่บ้านที่กมาเรียบเรียงให้ได้ใจความ จัดหมวดหมู่ เมื่อสัมภาษณ์ครบ ทุกประเด็นแล้วก็นำเอาข้อมูลมาเรียบเรียง เช็ข้อมูล สรุปเป็นข้อมูลของชุมชน โดยให้ผู้ทรงวุฒิ ในชุมชน ชาวบ้าน เป็นผู้ร่วมทบทวนข้อมูล และนำข้อมูลนั้นนำเสนอในงานวิจัย

2. การจัดเวทีการประชุม ในแต่ละครั้งจะมีการเตรียมงาน การสรุปงาน โดยทีมวิจัยจะเชิญชาวบ้านทุกคนที่ร่วมทำงานวิจัยประชุม โดยจะเตรียมประเด็นที่จะพูดคุย โดยการบันทึกลงในกระดาษปรีฟ ให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และถ้าหากมีข้อสงสัย หรือข้อขัดแย้งก็ให้โอกาสได้ซักถามข้อสงสัย และให้ทุกคนร่วมกันตอบข้อซักถามจนข้อสงสัยนั้นสามารถตอบความกระจ่างได้

3. การไปศึกษาดูงานจะมีการเตรียมงานโดยจะกำหนดตัวผู้ที่จะเดินทางไป มีการกำหนดหัวข้อ ก่อนการเลือกพื้นที่ดูงาน จะมีการมอบหมายให้ทีมวิจัยไปศึกษา ควรจะไปดูงานที่ไหน และที่ที่จะไปดูจะต้องตรงประเด็นหัวข้อที่กำหนดไว้ให้มากที่สุด คือไปศึกษาดูงานที่นี่ มีจุดเด่นอะไรบ้าง และจะไปเรียนรู้อะไรได้บ้าง และเมื่อสถานที่ที่จะไปแล้ว ก็กำหนดวันที่จะเดินทาง และได้กำหนดใบงานให้ผู้ร่วมเดินทาง เมื่อไปถึงที่ศึกษาดูงานต้องพยายามจดจำเรียนรู้ ตามในสิ่งที่ไม่เข้าใจ ต้องรู้จักสังเกตซักถาม และจดบันทึก เมื่อกลับมาถึงชุมชนต้องรีบสรุปงานสิ่งที่ไปเห็นมา สิ่งที่จะเอามาประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเอง และมีการพูดคุยหลังจากการศึกษาดูงานให้ทุกคนพูดคุยและสรุปงานในสิ่งที่ได้ไปศึกษาดูงานมาเพื่อให้ที่ประชุมลงความเห็น และนำเอาความคิด ข้อเสนอแนะของแต่ละคนมาสรุปรวมกันและนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ต่อไป

การวิเคราะห์และประมวลผล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะร่วมกันระหว่างทีมวิจัยกับชาวบ้าน โดยจัดรูปแบบการวิเคราะห์ในเชิงของการพูดคุยกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย การดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจะร่วมกัน สรุปผลการดำเนินงานทุกเดือน ผลการวิเคราะห์จะย้อนกลับสู่ทีมวิจัย เพื่อการปรับกระบวนการทำงาน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สังเกต ผู้ประกอบการร้านค้า ชุมชนนักท่องเที่ยว และผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวแก่สะพือ รวมทั้งการศึกษาจากเอกสารต่างๆ เช่น ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) จากการสำรวจของผู้ช่วยนักวิจัยชุมชน แนวทางการสัมภาษณ์ที่ได้สัมภาษณ์มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลประวัติความเป็นมาของสะพือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ของชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชนจัดการท่องเที่ยวแก่สะพือ สามารถนำเสนอข้อมูลได้ดังนี้

4.1 บริบทชุมชน

4.1.1 การเสด็จประพาสแก่สะพือ ทรงลงพระปรมาภิไธยของฉันทะเจ้าทั้งสองพระองค์

ปีพุทธศักราช 2498 สมัยที่ นายสวัสดิ์ ชาญวิจิตร นายอำเภอ นายบรรจบ ทองพิทักษ์ นายกเทศมนตรี ได้มีโอกาสต้อนรับการเสด็จของ ฉันทะเจ้าทั้งสองพระองค์ได้เสด็จประพาสอีสานและเสด็จมาอำเภอพิบูลมังสาหาร ในวันที่ 17 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2498 ซึ่งเป็นวันที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จมาเยี่ยมชาวอำเภอพิบูลมังสาหาร ณ พลับพลาบริเวณแก่สะพือ พสกนิกรชาวอำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอใกล้เคียงได้มาถวายการต้อนรับ และชื่นชมพระบารมีของทั้งสองพระองค์อย่างล้นหลาม เรียกได้ว่ามีดีฟ้ามีดิน มีทั้งพระเถระผู้ใหญ่ พระภิกษุ สามเณร แม่ชี ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พ่อค้า ประชาชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู นักเรียน เด็ก ผู้เฒ่าแก่ทั่วไป ตลอดทั้งวัน ในโอกาสนี้ ทั้งสองพระองค์ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยบนแผ่นศิลาทราย ทางราชการโดยเทศบาลตำบลพิบูลมังสาหาร ได้นำหินพระปรมาภิไธยประดิษฐานไว้บนหินใหญ่อีกก้อนหนึ่ง ณ บริเวณลานริมแก่สะพือ เพื่อเป็นที่เกิดทุนและการปลุกการะของพสกนิกรชาวอำเภอพิบูลมังสาหาร ตลอดจนพสกนิกรชาวไทยทั่วไป ในการดำเนินการเกี่ยวกับพระปรมาภิไธย ใช้เวลานาน 12 ปี จึงแล้วเสร็จเรียบร้อยในวันที่ 5 เดือนธันวาคม พ.ศ.2510 หินพระปรมาภิไธย จึงเป็นอนุสรณ์สถานที่เด่นเป็นสง่า เป็นสิ่งล้ำค่า ที่ชาวอำเภอพิบูลมังสาหารเทิดทูนคู่บ้านคู่เมืองตลอดไป

4.1.2 แก่สะพือ และเกาะแก่งในลำน้ำมูล

แม่น้ำมูลนับเป็นแม่น้ำที่สำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตสรรพสัตว์และผู้คนให้ดำรงอยู่ ด้วยความร่วมมือเป็นสุขสืบสานมาช้านาน เป็นบ่อเกิดแห่งอารยธรรมความเชื่อถือ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของเมืองพิบูลมาช้านาน ในลำน้ำมูลยังมีเกาะแก่งสำคัญหลากหลาย จนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

พักผ่อนหย่อนใจ หลายแห่ง นับจากแก่งใหญ่ คือ แก่งสะพือ แก่งไก่อ๊ะ หาดบ้านคอน แก่งหมื่น แก่งคำพวงหรือค้ำพวง คอนคำพวง คอนธาตุ แก่งคันลิม ดาดไฮ ดาดโตน แก่งตะนะ เป็นต้น

แก่งสะพือ

เนื่องจากพินุลมังสาหาร มีตัวเมืองตั้งอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำมูล มีแก่งสะพือซึ่งเปรียบเทียบกับเสมือนทำนบกั้นน้ำธรรมชาติ ทำให้เกิดเป็นทัศนียภาพที่สวยงามแก่ผู้พบเห็น ประกอบกับทางราชการได้นำเอาหินพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่โปรดเกล้าฯ ลงพระปรมาภิไธย เมื่อ พ.ศ. 2498 นำมาประดิษฐานบนแท่งหินอีกก้อนหนึ่ง และตั้งไว้เหนือฝั่งแก่งสะพือ ทั้งแก่งสะพือและหินพระปรมาภิไธย จึงกลายเป็นสิ่งผูกพันที่ล้ำค่า จนกลายเป็นสัญลักษณ์ไปโดยปริยาย ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงนำมาเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นพินุลมังสาหาร เช่น ตราสัญลักษณ์ของโรงเรียนพินุลมังสาหาร เป็นต้น

ถ้ำกีกัก

เป็นถ้ำได้นำในหน้าแล้งพอมองเห็นปากถ้ำได้บ้าง ถ้ำนี้อยู่ริมฝั่งมูลด้านบ้านสะพือได้ อยู่ได้แก่งสะพือลงไปประมาณ 100 เมตร เล่ากันว่าถ้ำแห่งนี้มีน้ำลอดไหลไปถึงท้ายน้ำที่บ้านชาด ต.ทรายมูล ห่างออกไปประมาณ 120 เส้น ถือเป็นถ้ำอาถรรพ์แห่งหนึ่ง

หินทางแกะ

หินทางแกะเป็นหินสีเหลี่ยมขนาดใหญ่ อยู่ฝั่งมูลด้านขวาวบริเวณบ้านหินสูง หมู่ 4 ต.กุดชมภู โบราณเชื่อว่าเป็นที่สถิตยของวิญญาณเจ้าแม่นางแกะ ผู้คนจึงมีความเคารพยำเกรง

แก่งไก่อ๊ะ

เป็นแก่งหินทอดยาวกว้างลำมูลจากทิศเหนือไปได้ ตั้งอยู่บ้านแก่งเจริญ (บ้านแก่งไก่อ๊ะ) ตำบลกุดชมภู ที่ร่องน้ำกลางแก่งมีรอยจำหลักศิลาเป็นคล้ายรอยไก่อ่ จำนวน 97 รอยปรากฏอยู่บนก้อนหิน 3 ก้อน ลักษณะรอยเกลี้ยงเกลาสวยงาม มีผู้สันนิษฐานว่าเป็นรอยลับอาวุธในสมัยศึกสะพือ พ.ศ. 2444 ซึ่งน่าจะมีความคลาดเคลื่อน เนื่องด้วยเคยสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่มีอายุเกิดก่อน พ.ศ. 2444 เล่าว่าได้เห็นรอยไก่อ่นี้น่าก่อนหน้านั้นแล้ว

ปัจจุบันแก่งไก่อ๊ะได้รับความสนใจจากทางราชการให้เงินสนับสนุนก่อสร้างอาคาร และลานจอดรถกว่า 10 ล้านบาท เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญต่อไปในอนาคต

หาดบ้านคอน

เป็นหาดทรายที่เกิดจากกระแสน้ำพัดเอากรวดทรายมาทับถมท้ายแก่งใหญ่โตขึ้นทุกปี ตั้งอยู่กลางลำน้ำมูลส่วนที่กว้างที่สุด ด้านขวามือวัดสระปทุมมาลัย บ้านคอนสำราญ หมู่ 9 ตำบลกุดชมภู หาดทรายนี้ในหน้าฝนฤดูน้ำหลากจะท่วมหาดทรายเห็นแต่ต้นไม้บางส่วนพอที่สังเกต แต่ในหน้าแล้งจะทอดยาวตามลำน้ำสวยงามยิ่งนัก

แก่งหมื่น แก่งกลาง แก่งคำพวง

เป็นแก่งหินสูงชันค้ำค้ำได้ บริเวณบ้านแก่งศิลาบ้านหินลาด ตัวแก่งจะทอดลาดต่ำไปกลางลำน้ำมูล แก่งหมื่นจะเป็นลานหินที่ถื่นเวลาเดินต้องระมัดระวัง จึงมีชื่อเรียกว่าแก่งหมื่น (หมื่นเป็นภาษาอีสาน แปลว่า ลื่น) จากแก่งหมื่นจะเป็นแก่งกลาง ซึ่งมีก้อนหินบกร่องน้ำลึกในสมัยฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลในอินโดจีน จากแก่งกลางจะเป็นแก่งคำพวง หรือค้ำพวงโดยร่องน้ำลึกในหน้าแล้งจะเป็นแปวน้ำตกคดเคี้ยวน่าหวาดเสียว ก้อนหินก็คดขวางสายน้ำทำให้การล่องเรือขึ้นลงไม่สะดวก พวกเรือไปติดโขดหิน จึงเรียกแก่งค้ำพวง นานเข้าเพี้ยนเป็นคำพวง

คอนคำพวง

คอนคำพวงมีสภาพเป็นเกาะกลางลำน้ำมูล ด้วยลำน้ำมูลแตกออกเป็น 2 สายบริเวณแก่งกลาง มีร่องน้ำลึกทางบ้านชายฝั่งซ้ายคอนคำพวงนี้ เป็นคอนใหญ่ที่สุดในลำน้ำมูล มีเนื้อที่นับพันไร่มีต้นยางขึ้นอยู่ทั่วไปเต็มเกาะ ปัจจุบันมีสำนักสงฆ์ ฝ่ายอรัญวาสี เข้าไปปฏิบัติธรรมอยู่ในสมัยก่อนคอนคำพวงเป็นที่อยู่ของ ถึง ค่าง บ่าง ชะนี มีสัตว์ป่าหลายชนิดอยู่อาศัย และอุดมสมบูรณ์ด้วยต้นไม้หลากหลายควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้

คอนธาตุ

คอนธาตุตั้งอยู่ถัดคอนคำพวงไปเล็กน้อย ตั้งอยู่กลางลำน้ำมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร ฝั่งขวาเป็นท้องที่ บ้านคันไร่ ตำบลคันไร่ อำเภอสิรินธร คอนธาตุตั้งชื่อคอนตามโบราณสถานธาตุผืนพระหัตถ์ ที่พบบริเวณด้านใต้ ศาลาการเปรียญวัดคอนธาตุปัจจุบัน วัดคอนธาตุที่ตั้งขึ้นกลางคอน ซึ่งเคยเป็นที่ปฏิบัติของพระเถระ ฝ่ายปฏิบัติเช่น พระอาจารย์ เสาร์ กันตะสีโล พระอาจารย์ดี ฉันทโน พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เป็นต้น ปัจจุบัน กำลังก่อสร้างเจดีย์ พิพิธภณัทพระอาจารย์เสาร์ กันตะสีโล ซึ่งเป็นเจดีย์ขนาดใหญ่กว่า 30 เมตร คอนธาตุนี้เป็นคอนขนาดใหญ่ไม่เคยท่วมคอนมีต้นยางขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ชุกชุมเต็มตลอดคอน จึงเป็นสถานที่ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ตลอดไป

แก่งเลี้ยว แก่งคันลิ่ม

เป็นแก่งสุดท้ายในพื้นที่อำเภอพิบูลมังสาหารตั้งอยู่ในท้องที่บ้านท่าเลี้ยว/คันลิ่ม ตำบลทรายมูล ลักษณะเป็นแก่งหินมีแปวน้ำตกเคี้ยว โตรกธารสวยงาม จึงมีผู้มาท่องเที่ยวชมความงามมิได้ขาด

สิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญที่อยู่คู่มากับแก่งสะพือมาช้านาน

เจ้าพ่อพละจุม แต่เดิมเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เชื้อเจ้าชาวเมืองจำปาศักดิ์ในสมัยเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรเป็นเจ้าครองนครจำปาศักดิ์ พระพละจุมมีบุตรชายชื่อท้าวหลวง ต่อมาเป็นเจ้าเมืองโขงเจียม ในระหว่างจุลศักราช 1076 พุทธศักราช 2256 พระพละจุมมาราชการตรวจเขตแดนและมาถึงแก่อนิคมจระเข้มืองพิบูล ขณะนั้นเมืองพิบูลยังไม่มีผู้คน ยังเป็นป่าดงพงหนาเหล่าทหารจึงฝังศพพละจุมไว้ใกล้ต้นมะขาม และค้นค้อพร้อมฝังทรัพย์สมบัติแก้วแหวนเงินทองไว้เป็นอันมาก วิญญาณของพละจุมจึงเป็นเทพมหศักดิ์ รักษาเขตแดนบ้านเมือง ต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ในสมัยก่อนศาลเจ้าพ่อพละจุมเป็นศาลไม้ทรงไทยหลังคาจั่ว มีบันไดเล็ก ๆ ทอดขึ้นไป สร้างอยู่บนเนินต้นมะขามหันหน้าไปทางตะวันออกในศาลมีหมอนขวาน (หมอนเท็ง) ช้างม้า และหุ่นเป็นคนแก่งูโจงกระเบน ผู้คนที่ให้ความเคารพยำเกรงมากจะไปมาค้าขายหรือข้าราชการต่างเมืองย้ายมาหรือย้ายไปต้องบอกกล่าว บำบน สืบมาจนปัจจุบัน

คนเฒ่าคนแก่เล่าว่าได้หอหรือศาลเจ้าพ่อแต่ก่อนเป็นถ้ำขนาดใหญ่ลุดมมาถึงได้สระแก้วเป็นที่เก็บรักษาสมบัติโบราณเช่น มีด ดาบ โอ ชัน พานทอง เป็นต้น เวลาชาวบ้านมีงาน เคยมาขออิมสิ่งของเครื่องใช้ในงานเสร็จงานแล้วก็จะส่งคืน แต่นานเข้า สูญหายไป คนที่ยืมไม่ส่งคืนหรือส่งก็ไม่ครบ ถ้าจึงปิดลง ไม่เหลือร่องรอยดังที่เห็นในปัจจุบัน

ปัจจุบันศาลเจ้าพ่อพละจุมเป็นศาลเจ้าของคนไทยเชื้อสายจีนถึงกระนั้น ผู้คนก็ยังให้ความเคารพยำเกรงอยู่อย่างไม่เสื่อมคลายขออานุภาพแห่งเจ้าพ่อพละจุม ได้ปกป้องรักษาให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง สงบสุขร่มเย็นตลอดกาลนานมีพิธีเช่นสรงบูชาในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 7 ของทุกปี

สระแก้ว สระแก้วเป็นสระน้ำโบราณสมัยขอม อณาจักร เจนละราวพุทธศตวรรษที่ 11 ตั้งอยู่ใกล้ศาลเจ้าพ่อพละจุม ก่อนจะลงแก่สระพือ สระน้ำนี้มีความยาว 79 เมตร กว้าง 35 เมตร ลึก 3 เมตร คนโบราณคงจะใช้น้ำจากสระนี้ เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรม เช่น การทรงศีวะสิ่งใด ในเทวาลัย แต่เดิมเทวาลัยตั้งอยู่ใกล้ต้นศรีมหาโพธิ์ในบริเวณวัดสระแก้วเทวาลัยหรือปราสาทหลังน้ำได้ถูกรื้อลงเมื่อปี พ.ศ. 2490 แผ่นหินที่มีลวดลายสวยงามได้กระจัดกระจายไปอยู่หลายแห่งอาทิที่วัดสุปฏิหารามวรวิหาร เมืองอุบลราชธานี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุบลราชธานี หรือที่วัดสระแก้ว เป็นต้น

4.1.3 โบราณวัตถุที่สำคัญที่พบในแก่งสระพือ

หินพระปรมาภิไธย สืบเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จประพาสแก่งสระพือ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2498 เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่ล้นเกล้าได้เสด็จเยี่ยมพสกนิกรครั้งนี้ ทางราชการจึงได้จัดเตรียมศิลาทรายที่ขุดพบในบริเวณวัดสระแก้ว (วัดใต้) ไว้เมื่อล้นเกล้าทั้งสองพระองค์เสด็จมาถึงชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้ว จึงทูลเกล้าฯ ขอพระบรมราชานุญาตให้ทรงลงพระปรมาภิไธย โดยทรงจารึกลงบนแผ่นศิลาทรายด้วยชอล์กสีขาวและทางราชการได้ให้ช่างแกะสลักรอยจารึกเพื่อกันความเลอะเลือน ภายหลังต่อมาจึงได้วางตั้งแท่นประดิษฐานพระปรมาภิไธยขึ้น ทั้งนี้ได้รับการควบคุมจากสถาปนิกของสำนักงานส่วนทรัพย์สินของพระมหากษัตริย์เป็นผู้วางแผน

และออกแบบแปลน สำหรับแท่นหินที่นำมาเป็นแท่นประดิษฐานนั้น ได้มาจากบริเวณน้ำตกเขื่อน้อย เป็นหินรูปร่างสี่เหลี่ยม ด้านไม่เท่า มีฐานกว้างปลายสอบเข้า และมุมขวามือรอบเว้าคล้ายปากนอกอ้ากว้าง จึงได้สลักหินพระปรมาภิไธยให้มีขนาดพอดีกับรอบเว้าแล้วนำมาเชื่อมยึดด้วยซีเมนต์ พร้อมกับจัดวาง ก้อนหินปลูกไม้ประดับตามหลักการจัดสวนให้เกิดความสวยงาม ส่วนหินก้อนด้านซ้ายได้แกะสลัก “แก่งสะพือ” ตามชื่อแก่งที่ตั้ง หลังจากดำเนินการแล้วเสร็จ จึงได้จัดงานเฉลิมฉลองหินพระปรมาภิไธย ในช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 30 ธันวาคม 2510 หินพระปรมาภิไธย จึงเป็นอนุสรณ์สถานที่ เด่นเป็นสง่า และล้ำค่าคู่บ้านคู่มืองพิบูลมังสาหารจนถึงปัจจุบัน

ซากปราสาทหิน โดยสร้างขึ้นตามความเชื่อเพื่อใช้เป็นสถานที่ประดิษฐานเทวรูป พระ ศิวะ ด้วยความเชื่อของพราหมณ์ที่ว่า เมื่อตายแล้วก็จะกลับเข้าสู่พรหม ปัจจุบันองค์ปราสาทได้ถูก ทำลายลงไปด้วยของกาลเวลาและความอ่อนแอทางด้านพื้นฐานด้านการศึกษาในราวปี พ.ศ. 2490 ยังคง เหลือแต่พื้นศิลาปรากฏที่ได้รับสมรหมหาโพธิ์ของวัดสระแก้ว ซึ่งมีการสร้างคู่กันกับปราสาทหินนี้อีกฟาก ของแก่งสะพือ ที่มีลำน้ำมูลคั่นกลางที่ปรากฏในบริเวณโรงเรียนบ้านสะพือใต้ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานีขณะที่โบราณสถานที่รายล้อมรอบเขื่อนั้น มีตั้งแต่บ่อน้ำ สระน้ำโบราณ ตามหลัก สถาปัตยกรรมในการปลูกสร้างตามรูปแบบความเชื่อเรื่องศูนย์กลางของจักรวาลอันมีเขาพระสุเมรุเป็น ศูนย์กลาง ยิ่งเน้นย้ำถึงความสำคัญของสถานดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

โบสถ์ เป็นหินทรายสีแดงที่บ่งบอกถึงความเจริญทางอารยธรรมของชนเผ่าที่แสดงถึงขอบเขต การขยายตัวของความเชื่อและศาสนาได้เก็บรักษาไว้ที่วัดสระแก้ว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัด อุบลราชธานี มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของโบสถ์ในเขตของภาคอีสานยังมีอีกมากมาย เช่น เสาหินบ้านบึงผักก้ามถูกค้นพบที่วัดพัทธสีมาราม บ้านบึงผักก้าม ตำบลวังสะพุง จังหวัดเลย เป็นเสมา หินที่มีการกำหนดอายุโดยวิธีทางโบราณคดี โดยใช้วิธีเปรียบเทียบทางประวัติศาสตร์ และศิลปะโดย ศึกษาจากศิลปะโบราณวัตถุ สถานที่ที่มีลักษณะรูปแบบลวดลายใกล้เคียงกันและเปรียบเทียบกับศิลปะ โบราณวัตถุจากประเทศใกล้เคียงและคัมภีร์ที่ให้อิทธิพลการกำหนดรูปแบบสลักบนโบสถ์ จึงกำหนด อายุได้ว่า สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 13-16 มีอายุไม่ต่ำกว่า 900 – 1,200 ปี เป็นแบบศิลปะทวารวดี เสาหินที่พบมีทั้งสภาพสมบูรณ์และชำรุดบกรวมกันอยู่ในบริเวณวัดพัทธสีมาราม ส่วนใหญ่เป็นหิน ทรายสีขาว บางโบเป็นหินทรายสีแดงมีขนาดใหญ่เล็กปะปนกันตรงกลางมีลวดลายรูปสลักประดับ อยู่เกือบทุกโบ บางโบเป็นหม้อ "ปูลมณู" ประกอบลายพันธุ์พฤกษา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความ อุดมสมบูรณ์ โบสถ์ทั้งหมดสามารถจำแนกได้เป็น 7 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีรูปทรงใกล้เคียงหินธรรมชาติ กลุ่มที่สลักเป็นแผ่นเรียบมีรูปร่างค่อนข้างแน่นอน กลุ่มที่สลักเป็นหม้อปูลมณูมีรูปตอนบน กลุ่มที่ สลักเป็นหม้อปูลมณูรูปตอนบนประกอบลายพันธุ์พฤกษา กลุ่มที่สลักเป็นหม้อปูลมณู 2 ชั้น 3 ชั้น ประกอบลายพันธุ์พฤกษา กลุ่มโบสถ์ที่เป็นเสาแปดเหลี่ยมฐานบัวปลายสอบเข้าหากัน จำนวน 1 โบ และโบสถ์ที่มีอักษรประกอบ 1 โบ

ฐานศิวลึงค์ อุโรจนะ เป็นฐานที่ตั้งศิวลึงค์ที่รอบ ๆ ฐานมีภาพจำหลักที่มีลักษณะคล้าย ด้านมหญิงสาว ประติมากรรมนี้สร้างขึ้นมาเพื่อตามคตินิยมให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์หล่อเลี้ยงชาวโลกให้มีชีวิตที่บริบูรณ์ เป็นหินทรายสีแดงอมชมพู ได้เก็บรักษาไว้ที่วัดสระแก้ว อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

เพื่อให้สังคมโลกยังเกิดความสันติและความสงบสุขในสมัยโบราณปรากฏที่ประเทศอินเดีย อันเป็นแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ของโลกแห่งนี้นี้แล้วให้ทราบเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ไปได้เลยวัตถุโบราณที่ถูกสร้างสรรค์ให้เป็นรูปอวัยวะเพศชายนั้น เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระศิวะที่ผู้คนนิยมสักการะบูชากัน ตั้งแต่อดีตโบราณตราบจนปัจจุบันนี้ด้วยความเคารพศรัทธากันอย่างกว้างขวาง ศิวลึงค์เป็นเสมือนรูปเคารพแทนพระองค์ ที่มีปรากฏอยู่ในเทวสถานทุกแห่ง และก็มีธรรมเนียมประเพณีที่จะจัดพิธีกรรมเพื่อบูชาศิวลึงค์นี้โดยเฉพาะอีกด้วยซึ่งการที่ประธานรูปเคารพเช่นนี้ ก็เนื่องมาจากในงานบูชาตรีมูรติหรือมหาเทพทั้ง 3 ซึ่งประกอบไปด้วยพระพรหม พระวิษณุและพระศิวะ ที่จะต้องแสดงพระวรกายให้สาวกได้เห็นเป็นอนุตาซึ่งพระพรหมก็จะปรากฏพระวรกายออกมาในรูปลักษณะที่มี 4 พักตร์ 4 กร ส่วนพระวิษณุก็จะปรากฏพระวรกายมาในรูปลักษณะที่เป็นมหาเทพมี 1 พระพักตร์ 2 พระกร แต่สำหรับพระศิวะนั้นทรงปรากฏพระวรกายในรูปกายที่แปลกแหวกแนวสักหน่อย คือไม่ปรากฏออกมาเป็นรูปองค์เทพโดยตรงแต่กลับแสดงพระวรกายให้ปรากฏออกมาเป็นรูปอวัยวะเพศชาย ซึ่งก็เปรียบเสมือนกับเป็นสัญลักษณ์ของผู้ชายไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือมหาเทพนั่นเอง

จึงกล่าวได้ว่า กำเนิดของศิวลึงค์นั้นปรากฏเป็นเรื่องราวที่ค่อนข้างจะแปลกแยกแตกต่างกันออกไป ตามแต่ละคัมภีร์ แต่ละในศาสนาต่าง ๆ ทางคติพราหมณ์ซึ่งบางตำราก็กล่าวว่าองค์พระศิวะนั้นทรงตั้งพระทัยที่จะประธานรูปศิวลึงค์หรือรูปเคารพที่เป็นรูปอวัยวะเพศชายให้กับสาวกทั้งหลาย ทั้งปวงของพระองค์ได้สักการะบูชาแทนพระองค์

สำหรับในเมืองไทย จะหาศิวลึงค์ได้ที่ภูเขาจำลองพบอยู่ภายในวัดโพธิ์และที่ปราสาทหินพนมรุ้ง หากท่านผู้อ่านจะเชื่อหรือไม่กับความเชื่อของศาสนาฮินดูนี้ก็ตาม แต่เพื่อการศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรมและปรัชญาแล้ว เราไม่ควรมองข้ามสิ่งเหล่านี้ไปเสียเลย เชื่อได้ว่าศาสนาฮินดูเป็นศาสนาหนึ่งที่มีความต่อเนื่องมาจากความเชื่อของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ในการที่จะทำให้สังคมมีสันติและความสงบสุขในสมัยโบราณ ตราบจนปัจจุบันนี้ด้วย

แผ่นศิลาอักษรปัลลวะ เป็นหินทรายสีน้ำตาล ขนาดกว้าง 26 เซนติเมตร สูง 70 เซนติเมตรหนา 18 เซนติเมตร ซึ่งมีเรื่องราวมากมายหลายเรื่องซุกซ่อนอยู่ในแผ่นศิลาแต่ละแผ่นและอาจจะ จดบันทึกเรื่องราวของการสร้างปราสาทแห่งนี้ หรือเรื่องราวที่รอกการศึกษาค้นคว้าเพื่อไขปริศนา ปรากฏว่าได้ชำรุด และกระเทาะเป็นบางแห่งจึงทำให้ตัวอักษรเลอะเลือนและขาดหายไปยังคงเหลือเพียงบางส่วนเท่านั้น เรียกกันว่า “ศิลาจารึกวัดสระแก้ว” ได้เก็บรักษาไว้ที่วัดสระแก้ว อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี

ทับหลังวัดสระแก้ว โดยเดิมที่ได้มีการขุดค้นพบทับหลัง จำนวน 2 แผ่น ซึ่งในแต่ละแผ่นนั้นมี ลวดลาย เรื่องราวที่มีความแตกต่างกัน และอาจเป็นคนละสมัยก็เป็นได้ ซึ่งลักษณะของทับหลังนั้นจะอยู่ในตำแหน่งของส่วนบนของกรอบประตู แบ่งเป็น 2 ชนิด ได้แก่ ทับหลังจริง ทำหน้าที่รับและถ่ายน้ำหนักของส่วนบนของอาคารให้น้ำหนักนั้นเฉลี่ยและถ่ายลงบนทั้งสองข้างของกรอบประตูซึ่งมีเสารองรับอยู่ ส่วนทับหลังประดับนั้นวางอยู่เป็นส่วนหนึ่งของทับหลังจริง ใช้ประดับซุ้มประตูโดยมีการสลักลวดลายต่างๆ โดยไม่มีหน้าที่รับน้ำหนักอาคารปลายทั้งสองด้าน

ทับหลังแผ่นที่ 1 ได้เก็บรักษาไว้ที่วัดสระแก้ว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี จัดอยู่ในศิลปะเขมรแบบไพรกเมงมีลักษณะเป็นหินทรายสีแดงอมชมพู เป็นลายพฤกษาวกกกลับเข้าด้านใน ที่วงโค้งนี้มีวงกลมรูปไข่ซ้อนอยู่ 3 วง ภายในวงกลมรูปไข่ไม่มีการสลักรูปใด ๆ ไว้ ได้วงโค้งทำเป็นลายพวงมาลัยสลับกับลายพวงดอกไม้ ลักษณะลวดลาย คล้ายลายมาจากลวดลาย ดังนั้นรูปแบบนี้คงอยู่ในศิลปะเขมรแบบไพรกเมง อายุราว มีอายุอยู่ประมาณ พุทธศตวรรษที่ 12 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 13 รูปร่างตอนกลางสลักลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนแทนลายวงโค้ง มีลายอุบะดอกไม้ห้อยลงด้านล่าง และลายช่อดอกไม้ด้านบน ที่กรวยด้านข้างสลักลายดอกไม้อยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมมีความงดงามเป็นอย่างยิ่ง

ทับหลังแผ่นที่ 2 เป็นศิลปะเขมรแบบดาราบรวิตร ได้นำไปเก็บไว้ที่โบสถ์วัดสุปฏิหาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ของวงโค้งสลักเป็นลายพฤกษาวกกกลับเข้าด้านใน ที่วงโค้งนี้มีวงกลมรูปไข่ซ้อนอยู่ 3 วง ภายในวงกลมรูปไข่ไม่มีการสลักรูปใด ๆ ไว้ ได้วงโค้งทำเป็นลายพวงมาลัยสลับกับลายพวงดอกไม้ ลักษณะลวดลาย คล้ายลายมาจากลวดลาย แบบสมโบรีไพรกุก

พระพื่อ เป็นแผ่นหินทรายที่จารเป็นลายเส้นรูปสตรีในท่าประทับนั่งทรงจักรทางหัตถ์ขวาและดอกบัวทางหัตถ์ซ้ายเป็นสัญลักษณ์แทนพระนางอุมาเทวี พระมเหสีของพระศิวะ เป็นหินทรายสีแดงอมชมพู ค้นพบที่ร่องน้ำกลางแก่งสะพือที่เรียกว่า “แป่วเคื่อนห้า” ที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ที่ชนโบราณได้เคารพนับถือสืบมาจนปัจจุบันและได้มีการนำออกมาให้ประชาชนในอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เคารพสักการะและสร้างน้ำเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัวในช่วงเทศกาลวันสงกรานต์ทุกปีแล้วจึงนำไปเก็บรักษาไว้ในอุโบสถของวัดสระแก้วในราวปี พ.ศ.2506 ได้เก็บรักษาไว้ที่วัดสระแก้ว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี จนถึงปัจจุบัน

4.1.4 โบราณสถานที่สำคัญ

วัดสระแก้ว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแก่งสะพือ พระพรหมวรราชสุริยวงศ์ (กุทอง สุวรรณภู) เจ้าเมืองอุบลราชธานีคนที่ 3 พร้อมด้วยท่าน พันธุโล (ดี) พิจารณาหาที่ตั้งวัดเห็นว่าภูมิสถานด้านตะวันออกเมืองพิบูลมังสาหารสมควรตั้งวัด ด้วยมีโบราณสถานและโบราณวัตถุสำคัญอยู่ก่อนแล้วจึงมอบให้ท้าวธรรมภักดี (อุมมณี) และท้าวสีฐาน (สา) เป็นกำลังจัดสร้างวัดขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2406 มีท่าน พันธุโล (ดี) เป็นเจ้าอาวาสรูปแรกได้สร้างศาลาโรงธรรมกุฏิ 3 หลัง สิม (โบสถ์) น้ำกลางสระแก้วเป็น

ที่ลงสังกรรมของภิกษุสงฆ์ ปัจจุบันมีพระครูสุนทร ศีลสาร (คำ จันทสโล แสนทวิสุข) เป็นเจ้าอาวาส

ตึกดิน ตั้งอยู่ที่ถนนบำรุงราษฎร์ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ห่างจากแก่งสะพือประมาณ 120 เมตร จากการค้นคว้าทราบได้ว่าเป็นอาคารพานิษฐ์สร้างในราว พ.ศ. 2475 โดยช่างชาวจีนและชาวญวนที่อพยพ ค้าขายมาทางเรือกลไฟตามลำน้ำมูล โดยเป็นสถาปัตยกรรม อาคารตึกดินชั้นเดียวแบบจีน มีลักษณะของตัวอาคารก่อสร้างด้วยอิฐดินดิบที่มีส่วนผสมของดินเหนียว แกลบ ฟางข้าว น้ำอ้อย กาวหนัง และยางบงที่ผนึกเข้ากันเป็นเนื้อเดียวกันแล้วจึงขึ้นรูปเป็นก้อน สีเคลือบพื้นผิวน้ำขนาด 5 X 10 X 5 นิ้ว โดยประมาณ เมื่อนำไปตากแดดจนแห้งจึงนำมาก่อเป็นผนังอาคาร สอดด้วยดินโคลนแล้วจึงฉาบด้วย “สะทอยโปก” ที่มีส่วนผสมของปูนขาว 5 ส่วน ทราย 7 ส่วน น้ำอ้อย 2 ส่วน น้ำหนัง 1 ส่วน และยางบง 9 ส่วน ทำให้มีการระบายถ่ายเท ของอากาศได้ดีเพราะที่เนื้อเพดานขึ้นไปใช้ไม้ไผ่ขัดปูทับด้วยดินเหนียวก่อนจึงฉาบด้วยสังกะสี เนื้อประตูขึ้นไปหรือที่เรียกว่า หน้าบรรณ ฉาบด้วยปูนสอเป็นลายดอกพิกุล หรือบางอาคารเป็นลายไม้ฉลุ และตึกดินหลังนี้ท่านประธานโฮจิมินห์แห่งเวียดนามเคยมาลี้ภัยอยู่ระยะหนึ่ง

วัดภูเขาแก้ว วัดภูเขาแก้วสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2480 สำหรับให้พระสงฆ์ปฏิบัติกัมมัฏฐาน จุดที่น่าสนใจของวัดภูเขาแก้วคือ พระอุโบสถที่ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบทั้งหลังและเป็นฝีมือของช่างพื้นบ้าน โดยการออกแบบของเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน (พระอาจารย์โชติ) โดยการนำรูปแบบศิลปไทย ซึ่งถ่ายทอดอยู่ในส่วนบนของอุโบสถที่หลังคาเป็นโครงสร้างมีมุขลดหลั่นกันสี่ชั้น ทั้งด้านหน้าและด้านหลังประดับด้วยซ่อผ้าใบระกาหงษ์ โดยมีคันทวยรองรับชายคาเป็นรูปนาคอยู่โดยรอบ ส่วนบริเวณกลางหลังคาตกแต่งเป็นยอดปราสาททอง หน้าบันจำหลักลายรูปปั้น ลายก้านขดที่ยังคงความอ่อนช้อยและเข้ากันได้ดี เสาบัวที่ทำตามแบบศิลปแบบอินเดีย ในขณะที่ส่วนล่างของบัวเสาสูงมาตกแต่งแบบศิลปขอม ซึ่งถ่ายทอดมาจากลวดลายของปราสาทขอมทั้งสิ้น ทั้งนางอัปสรหรือทวารบาล ที่ยืนเคียงคู่อยู่ที่ประตูอุโบสถ ส่วนภายในอุโบสถจะตกแต่งด้วยภาพปูนสูง อยู่เหนือประตูหน้าต่างขึ้นไปเป็นภาพเกี่ยวกับพระธาตุที่สำคัญของประเทศไทย พร้อมทั้งเล่าเรื่องราวประวัติของพระธาตุแต่ละองค์โดยสังเขป ในชั้นล่างของพระอุโบสถยังใช้เป็นศาลาการเปรียญและนั่งปฏิบัติกัมมัฏฐาน

4.1.5 การสืบสานศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น กับการท่องเที่ยวแก่งสะพือ

ฮิด คือจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา จนกลายเป็นแบบแผนที่สังคมยึดถือปฏิบัติเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

เดือนห้า บุญมหาสงกรานต์ บุญเนา บุญสงกรานต์เป็นประเพณีโบราณ ถือเป็นการขึ้นปีใหม่ โดยโบราณถือวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 5 เป็นการเปลี่ยนปี ปัจจุบันคือวันที่ 13 เมษายน เป็นต้นมหาสงกรานต์ มีการประกวดนางสงกรานต์ โดยได้ใช้สถานที่ประกวดและจัดงานในบริเวณลานพระปรมายิโรธแก่งสะพือ จากนั้นเมื่อได้นางสงกรานต์ที่ชนะการประกวดแล้ว จึงนำนางสงกรานต์แห่น้ำ

พระพุทธรูปลงหตฺสรง มีการสงฆ์นำพระสงฆ์ญาติผู้ใหญ่ วันที่ 14 เมษายน ถือเป็นวันมหาสงกรานต์ คือวันไปเที่ยวสงฆ์เที่ยวส่วนวันที่ 15 เมษายน ถือเป็นวันเถลิงศก เปลี่ยนจุลศักราชปล่อยนกปล่อยปลา ก่อเจดีย์ทราย ถูขวัญ เสริมชะตาราศีให้เป็นสิริมงคล ซึ่งได้กระทำต่อเนื่องกันทุกปี ในวันดังกล่าวได้มีนักท่องเที่ยวทั้งในอำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอและจังหวัดใกล้เคียงมาท่องเที่ยวจำนวนมากทุกปี

เดือนแปด บุญเข้าพรรษา เป็นการทำบุญตามประเพณี และวินัยสงฆ์กำหนดวัน แรม 1 ค่ำ เดือนแปด เป็นวันเข้าพรรษา โดยคุ้มวัดต่าง ๆ จะจัดทำต้นเทียนและจัดผ้าอาบน้ำฝนไปถวายพระ เรียกว่าผ้าอาบน้ำพรรษาสำหรับต้นเทียนจะประดับตกแต่งสวยงาม ซึ่งใช้ที่จัดงานประกวดแข่งขันเทียนพรรษาเป็นบริเวณลานพระปรมาภิไธยแก่งสะพือ จากนั้นแห่แหนไปตามถนนสายต่าง ๆ แล้วจึงนำไปถวายพระเรียกว่าเทียนพรรษา

เดือนสิบสอง ลอยกระทง อำเภอพิบูลมังสาหารได้ใช้แก่งสะพือที่เป็นสถานที่จัดงานวันลอยกระทงขึ้นทุกปี ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อทำการขอขมาต่อพระแม่คงคา ที่ได้กระทำการอันไม่สมควรต่อแม่น้ำลำธาร งานวันลอยกระทงของที่นี่ จะจัดให้แต่ละคุ้มวัดจัดทำกระทงและสงกระทงเข้าประกวดแข่งขัน พร้อมทั้งส่งนางนพมาศเข้าร่วมการประกวดด้วย

งานสำคัญที่จัดขึ้นในแต่ละเดือนที่กล่าวมา สำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหารได้ร่วมกับหน่วยงานราชการ เอกชน และประชาชนในอำเภอพิบูลมังสาหาร ได้จัดงานที่สำคัญนี้ต่อเนื่องกันทุกปี ในวันดังกล่าวได้มีนักท่องเที่ยวทั้งในอำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอและจังหวัดใกล้เคียงมาท่องเที่ยวจำนวนมากทุกปี

ผลจากการดำเนินกิจกรรม

1. คณะทำงานและอาสาสมัคร ได้รู้ ประวัติศาสตร์ของชุมชน และทักษะการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
2. ได้ทราบสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

4.2 การค้นหา ปัญหา สาเหตุ แนวทางการแก้ไขการท่องเที่ยวแก่งสะพือ

จากการลงสำรวจชุมชน เพื่อค้นหาปัญหาแก่งสะพือมีปัญหาสะสมมาหลายปีแล้วและยังไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาศึกษาปัญหาอย่างจริงจังตั้งแต่การเข้าร่วมสังเกตการณ์ ในการประชุมครั้งแรกที่หาดทรายแก้ว และครั้งนี้เป็นครั้งที่สอง เห็นด้วยที่จะทำการวิจัยปัญหาของแก่งสะพือ จากการบอกเล่าจากตัวแทนชุมชน ที่ได้เข้าร่วมฟังด้วยและอุทิศตนเข้ามาแก้ปัญหาของแก่งสะพือ รวมทั้งสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ เพื่อนำมาร่วมกันกำหนดแนวทางการแก้ไขที่เหมาะสมกับปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้น จากการลงสำรวจพบว่า มีปัญหาแก่งสะพือแยกได้ดังต่อไปนี้

ประเภทของปัญหา	ปัญหาที่เกิดขึ้น
ภูมิทัศน์	1. สภาพทางธรรมชาติของแก่งสะพือเปลี่ยนไป 2. สร้างสิ่งก่อสร้างบดบังทัศนียภาพที่สวยงามของแก่งสะพือ
สาธารณูปโภค	1. บริเวณแก่งสะพือ ไฟดับ กลางคืนไม่มีไฟฟ้าใช้ พ่อค้าแม่ค้า ค้าขายไม่ได้ 2. น้ำเสีย จากบ้านเรือน และหน่วยงานห้างร้านต่าง ๆ 3. ดงขยะไม่เพียงพอ
เศรษฐกิจ	1. ราคาสินค้าแพง และราคาสินค้าไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน 2. สินค้าที่ระลึกบางอย่างราคาไม่เป็นราคากลาง
การบริการนักท่องเที่ยว	1. การบริการเรื่องความสะดวกไม่ดี 2. ห้องน้ำไม่พอเพียงแก่นักท่องเที่ยวในเทศกาลการท่องเที่ยว
นักท่องเที่ยว	1. นักท่องเที่ยวทิ้งขยะไม่เป็นที่ 2. นักท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามกฎของแก่งสะพือ ในการห้ามไม่ให้เอาจานเข้าไปจอดในบริเวณลานพระปรมภิโรช
ผู้ประกอบการร้านค้า	1. แม่ค้าและพ่อค้าไม่ร่วมมือในการทำความสะดวก 2. ผู้ประกอบการร้านค้าไม่สามัคคี แย่งชิงกลุ่มลูกค้ารถทัวร์

ประเภทของปัญหา	ปัญหาที่เกิดขึ้น
หน่วยงานราชการ	1. การประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวไม่ชัดเจน และเพียงพอ 2. เส้นทางคมนาคมไม่ชัดเจน 3. การปรับปรุงโครงสร้างบริเวณร้านขายสินค้าพื้นเมืองไม่เป็นระเบียบ 4. ช่วงเทศกาลการท่องเที่ยวที่จอจดรคนักท่องเที่ยวไม่เป็นระเบียบ และมีภาวะจัดการเรื่องการเก็บเงินค่าที่จอจดรไม่เป็นมาตรฐาน 5. พนักงานทำความสะอาดไม่ทั่วถึง 6. ไม่มีศูนย์บริการให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว 7. เวลากลางคืนไม่ปลอดภัย
วัด	1. โบราณวัตถุและโบราณสถานในบริเวณใกล้เคียงไม่ได้นำมาช่วยในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

จากตารางจะเห็นว่า สาเหตุของปัญหา ซึ่งสามารถแยกประเด็นปัญหาและสาเหตุที่พบได้ดังนี้

1. ปัญหาภูมิทัศน์ พบว่าร้อยละ 11 มีสาเหตุสำคัญคือ นักท่องเที่ยวได้ทำลายความเป็นธรรมชาติของแก่งสะพือไปคือ ได้มีการเก็บก้อนหินในแก่งกลับไปด้วย เพื่อเอาไปเป็นที่ระลึกทำให้สภาพเกาะแก่งเปลี่ยนไป และมีการสร้างสิ่งก่อสร้างบดบังทัศนียภาพที่สวยงามของแก่งสะพือ

2. ปัญหาสาธารณูปโภค ร้อยละ 9 มีสาเหตุมาจากวัยรุ่นที่ขาดจิตสำนึก และวัยรุ่นที่ดึกขาคได้ทุบทำลายโคมไฟ หรือหลอดไฟให้ได้รับความแตกหักเสียหาย น้ำเสียที่เกิดขึ้นจากส่วนต่างๆ ของอำเภอพิบูลมังสาหารได้ทำการทิ้งลงแม่น้ำมูลทั้งสิ้น และมาลงที่แก่งสะพือ

3. ปัญหาเศรษฐกิจ ร้อยละ 17 ปัจจุบันราคาสินค้าต่างๆ มีราคาแพง ทำให้ผู้ประกอบการร้านค้าในแก่งสะพือที่ขายอาหาร ขายสินค้าไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้สินค้าที่ระลึกบางอย่างราคาไม่เป็นราคากลาง

4. ปัญหาการบริการนักท่องเที่ยว ร้อยละ 12 ผู้ประกอบการร้านค้าเกี่ยวกับในเรื่องการทำความสะอาด การให้บริการห้องน้ำไม่พอเพียงแก่นักท่องเที่ยวในเทศกาลการท่องเที่ยวปัญหา เนื่องจากขาดความประสานงานกันระหว่างชุมชนและภาครัฐ

5. ปัญหานักท่องเที่ยว ร้อยละ 10 นักท่องเที่ยวขาดความตระหนักในการทิ้งขยะไม่เป็นที่ และนักท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามกฎของแก่งสะพือในการห้ามไม่ให้เอารถเข้าไปจอดในบริเวณลานพระปรมาภิไธย

6. ปัญหาผู้ประกอบการร้านค้า ร้อยละ 19 แม่ค้าและพ่อค้าไม่ร่วมมือในการทำความสะดวก และผู้ประกอบการร้านค้าไม่สามัคคี แย่งชิงกลุ่มลูกค้ารถทัวร์

7. ปัญหาหน่วยงานราชการ ร้อยละ 16 ขาดการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวไม่ชัดเจน และเพียงพอ เส้นทางคมนาคมไม่ชัดเจน การปรับปรุงโครงสร้างบริเวณร้านขายสินค้าพื้นเมืองไม่เป็นระเบียบ ช่วงเทศกาลการท่องเที่ยวที่จอดรถนักท่องเที่ยวไม่เป็นระเบียบ และมีการจัดการเรื่องการเก็บเงินค่าที่จอดรถไม่เป็นมาตรฐาน และพนักงานทำความสะอาดไม่ทั่วถึง ซึ่งขาดการร่วมมือกันทุกฝ่าย

8. ปัญหาวัด ร้อยละ 6 โบราณวัตถุและโบราณสถานในบริเวณใกล้เคียงไม่ได้นำมาช่วยในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ขาดการประสานงานกับวัดที่จริงจังในการนำโบราณวัตถุมาส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว

สรุปสภาพ และปัญหา

แก่งสะพือ สภาพปัญหาและสาเหตุของแก่งสะพือ มาจากการขาดความให้ความร่วมมือกัน ระหว่างฝ่ายชุมชนที่อาศัยและทำมาหาเลี้ยงชีพในบริเวณแก่งสะพือกับภาครัฐและเอกชน การขาดความตระหนักของคุณค่าทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของชาวชนใน อำเภอพิบูลมังสาหาร

ผลจากการดำเนินงานกิจกรรม

นักวิจัย อาสาสมัคร และชาวบ้านได้เรียนรู้วิธีการเก็บข้อมูล, การสัมภาษณ์, การสังเกต การจดบันทึก ทำให้สามารถนำความรู้มาปรับใช้กับกิจกรรมอื่น ๆ ของกลุ่มได้

ได้พบและรู้ปัญหาหลัก ๆ ของคนในชุมชน

ได้ข้อมูลนำเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งนำเสนอให้แก่ชุมชน ได้รับทราบปัญหาของแก่งสะพือ เพื่อร่วมกันบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือ และมีส่วนร่วมในการปกป้องดูแลสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชนร่วมกัน และหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน โดยคณะทำงานประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเป็นแบบอย่าง แนวทางให้ชุมชนอื่นที่มีปัญหาได้นำเอารูปแบบไปปฏิบัติต่อไปได้ด้วย

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

หลังจากสังเคราะห์ข้อมูลจนได้รูปแบบ แนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน จะพบว่ามีคนหลากหลายกลุ่มที่เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือ การบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือ เช่น

บทบาทการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในหมู่บ้าน

1. จากเดิมที่ผู้ประกอบการร้านค้า ชาวบ้าน และผู้ไม่ให้ความสนใจในปัญหาของแก่งสะพือเลย จะอยู่แบบตัวใครตัวมันก็หันมาให้ความสนใจ และเห็นความสำคัญในการปรับปรุง พัฒนาการท่องเที่ยวแก่งสะพือให้กลับมาเฟื่องฟูเหมือนสมัยเมื่อสิบปีก่อน ซึ่งแก่งสะพือเคยเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในอำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอใกล้เคียง จังหวัดต่าง ๆ เมื่อขอความร่วมมือในการรับอาสาสมัครนักวิจัยชุมชน ได้มีผู้ประกอบการร้านค้าและประชาชนที่เห็นความสำคัญเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จะได้รับความร่วมมือด้วยดี และเสียสละเวลา พุนทรัพย์บางส่วนในการให้การสนับสนุน รวมทั้งให้กำลังใจแก่ทีมวิจัยมากกว่าเดิมที่มองดูแบบไม่เข้าใจในการทำงานของทีมวิจัย

2. เมื่อมีปัญหาของแก่งสะพือ ผู้ประกอบการร้านค้าและชาวบ้านจะมาแจ้ง และร่วมกันให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหาาร่วมกันมากขึ้น และจะเกิดความสามัคคีกันในการดำเนินงานการท่องเที่ยวแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการร้านค้าแก่งสะพือ ประชาชน

ได้ร่วมกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ จัดเวทีประชาคม เพื่อร่วมกันวิพากษ์สภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เสนอแนะ แนวทางการแก้ไข ร่วมมือร่วมใจอย่างจริงจังที่จะแก้ไขการท่องเที่ยวแก่งสะพือ ให้เกิดความยั่งยืนของการท่องเที่ยวที่จะอยู่คู่กับแก่งสะพือตราบนานเท่านาน เป็นชมรมผู้ประกอบการร้านค้าแก่งสะพือ มีบทบาทในงานสังคมต่าง ๆ เช่นการกุศล งานฌาปนกิจศพ งานประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

บทบาทการมีส่วนร่วมของหน่วยงาน องค์กรภายนอก

1. สำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ได้สนับสนุนในการนำการประชุมโครงการ ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นำเสนอต่อที่ประชุมสมาชิกสภาเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร เพื่อดำเนินการของงบประมาณมาปรับปรุงแก่งสะพือ สนับสนุนในการจัดงานประเพณีเข้าร่วมกับสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับผู้ประกอบการร้านค้า และชุมชนใกล้เคียง

2. สถานีตำรวจภูธรอำเภอพิบูลมังสาหาร ได้จัดเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตรวจตราความสงบเรียบร้อยของแก่งสะพือ และหาทรายแก้ว เพื่อแก้ปัญหาวัชพืชรู้นทุบทำลายสาธารณูปโภค เช่นหลอดไฟ ใช้สีเขียนผนัง คืมสุราและปาขวดแก้วทิ้งไว้ภายในบริเวณแก่งสะพือ ในช่วงเวลาที่มีงานประเพณีที่จัดขึ้นในแก่งสะพือได้ส่งเสริมและสนับสนุนกองกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจมาดูแลให้ความปลอดภัยกับนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวชมงาน และรับร้องทุกข์แก่นักท่องเที่ยวที่ได้รับความเสียหาย ประชาสัมพันธ์

การท่องเที่ยวผ่านทางวิทยุกระจายเสียงช่วยด้วย ได้ประสานงานให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวต่างถิ่นที่มาเยี่ยมชมงานไปยังสถานที่ท่องเที่ยวจุดอื่น ๆ ของอำเภอพิบูลมังสาหาร

3. โรงพยาบาลพิบูลมังสาหาร ให้การบริการด้านการรักษาพยาบาลแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวอำเภอพิบูลมังสาหาร ให้ได้รับการรักษา และในช่วงงานประเพณีได้ตั้งคณะทำงานให้บริการเรื่องการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่ผู้ประสบอุบัติเหตุ และดำเนินการส่งต่อเมื่อผู้ป่วยได้รับการบาดเจ็บรุนแรงต่อไปยังโรงพยาบาลในตัวจังหวัดอุบลราชธานีต่อไป และให้คำแนะนำปรึกษาแก่โครงการ

4. ที่ว่าการอำเภอพิบูลมังสาหาร ร่วมกับสำนักงานเทศบาลพิบูลมังสาหาร ในการดำเนินงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เพื่อร่วมกันสืบสานประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น และเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภอพิบูลมังสาหาร สืบค้าพื้นเมือง สร้างรายได้ให้กับราษฎรต่อไป

5. สภาวัฒนธรรมอำเภอพิบูลมังสาหาร เป็นหน่วยงานที่ประสานงานด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โบราณวัตถุ โบราณสถานที่สำคัญของอำเภอพิบูลมังสาหาร ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้กับทุกฝ่ายที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ช่วยเหลือและสนับสนุนให้มีการจัดงานประเพณีท้องถิ่น ร่วมประชุมวางแผนการจัดงานกับทุกฝ่าย และให้คำแนะนำต่อทีมวิจัย

ความร่วมมือจากโรงเรียน

แก่งสะพือ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่โรงเรียนต่างๆ ในอำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอและจังหวัดใกล้เคียง ให้การสนใจที่จะนำนักเรียนไปศึกษาหาความรู้ ณ แก่งสะพือ ซึ่งสามารถนำมาบูรณาการได้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 สาระ โดยโรงเรียนต่างๆ จะนำนักเรียนไปเข้าเรียนโดยจัดเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมของแก่งสะพือ สภาพเศรษฐกิจ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษาพันธุ์ปลาที่สำคัญ การสนทนาภาษาอังกฤษกับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

4.3 การศึกษาดูงาน

เพื่อเป็นการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน ได้มีการนำคณะนักวิจัย ทั้ง 36 คน ผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน ไปศึกษาดูงานที่หมู่บ้านวังอ้อ อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งได้ข้อสรุปที่จะดำเนินการเบื้องต้น คือ ให้มีจุดรวมต้อนรับลูกค้าที่มาท่องเที่ยว เพียงจุดเดียว ให้มีบัตรคิวในการให้บริการลูกค้า เมื่อลูกค้าใช้บริการในการรับประทานอาหารเสร็จแล้ว มีการมอบของที่ระลึก เช่น พวงกุญแจ เป็นต้น มีเมนูอาหารที่บอกราคาอาหารที่ชัดเจน เป็นมาตรฐานเดียวกัน ร่วมมือกันรักษาความสะอาด ไม่ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของทางเทศบาลเพียงอย่างเดียว ผู้ประกอบการขายอาหาร ไม่แย่งชิงลูกค้าจากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่โดยสารรถทัวร์ การประกอบอาหารให้ประกอบอาหารในร้านของตนเอง ไม่ให้นำอุปกรณ์ออกมาประกอบนอกร้าน และให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยในการลงเล่นน้ำของนักท่องเที่ยว จากการไปศึกษาดู

งาน ได้เห็นความสามัคคีของชาวบ้านหมู่บ้านวังอ้อ ได้เห็นการทำงานของชาวบ้านที่จริงจังในการที่จะร่วมกันแก้ปัญหา และหาหนทางที่จะดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพร่วมกันของชุมชน

ผลจากการศึกษาดูงาน

1. ชาวบ้านและนักวิจัยได้มีโอกาสเรียนรู้ และเห็นความร่วมมือของชาวบ้าน อบต. หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ร่วมมือกันในการแก้ไข สนับสนุน ส่งเสริมงานด้านการท่องเที่ยว ที่ทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมจึงจะทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์

2. ได้เห็นหมู่บ้านชุมชน ที่มีปัญหามากกว่าชุมชนตนเอง ทำให้เกิดกำลังใจในการที่จะทำงานร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนตนเอง

3. ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันของคนในชุมชน ซึ่งปกติจะไม่ค่อยพบกัน ไม่รู้จักกัน และมีเวลาพูดคุยกันเป็นโอกาสให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งจะเป็นจุดที่จะนำมาซึ่งความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

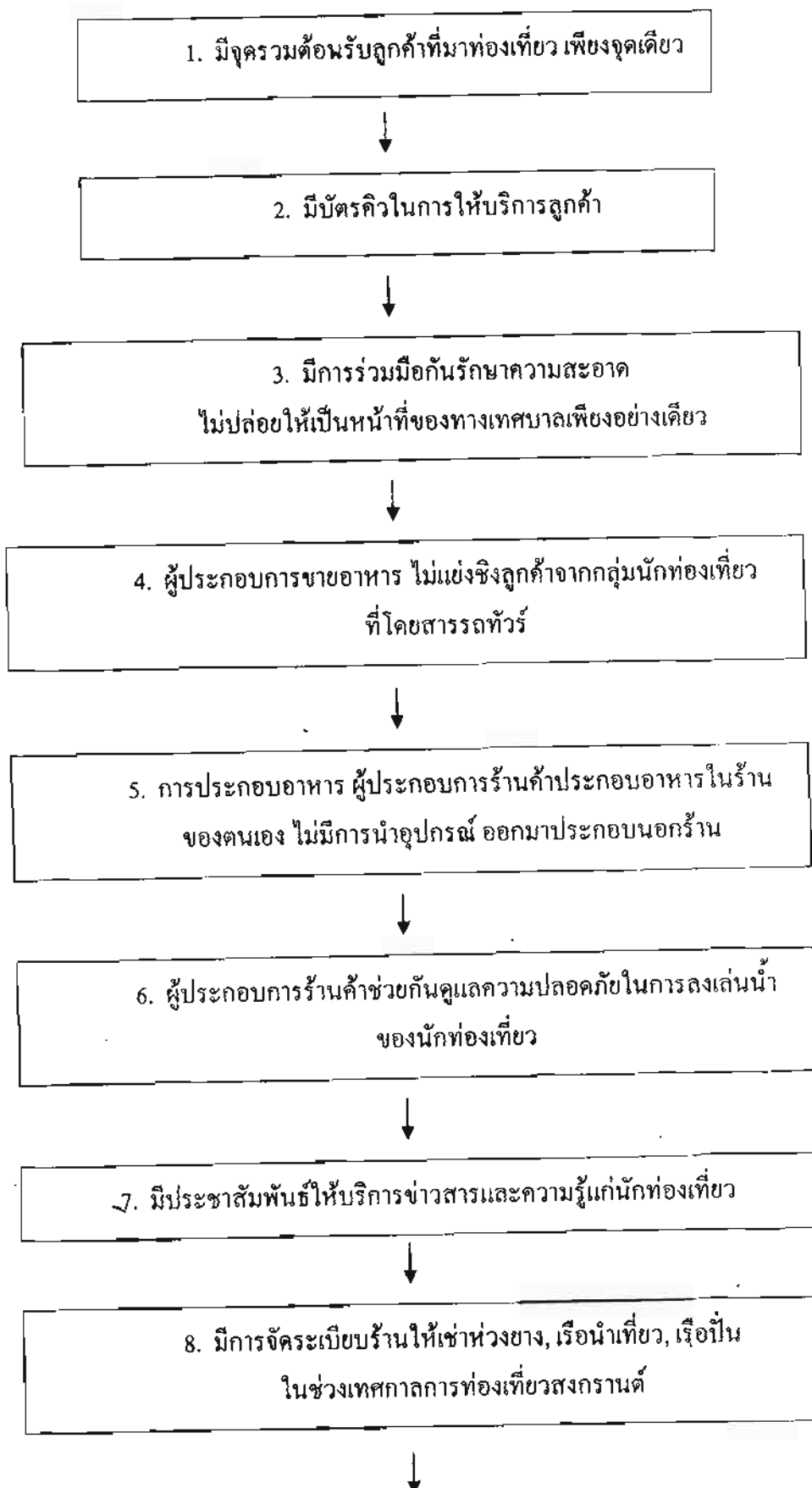
4. ได้อาสาสมัครร่วมในทีมวิจัย ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ซึ่งจะนำสู่การแก้ไขปัญหาและหาทางบริหารจัดการท่องเที่ยว

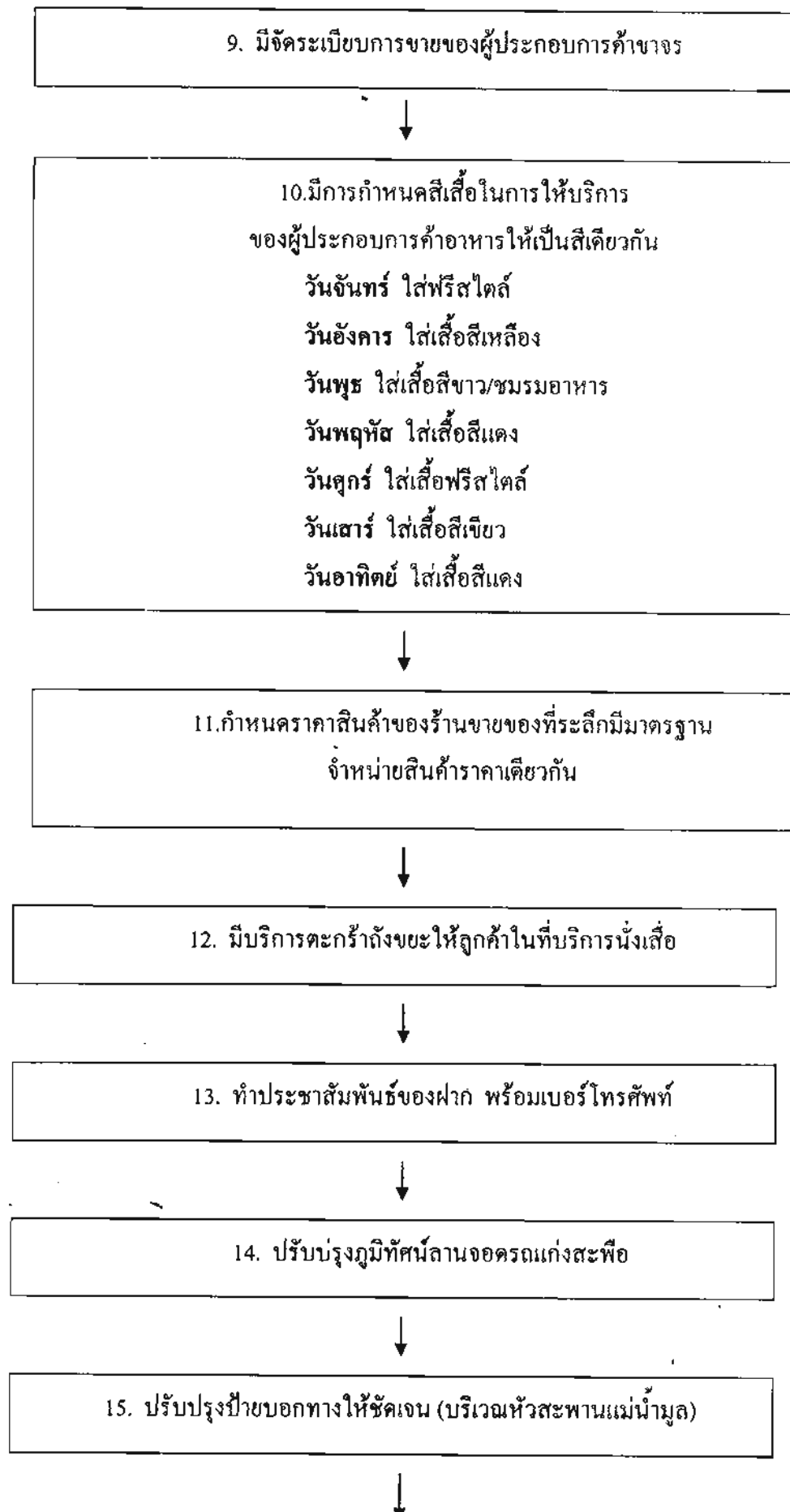
5. การประชุมร่วมกับผู้ประกอบการค้า และชาวบ้านหลังจากการศึกษาดูงาน ค้นพบว่าผู้ประกอบการค้า ซึ่งเป็นผู้ที่ถูกแก้ไขปัญหาก็เสนอกับทีมวิจัย ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ประกอบการถูกแก้ไขที่ปลายเหตุมากกว่าต้นเหตุ ปัญหาจริง ๆ แล้ว ผู้ประกอบการร้านค้าด้วยกันจะรู้ปัญหาที่แท้จริง เพราะเมื่อมีปัญหาแต่ละฝ่ายไม่หันหน้าเข้าปรึกษากันทำให้ต่างคนต่างทำมาค้าขายไม่สนใจกัน ไม่สนใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนแก่สะพือ ดังนั้นถ้าจะแก้ปัญหาคงจะจัดเวทีประชาคม เพื่อที่จะได้ให้ทุกฝ่ายได้ทำความรู้จักกัน และร่วมกันแก้ปัญหาของตนเอง โดยมีหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ผู้นำชุมชนเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ และเป็นพี่เลี้ยงอยู่ห่าง ๆ

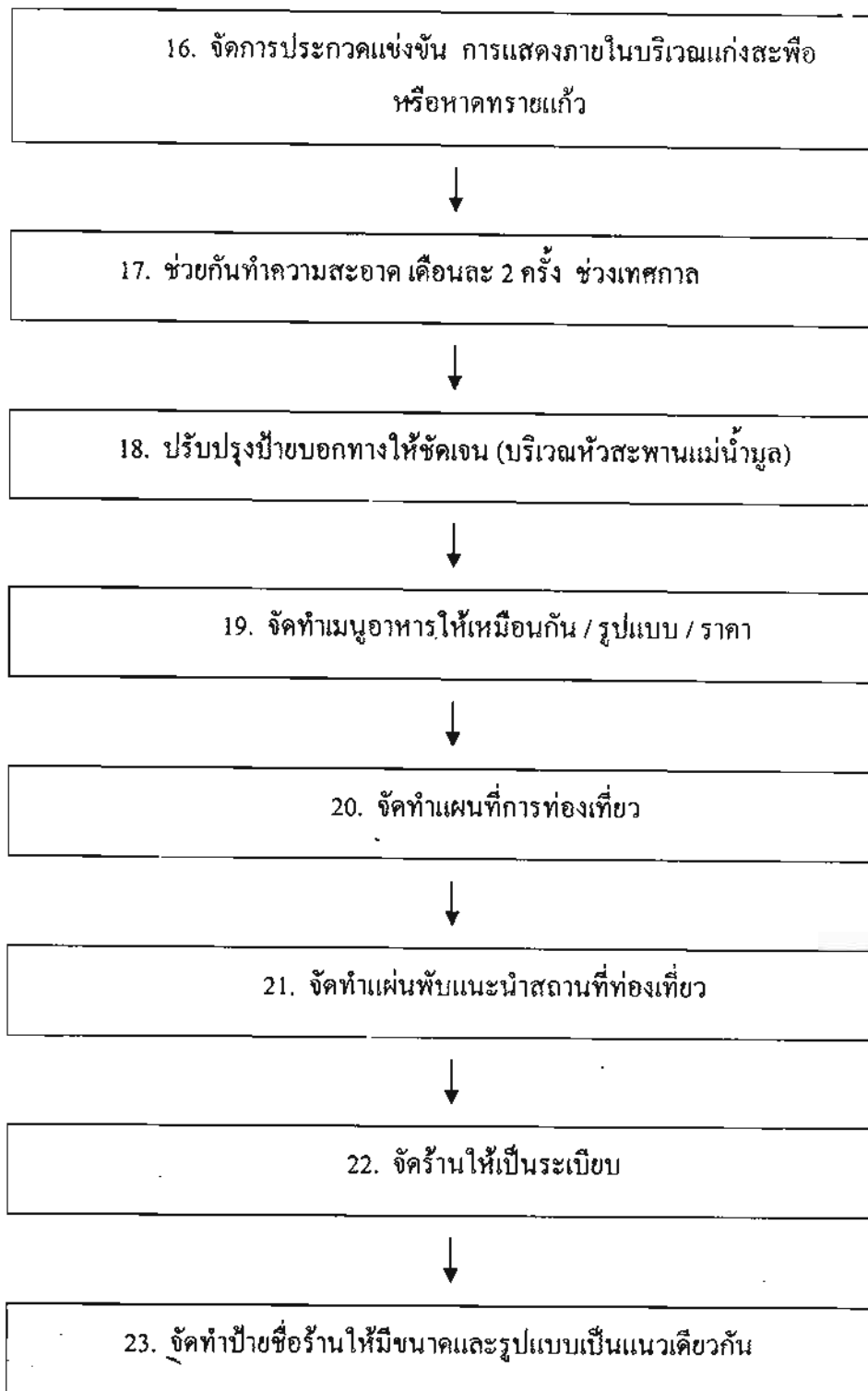
4.4 รูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมที่นำมาใช้บริหารจัดการท่องเที่ยวแก่สะพือ

จากการที่ได้ประชุมร่วมกันของคณะวิจัย ผู้ประกอบการร้านค้า ชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน หลังจาก การศึกษาดูงาน ทำให้พบแนวทางที่จะนำมาเป็นแบบอย่างในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่สะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยนำแนวคิดประสบการณ์ ศักยภาพของชุมชน มาประยุกต์และเชื่อมประสานกับองค์กร หน่วยงาน บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถภายนอกชุมชนมากำหนดทิศทาง รูปแบบ และวิธีการที่เหมาะสมที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่สะพือ โดยได้จัดทดลองจัดการบริหารการท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

แผนผังรูปแบบที่เหมาะสมที่นำมาใช้บริหารจัดการท่องเที่ยวแก่พะสิอ

ผลจากกิจกรรม

เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ประกอบการร้านค้าในแก่งสะพือ ได้ทดลองบริหารจัดการแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ให้ผู้ประกอบการมีความรู้ ความเข้าใจ ต่อหลักการสาระสำคัญของการบริการนักท่องเที่ยว รู้จักบทบาท และหน้าที่ ที่พึงกระทำของตนเอง จะมีผลทำให้ผู้ประกอบการร้านค้าแก่งสะพือมีจิตสำนึกที่ดีในการมีส่วนร่วมดูแล พัฒนา ปรับปรุง แก่งสะพือสถานที่ท่องเที่ยว รูปแบบของกิจกรรมคือ กิจกรรมให้ผู้ประกอบการค้าได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างมีอิสระ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้ประกอบการได้มีโอกาสมีพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์

สรุปผลกิจกรรมวิธีการที่เหมาะสมที่นำมาใช้บริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือ

1. ผู้ประกอบการร้านค้า มีความรู้ ความเข้าใจ และเกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับการบริการนักท่องเที่ยว มีจิตสำนึกที่ดีในการมีส่วนร่วมดูแล รักษาสถานที่ท่องเที่ยว
2. ผู้ประกอบการร้านค้า มีความสามัคคีในกลุ่ม เกิดความเสถียร หันหน้าเข้าพูดคุยกันมากขึ้น มีการตั้งกฎ กติกา ขึ้นมาใช้ร่วมกันในกลุ่ม
3. สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และรวมพลังกลุ่มนำเสนอ หรือเรียกร้องในสิทธิอันพึงมีพึงได้ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว โดยดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน เป็นชุมชนที่เข้มแข็งขึ้น
4. นักท่องเที่ยวได้รับการบริการเป็นที่น่าพึงพอใจ เป็นการบอกเล่ากันปากต่อปาก ทำให้เพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น

4.5 สรุปบทเรียนการแก้ปัญหาที่ผ่านมา

4.5.1 แนวทางพัฒนาแก่งสะพือ

แนวทางการพัฒนาแก่งสะพือ มีดังนี้คือ ควรมีการกำหนดราคาอาหารเป็นธรรม และสะอาด ปลูกต้นไม้ปรับปรุงสถานที่ให้ดี และสะอาดจัดให้มีศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP นอกจากนี้ในเวลา กลางคืนควรมีแสงสว่างเพียงพอ มีศูนย์ให้บริการข่าวสารกับนักท่องเที่ยว ควบคุมร้านอาหารทุกร้าน ให้มีมาตรฐานเดียวกัน เพิ่มจำนวนห้องน้ำ - ห้องสุขา และดูแลความสะอาด จัดให้มีเทศกาลสงกรานต์ที่ยิ่งใหญ่

4.5.2 สิ่งที่ค้นพบ

ทีมงานวิจัยหลัก ทีมวิจัยได้ร่วมกันถ่ายทอดบทเรียน และความเปลี่ยนแปลงของก่อนและหลัง ทำวิจัย และความเปลี่ยนแปลงของสถานที่ท่องเที่ยวแก่งสะพือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากงานวิจัย มีความใกล้เคียงกับข้อมูลเดิมที่ทางทีมวิจัยหลัก ได้ศึกษา

2. คณะทีมวิจัยหลักมีความคิดเห็นว่าควรจะสร้างนักวิจัยชุมชนให้เป็นทีมงานที่เข้มแข็งเพื่อให้มา ทำงานแทน โดยทีมวิจัยถอดตัวเองไปอยู่เบื้องหลังให้มากขึ้น หรือเป็นที่ปรึกษา

3. การแก้ปัญหาการบริหารจัดการแก่งสะพือ ควรจะประสานต้องการมีส่วนร่วมกับกลุ่มคน ทุกส่วน ในท้องถิ่นเพื่อหาทางแก้ปัญหาด้วยกันในทุกระดับ เริ่มตั้งแต่ ผู้นำท้องถิ่น หน่วยงาน ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร วัด ททท. ฯลฯ การที่ต้องดึงหลายส่วน เข้า มาเกี่ยวข้องนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่สำคัญมากทีเดียวที่จะต้องทำ เนื่องจากว่า ต้องหาองค์กรมาเป็นแนวร่วม เพื่อหาความร่วมมือ ให้การประสานงานเป็นไปโดยง่ายในการทำงาน โดยถ้า ประสานงานแล้วส่วนใด ยังไม่พร้อมหรือยังไม่เห็นด้วย ก็เริ่มจากส่วนที่เห็นพ้องต้องกันก่อนแล้วจึงค่อยขยายความร่วมมือใน ภายหลัง

4. หลักการทำงานของทีมวิจัยหลักให้เน้นให้ทีมวิจัยเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยจะให้ความรู้ทางภาคทฤษฎีก่อน

5. การดำเนินงานในปัจจุบันและในอดีตแตกต่างกัน การดำเนินงานต้องเป็นไปอย่างรวดเร็ว ให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทีมวิจัยหลักก็ต้องปรับตัวให้เร็วตามไปด้วย ไม่อย่างนั้นจะล้าหลัง และไม่เข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างถ่องแท้ การแก้ปัญหาที่จะไม่ตรงจุด

6. การทำงานนั้น จะต้องมีการวางแผน และระบบงานให้ชัดเจน ซึ่งควรจะมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นระยะ พร้อมกับถอดบทเรียนเขียนเป็นรายงานให้ชัดเจน จะ ทำให้การทำงานไม่ซับซ้อน เป็นขั้นตอน รวดเร็ว และสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ชัดเจนมาก ยิ่งขึ้น เมื่อนั้นทีมงานภายนอกที่เข้าร่วมงานด้วยจะเข้าใจ และยอมรับการทำงานร่วมกันมากยิ่งขึ้น

7. คณะทีมวิจัยหลัก ต้องเป็นคนที่เสียสละ และรักการทำงานกับชุมชนไม่เช่นนั้นแล้วจะเข้า ครอบการทำงานแบบเดิมที่ทำเพื่อหวังผลประโยชน์ให้กับตัวเองมากกว่าให้ชุมชน และอีกประการ หนึ่งที่สำคัญมากคือ คนๆ นั้นต้องสามารถดูแลจัดการชุมชนของตนเองให้ได้เสียก่อน ก่อนที่จะไป ช่วยบริหารจัดการชุมชนอื่น

8. ทีมวิจัยควรทำหน้าที่เหมือนเป็นพี่เลี้ยงคอยให้ข้อมูล และให้คำปรึกษาในเรื่องที่ชาวบ้านยังไม่รู้ เช่น ถ้าเกิดเรื่องแบบนี้ควรจะไปปรึกษากับใคร หน่วยงานใด ควรจัดตั้งเป็นลักษณะชมรม ผู้ประกอบการร้านค้าแก่งสะพือ เพื่อจัดตั้งทีมงานแก้ปัญหาในชุมชนแก่งสะพือ คนที่ทำก็ควรเป็น ผู้ประกอบการร้านค้าเพราะต้องรู้เรื่องในแก่งสะพืออย่างถ่องแท้ เพราะเป็นปัญหาที่อยู่ในชุมชนดังนั้น คนในชุมชนต้องทราบสิ่งที่ชุมชนต้องการนอกจากนี้ทีมวิจัยทุกคนยังได้ฝากข้อคิดเห็นต่องานวิจัยว่า อยากให้ทุกคน ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำเพื่อช่วยกันดูแลท้องถิ่น สำคัญตรงที่ต้องทำงานด้วยความ สามัคคี ด้วยความมีใจไม่ใช่ว่าเงินมาก่อน และต้องโปร่งใส สามารถให้ชุมชนเข้ามาตรวจสอบได้ และ การทำงานต้องเป็นบุคคลที่อยากเห็นสภาพการท่องเที่ยวของท้องถิ่นเป็นรูปแบบลักษณะการท่องเที่ยว ที่มีการอนุรักษ์ธรรมชาติ

4.5.3 ผลกระทบ

จากการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีผลกระทบทั้งในด้านบวกและด้านลบ ดังนี้

ด้านบวก

1. ทำให้มีภาวะเศรษฐกิจคล่องตัวขึ้น มีเงินหมุนเวียนเพิ่มมากขึ้น ผู้ประกอบการค้าขายสินค้าได้มากขึ้น
2. นักท่องเที่ยวได้รับการบริการที่ดี อาหารถูกปาก ราคายุติธรรม และได้มาตรฐาน
3. ทำให้คณะวิจัยที่เป็นอาสาสมัครภายในแก่งสะพือ มีการตื่นตัว เกิดจิตสำนึก อยากมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือมากขึ้น
4. ได้ให้คำแนะนำปรึกษาและคำแนะนำ แก้ไขในปัญหาต่าง ๆ ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง
5. มีการรวมกลุ่มในลักษณะ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันไม่ทอดทิ้งกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มีความเสียสละต่อส่วนรวมมากขึ้น

ด้านลบ

1. ถ้ามีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นก็จะทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ตามมา ได้แก่ น้ำเน่าเสีย อากาศเป็นพิษ อาชญากรรม เป็นต้น
2. ความเจริญทางด้านวัตถุทำให้สภาพแวดล้อมของภูมิทัศน์การท่องเที่ยวเปลี่ยนไป ทำให้ลักษณะที่เป็นธรรมชาติลดลง ความสวยงามของธรรมชาติลดความงดงามลง

4.6 สิ่งที่ค้นพบ

สิ่งที่คณะทำงานวิจัยค้นพบในการทำงานวิจัยครั้งนี้ มีทั้งความภูมิใจ ปัญหาและอุปสรรค ในการทำงาน เพราะการแนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยความร่วมมือของหลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วม สามารถแยกประเด็นได้ดังนี้

1. จิตสำนึกของผู้ประกอบการร้านค้า ซึ่งเป็นเรื่องของจิตสำนึกที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเรือน หรือถิ่นกำเนิดตนเอง ที่ต้องดูแลรักษาร่วมกัน ถ้าหากไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ประกอบการร้านค้า หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ งานที่ทำด้านการดำเนินงานก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ และอาจทำให้คนทำงานเกิดความท้อที่จะทำงาน

2. ชุมชนบางส่วนไม่เข้าใจในการทำงาน ของทีมวิจัย และคิดว่าการทำงาน มีจำนวนเงินมากที่จะขอมาสร้างสิ่งก่อสร้าง เช่น ทำตู้เอทีเอ็ม สร้างห้องน้ำเพิ่ม ทำที่นั่งให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น จะยังรับกับสภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไปจากความเป็นอยู่เดิม ๆ ยังไม่ได้ เมื่อมีการสร้างกฎ กติกาขึ้น บางคนก็ไม่ยอมให้ความร่วมมือ ทำให้ทีมวิจัยต้องช่วยกันอธิบายเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีของกลุ่ม ให้เกิดการยอมรับและช่วยกันดูแลรักษาสาธารณประโยชน์ร่วมกัน

3. ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน หลายคนที่มีจิตสาธารณะ คือคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมเห็นแก่ตัวน้อย เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีใจเมตตากรุณารักผู้อื่น มีความคิดกว้าง มีความตั้งใจจริง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีมากขึ้นในชุมชน ทำให้การทำงานเกิดผลสัมฤทธิ์

4.8.4 งานวิจัยทำให้เกิดองค์ความรู้ในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน

โครงการวิจัยการเพิ่มประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีกลุ่มคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสถานที่ท่องเที่ยว โดยในอดีตเป็นงานที่ต่างคนต่างทำ และเมื่อมีโครงการวิจัยชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม จัดกระบวนการการทำงานร่วมกัน ทำให้ทราบปัญหาเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ ปากท้อง เศรษฐกิจ รายได้ ปัญหาต่างๆ ในชุมชน มากขึ้น ผู้ที่เคยต่อต้าน ไม่เห็นด้วย บางคนเริ่มเปลี่ยนแปลงความคิดจากอคติ ต่อคณะทำงาน เป็นไปในทางที่ดีขึ้น เริ่มเข้ามาพูดคุยกับคณะทำงานเกี่ยวกับเรื่องการค้าเงินงาน รวมทั้งเรื่องทั่วไปในแก่งสะพือ โดยในการทำงานที่ผ่านมาได้ทดลองรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีทั้งประสบผลสำเร็จ และยังจะต้องปรับปรุงแก้ไขวิธีการ กระบวนการ ขั้นตอนการทำงานอีกมากมายในการดำเนินงาน ชาวบ้าน ผู้ประกอบการร้านค้า วัด หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ได้ร่วมกันแก้ไขมาโดยตลอด แต่ปัญหายังคงอยู่ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม ที่คณะทำงานกำลังศึกษาหารูปแบบ เป็นอีกหนทางหนึ่ง ที่จะช่วยแก้ปัญหาให้กับชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างยั่งยืน สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เผยแพร่สู่สาธารณะชนได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินกิจกรรมในโครงการวิจัย เรื่อง ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้กรอบแนวคิด การเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวแก่งสะพือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อสำรวจศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแก่งสะพือที่เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2. เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุ ที่ทำให้แก่งสะพือมีนักท่องเที่ยวลดลง 3. เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแก่งสะพืออย่างยั่งยืน 4. เพื่อศึกษาแนวทางให้ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมให้เกิดการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพืออย่างยั่งยืนให้ดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแก่งสะพือ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล การประชุม อบรม ศึกษาดูงาน จัดกิจกรรมหารูปแบบ รวมทั้งทดลองปฏิบัติของคณะวิจัย 36 คน ผู้ประกอบการร้านค้าในแก่งสะพือ และชุมชนในแก่งสะพือ สามารถสรุปรายละเอียดผลการวิจัย และข้อเสนอแนะได้ดังนี้

แนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาวิจัยพบว่าแหล่งท่องเที่ยวแก่งสะพือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาช้านานอยู่กับอำเภอพิบูลมังสาหาร และเนื่องจากพิบูลมังสาหาร มีตัวเมืองตั้งอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำมูล มีแก่งสะพือซึ่งเปรียบเทียบกับเสมือนทำนบกั้นน้ำธรรมชาติ ทำให้เกิดเป็นทัศนียภาพที่สวยงามแก่ผู้พบเห็น ประกอบกับทางราชการ ได้นำเอาหินพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่โปรดเกล้าฯ ลงพระปรมาภิไธย เมื่อ พ.ศ. 2498 นำมาประดิษฐานบนแท่งหินอีกก้อนหนึ่ง และตั้งไว้เหนือฝั่ง แก่งสะพือ ทั้งแก่งสะพือและหินพระปรมาภิไธย จึงกลายเป็นสิ่งผูกพันที่ล้ำค่า จนกลายเป็นสัญลักษณ์ไปโดยปริยาย ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงนำมาเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นพิบูลมังสาหาร เช่น ตราสัญลักษณ์ของโรงเรียนพิบูลมังสาหาร เป็นต้น

จากการดำเนินงานพบว่าสาเหตุของปัญหาที่นักท่องเที่ยวลดลง ที่สำคัญคือ ภาวะเศรษฐกิจ ราคาสินค้า เครื่องอุปโภคบริโภคแพงขึ้น ทำให้ต้นทุนราคาสินค้าแพงมากขึ้น ประชาชนจึงบีบรัดค่าใช้จ่ายของครอบครัว การที่เคยรับประทานอาหารนอกบ้าน เดินทางมาท่องเที่ยวแก่งสะพือ เลยอดการท่องเที่ยวไปโดยปริยาย เมื่อประสบปัญหาเหล่านี้มานาน ๆ ทำจำนวนนักท่องเที่ยวลดลง ผู้ประกอบการร้านค้าจึงมีการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มีการแย่งชิงลูกค้า

ไม่เอื้อเพื่อแผ่กันในการให้บริการลูกค้า ทำให้เป็นปัญหา นอกจากนี้สภาพสิ่งแวดล้อมของอำเภอพิบูลมังสาหารที่สมัยก่อนสภาพของแก่งสะพือมีความสวยงามเป็นธรรมชาติ มาปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองขึ้น เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ทำให้ทัศนียภาพไม่สวยงามเหมือนสมัยก่อน

กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาวิจัยพบว่าคณะทำงานวิจัยรวมทั้งผู้ประกอบการร้านค้าได้เรียนรู้เทคนิคกระบวนการ การทำงานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพืออย่างมีประสิทธิภาพ โดยคณะทำงานวิจัยได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมระดมความคิดหาปัญหา สาเหตุ แนวทางแก้ไข เพื่อหาแนวทางการบริหารจัดการท่องเที่ยว และเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนเพื่อทราบ ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ข้อมูลจะนำเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และหาแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหาแก่งสะพือ อีกทั้งทำให้สถานการณ์ในแก่งสะพือซึ่งแต่ก่อนไม่สนใจที่จะเข้าร่วมประชุม ต่างคนต่างทำมาค้าขาย ไม่สนใจเรื่องของส่วนรวมไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสะอาด ราคาอาหาร ราคาสินค้าที่ระลึก หรือเรื่องของการลดลงของนักท่องเที่ยว แต่เมื่อเกิดการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ชุมชนเกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านพฤติกรรม การสร้างจิตสำนึก และทัศนคติของชุมชนที่ไม่ได้ร่วมทำงานเกิดความเข้าใจการทำงานของทีมวิจัย และสนับสนุนการทำงาน ร่วมกันแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมของแก่งสะพือ และมีส่วนร่วมในการดำเนินการวางแผนการบริหารจัดการท่องเที่ยว ส่งผลให้ทีมวิจัยเกิดความเข้มแข็ง มีความกระตือรือร้นที่จะทำงานเพื่อบริการนักท่องเที่ยว จากแต่ก่อนไม่เคยสนใจให้ความร่วมมือ ไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น จากงานวิจัยพบว่า สิ่งที่สำคัญต่อการท่องเที่ยวแก่งสะพือ นั่นคือการท่องเที่ยวแก่งสะพือเป็นการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการจัดงานประเพณีท้องถิ่น เพราะนักท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงเทศกาล ได้แก่ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันสงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งชุมชนจึงได้ร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐ คือสภาวัฒนธรรม สำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร ที่ว่าการอำเภอพิบูลมังสาหาร และหน่วยงานภาคเอกชน ประชุมวางแผนการจัดงานประเพณีดังกล่าว ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและรับรู้สภาพที่แท้จริง เป็นการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง จนชุมชนเกิดความภาคภูมิใจที่ได้ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

รูปแบบ วิธีการที่เหมาะสมที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาวิจัยพบว่ารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ การให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การตั้งกฎกติการ่วมกัน แล้วต้องปฏิบัติตามกฎกติกาที่ตั้งขึ้น เป็นกิจกรรมที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทีมวิจัยจึงได้กำหนดรูปแบบ วิธีการที่เหมาะสมที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือแบบมีส่วนร่วม โดยได้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับการจัดงานประเพณีท้องถิ่น เป็นการทดลองปฏิบัติการ ตามรูปแบบและแนวทางตามสภาพปัญหา โดยการทดลองต้อนรับนักท่องเที่ยว มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนเข้าร่วมดำเนินงาน ในการจัดงาน ทำให้สามารถบริการนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เมื่อมีปัญหาสามารถหาแนวทางแก้ไขร่วมกันได้อย่างรวดเร็ว มีพัฒนาการ ผลจากการจัดกิจกรรม ทำให้ผู้ประกอบการร้านค้าได้รู้จักกันมากขึ้น มีการพูดคุยกันมากขึ้น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการร้านค้าลดลง เริ่มร่วมกันทำกิจกรรม มีการประชุม เลือกตัวแทนในการประสานระหว่างผู้ประกอบการร้านค้าด้วยกัน นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวก็ได้รับประโยชน์ ตระหนักถึงหน้าที่ของตนเอง รู้ปัญหา สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยทราบจากนักท่องเที่ยวเป็นผู้บอกโดยผ่านการร่วมกิจกรรม ได้ทราบแนวทางในการแก้ปัญหาการท่องเที่ยวได้อย่างตรงตามปัญหา การให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว โดยให้โอกาสในการเสนอ แสดงความคิด ได้ทำ กิจกรรม คณะวิจัย และชาวบ้านเป็นผู้สนับสนุนทั้งด้านความคิดงบประมาณ ข้อเสนอแนะ ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ ผลงานที่ออกมาทำให้ชุมชนอยากที่จะทำงาน จากผู้ประกอบการเพียง 10 - 15 คน ก็จะเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ โดยการชักชวนเพื่อนเข้ามามีส่วนร่วม และจะทำให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพ ศักยภาพของคนก็จะเพิ่มขึ้นตามกำลังของคนที่เข้าร่วม ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในชุมชน และเป็นแบบอย่างให้กับสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

หลังจากการศึกษาดูงาน ในการไปศึกษาดูงานที่หมู่บ้านวังอ้อ อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ทำให้ทีมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดแรงงูใจในการที่จะทำงาน เรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวมากขึ้น เพราะทำให้ได้เห็น ได้รู้และเอาความรู้มาปรับใช้กับชุมชนของตนเอง เนื่องจากชุมชนแก่งสะพือมีความพร้อมของชุมชนและความดีของชุมชนก็มีอยู่แล้วแต่ยังไม่ได้เชื่อมประสานกัน คือ มีกลุ่มคนที่ทำงานด้านการพัฒนาที่เข้มแข็ง มีกลุ่มผู้สูงอายุที่ชาวบ้านเคารพนับถือ มีผู้นำชุมชน มีสำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหารที่ให้การช่วยเหลือ ซึ่งถ้าหากกลุ่มคนเหล่านี้ร่วมกันทำงาน ปัญหาเรื่องสถานที่ท่องเที่ยวจะลดลง เพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวตัวอย่างที่สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีรูปแบบ ทีมวิจัยพบว่าการใช้

กิจกรรมในการเชื่อมโยงให้ผู้ประกอบการร้านค้า และ นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใน
แก่งสะพือ เป็นการเปิดโอกาสให้ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อร่วมกันในทางหาแนวทาง
พัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวต่อไป

**การเพิ่มศักยภาพ และประสิทธิภาพการทำงานของชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว
แก่งสะพือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**

วัตถุประสงค์หลักของโครงการ คือการเพิ่มศักยภาพ และประสิทธิภาพของชุมชนในการ
มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คณะวิจัยได้รับความ
ร่วมมือจากชุมชนในการส่งเสริมเกื้อหนุนทำให้เกิดศักยภาพของชุมชนในการมีส่วนร่วมใน
ส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ การทำงานวิจัยทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้
รู้จักกระบวนการการทำงานวิจัยรู้จัก การวางแผน วิธีการทำงานวิจัย และการให้บริการ
นักท่องเที่ยวให้ได้รับการพัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้น มุ่งเน้น การให้บริการที่ประทับใจ ด้านอาหาร
ความสะอาด ความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาต่าง ๆ เรื่องการท่องเที่ยวลดน้อยลง
ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ชุมชนอื่นที่มีปัญหาได้นำเอารูปแบบไปปฏิบัติต่อไปได้ด้วย ข้อมูลที่ได้จาก
การสำรวจข้อมูลได้นำเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และหาแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกัน

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์ในการวิจัย, การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยภาพรวมแล้วพบว่า

1. งานวิจัยครั้งนี้ได้ข้อมูล ปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขการพัฒนาศักยภาพด้านการ
ท่องเที่ยว
2. คณะทำงานและอาสาสมัครมีความสนใจและเกิดความตระหนักร่วม ให้ความร่วมมือ
เป็นอย่างดีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคนในชุมชนต่อการแก้ปัญหาซึ่งสามารถป้องกันได้
ชัดเจนและมีความต่อเนื่อง เกิดกลไกในการจัดการในการแก้ปัญหา
3. เกิดการประสานความร่วมมือกับองค์กรภายนอก เช่นการจัดท่องเที่ยวร่วมกับงาน
ประเพณีท้องถิ่น ทำให้มีสามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวได้ดี ถึงมีสิ่งบกพร่องบ้าง ก็มีไม่มาก
สามารถแก้ไขได้ ได้มีโอกาสได้รู้ ได้เห็น และได้รับประสบการณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนิน
ชีวิตต่อไป
4. ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากประชาชนในชุมชนจะเห็นได้จากการคัดลอก
อาสาสมัครในโครงการมีผู้เข้าร่วมโครงการเกินกำหนด และเมื่อมีการประชุม เพื่อแก้ปัญหา สาเหตุ
คณะทำงานและอาสาสมัครได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการค้นพบปัญหา สาเหตุ รวมทั้งแสดง
แนวคิด แนวทางเพื่อหาทางแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นอย่างดี ในกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล ทุกคน
ให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี มีความกระตือรือร้นและเต็มใจ ที่จะสำรวจข้อมูลเพื่อกันหา
แนวทางบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือต่อไป

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณในการจัดกิจกรรม

1. สถานที่ในการประชุมชี้แจงเปิดเวทีประชาคม และจัดการอบรมจะใช้ศาลา ณหาดทรายแก้ว และบริเวณลานพระปรมาภิไธย ซึ่งเป็นสถานที่อยู่ภายในบริเวณแก่งสะพือ ผู้ประกอบการค้า ชุมชน และนักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมประชุมได้สะดวก
2. ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมบางครั้งมีระยะเวลาห่างกันเกินไป เช่น ในการจัดเวทีนำเสนอข้อมูล ในระยะที่ 2 เนื่องจากเป็นช่วงระยะที่ผู้ประกอบการค้าแก่งสะพือติดขัดเรื่องการขายของหน้าเทศกาลการท่องเที่ยว ได้แก่ วันมหาสงกรานต์แก่งสะพือ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น และนอกจากนี้ทีมงานวิจัยหลัก ทุกคนรับราชการติดขัดเรื่องเป็นคณะกรรมการเกี่ยวกับการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร และเป็นคณะกรรมการเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด จึงทำให้การจัดเวทีนำเสนอข้อมูลให้หน่วยงานและชุมชนรับทราบ และได้เลื่อนการจัดกิจกรรมบางกิจกรรมออกไป ทำให้ช่วงของการทำกิจกรรมห่างกันเกินไป
3. งบประมาณในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง จะมีการเบิกจ่ายเงินตามกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

ทุกครั้งจะเป็นทีมวิจัย และผู้ประกอบการร้านค้า ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ ที่ปรึกษาโครงการ และหน่วยงานภาคเอกชน เข้าร่วมประชุม ซึ่งแต่ละคนได้เล็งเห็นความสำคัญและประโยชน์ของโครงการเป็นอย่างดี

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

การเตรียมการ ทุกครั้งก่อนจะดำเนินกิจกรรมจะต้องมีการประชุมทีมวิจัยและแกนนำเพื่อทำความเข้าใจร่วมกันก่อน จึงไม่มีปัญหาในการทำกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรม

ในการประชุมชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้เวลาวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ ช่วงเวลา 09.00 – 12.00 น. เพราะทีมงานวิจัยหลักเป็นข้าราชการ และผู้ประกอบการร้านค้าส่วนใหญ่อยากให้จัดในวันเสาร์ – อาทิตย์ เพราะผู้ประกอบการร้านค้าส่วนใหญ่จะอยู่กันครบในช่วงวันและเวลาดังกล่าว จึงจะทำให้ดำเนินกิจกรรมมีผู้เข้าร่วมตามเป้าหมาย การดำเนิน กิจกรรมส่วนใหญ่ที่ผ่านมาบรรลुวัตถุประสงค์ไม่มีปัญหา วิธีการเหมาะสมกับกิจกรรม การสรุป บทเรียนควรทำทุกครั้งหลังจากการทำกิจกรรมจะมีการนัดประชุมครั้งต่อไป และให้ผู้เข้าร่วมเตรียมข้อมูลที่จะประชุมครั้งต่อไปด้วย

เนื้อหา ความรู้

ในกิจกรรมที่ดำเนินในระยะที่ 1 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทราบปัญหาด้านการท่องเที่ยวในแก่งสะพือ และในระหว่างดำเนินกิจกรรมทั้งประชุมคณะวิจัย และจัดเวทีชุมชน

ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นถึงการทำงานร่วมกัน ทำให้ชุมชนได้มีความรู้ เรื่อง "การบริหารจัดการท่องเที่ยว" สามารถสร้างจิตสำนึกร่วมกันในการที่จะพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และรู้จักการทำงาน และรู้จักการวางแผนการทำงาน เกิดกลไกในการจัดการปัญหา รู้จักวิธีการทำงานเป็นกลุ่มได้รู้ความเป็นอยู่ของชุมชน เศรษฐกิจ ประการสำคัญทำให้กล้าแสดงออกในด้านความคิดเห็นมากขึ้น

ปัญหาอุปสรรค วิธีการแก้ไข

ด้านกระบวนการ

การทำงานวิจัยในระยะที่ 2 มีการดำเนินงานจากระยะที่ 1 มาก เพราะติดขัดเรื่องของเวลาว่างไม่ตรงกันของผู้ประกอบการร้านค้า และคณะทีมงานวิจัยหลัก ทำให้การดำเนินงานต้องล่าช้าออกไป ทำให้รูปแบบการทดลองใช้การบริหารจัดการท่องเที่ยวดำเนินการล่าช้าไปด้วย ในการดำเนินงานระยะที่ 2 ได้ทดลองต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยแบ่งออกเป็น 1. ทดลองต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ไม่อยู่ในช่วงเทศกาลการท่องเที่ยว 2. ทดลองต้อนรับนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลการท่องเที่ยว พร้อมดำเนินการโดยไม่บอกผู้ประกอบการร้านค้าล่วงหน้าทำการสุ่มร้านค้าบางร้านให้นักท่องเที่ยวทดลองไปเข้ารับบริการด้านอาหาร ด้านการซื้อของที่ระลึก ซึ่งในระหว่างทดลอง ทีมวิจัยหลักได้เป็นที่เล็งเข้ามาช่วยแก้ปัญหา โดยเรียบเรียง แยกประเด็นปัญหา สาเหตุ และวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นปัญหา รวมทั้งศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา และสรุปบทเรียนการแก้ปัญหาที่ผ่านมาว่ามีผลการทำงานอย่างไร มีข้อจำกัดอย่างไร

ด้านบุคคล

1. เนื่องจากคณะทีมงานวิจัยชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการร้านค้าในแก่งสะพือ หลายคนติดนิสัยความเป็นแม่ค้าพ่อค้า คือ มีความเห็นแก่ตัว คิดถึงแต่ผลประโยชน์ของตนเองเป็นส่วนใหญ่ ขาดจิตสำนึกในการดูแลสาธารณประโยชน์ส่วนรวม
2. เนื่องจากคณะทำงาน ผู้ร่วมวิจัยส่วนมากเป็นชาวบ้าน ไม่มีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องงานวิจัย ทำให้ทีมวิจัยหลักต้องคอยเป็นที่เล็ง จนกว่าจะเกิดความเข้าใจ และสามารถทำงานตามขั้นตอนได้ โดยที่ไม่ต้องมีที่เล็ง
3. ในระยะแรก ชาวบ้านยังไม่เข้าใจในกระบวนการทำงานวิจัย จึงไม่ได้รับความร่วมมือในเรื่องการให้ข้อมูล ชาวบ้านไม่ไว้วางใจในทีมวิจัย จึงไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลที่เป็นจริง เมื่อมีการศึกษาเรียบเรียง แยกประเด็นปัญหา สาเหตุ และวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นปัญหาเพิ่มเติมจึงได้ข้อมูลที่ เป็นจริง ทำให้สามารถดำเนินงานวิจัยได้เป็นอย่างดี

ความสนใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม / การมีส่วนร่วม

1. พบว่ากิจกรรมที่ชาวบ้านให้ความสนใจมากคือกิจกรรมการเก็บข้อมูลชุมชน ผู้ร่วมวิจัยจะมีความกระตือรือร้นในการเก็บข้อมูล และเกิดความภาคภูมิใจที่ได้ร่วมทำงานวิจัย และบางคนนำเอาความรู้ที่ได้รับไปเล่าให้กับผู้ที่ยังไม่ได้เข้าร่วมฟัง และเมื่อมีการทำกิจกรรมทุกครั้งจะมีข้อเสนอแนะดี ๆ มากมาย เพื่อให้ทีมวิจัยนำไปปรับปรุงแก้ไข

2. การไปศึกษาดูงาน ซึ่งชุมชนมีโอกาสน้อยมากที่จะร่วมกันเป็นหมู่คณะไปศึกษาดูงานร่วมกัน

3. กิจกรรมการทดลองบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่งสะพือ เป็นกิจกรรมที่ได้รับความร่วมมือจากผู้ประกอบการค้า และนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวได้ให้ข้อเสนอแนะและแนวคิดที่เป็นประโยชน์ในการนำไปปรับปรุงการบริการ

บรรยากาศในการดำเนินกิจกรรม

ทุกครั้งที่จัดกิจกรรมจะพบความกระตือรือร้น และความสามัคคีของคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม ช่วยเหลืองานของส่วนรวมดีมาก มีการแบ่งหน้าที่กันทำงานมีความรับผิดชอบ รวมทั้งพัฒนาการของชาวบ้าน ที่บางส่วนไม่ค่อยกล้าแสดงออก ได้มีโอกาสพูดแสดงความสามารถ

งานวิจัยทำให้เกิดอะไรบ้าง

1. ทีมวิจัยหลัก

1. ได้ทราบศักยภาพการทำงาน of ชุมชน เพราะผู้ประกอบการค้าหลายคนมีความสามารถในการทำงานวิจัยแต่ต้องมีการให้ข้อมูลที่ถูกต้องในการเก็บข้อมูลและการทำวิจัยแบบชาวบ้าน

2. เกิดความเชื่อมั่นและเกิดความภูมิใจในการเกิดงานที่เป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของงานวิจัยแบบชาวบ้านที่เป็นประโยชน์ให้กับประชาชนทั่วไป

3. ทำให้รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักบทบาทตนเองของการเป็นผู้นำและผู้ตาม ในระหว่างการทำงานร่วมกันกับเพื่อนร่วมงาน

4. นำความคิดมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล บุคคลกับชุมชนเกิดการพัฒนารวมกัน พัฒนาตนเองให้เป็นผู้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบที่มีในท้องถิ่นเป็นฐานความคิดที่พึ่งตนเองได้

5. ทำให้รู้จักการทำงานวางแผนในการทำงาน การมีส่วนร่วม การพัฒนาทีมงาน และการสรุปกิจกรรมแต่ละแผนงาน เห็นประโยชน์และนำมาแก้ไขในการทำงานครั้งต่อไป

6. งานวิจัยที่ได้สามารถขยายผลทางความคิดและเนื้อหาออกสู่ประเด็นอื่นๆ ได้ เช่น สำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร นำผลรายงานการประชุมของโครงการไปประกอบการเสนอขอของบประมาณมาปรับปรุงแก่งสะพือ จัดประเพณีท้องถิ่นในแก่งสะพือเพื่อชักชวนนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่แก่งสะพือ เป็นการเพิ่มรายได้ให้สูงขึ้น องค์การบริหารตำบลกุดชมภูได้นำแนวทางการบริหารจัดการไปปรับใช้ที่ท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเสริมสร้างจิตสำนึกของการรักและหวงแหนสถานที่ท่องเที่ยวท้องถิ่นให้กับชุมชนอีกด้วย

7. เห็นความสำคัญของการฝึกความอดทน อดกลั้น เมื่อเกิดการวิพากษ์วิจารณ์ในกรณีเสนอความคิดเห็นระหว่างการประชุม กระบวนการกลุ่ม การพัฒนาทีมงาน และการบริหารจัดการอีกด้วย

2. ชุมชนแก่งสะพือ

1. ชุมชนมีพัฒนาการการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ กระบวนการวิธีการนำเสนอข้อมูลของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในแก่งสะพือ รูปแบบการต้อนรับนักท่องเที่ยวในอนาคต

2. มีความสามัคคี เข้มแข็ง เสียสละ ร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นหัวใจของการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม

3. ชุมชนได้เรียนรู้ศักยภาพของชุมชน บริบทของชุมชน จากการจัดเวทีเสวนา แลกเปลี่ยนพูดคุยของชุมชน ซึ่งได้จากการจดบันทึก การสัมภาษณ์ และการบันทึกภาพ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน

4. ได้รู้จักคำว่าวิจัยแบบการมีส่วนร่วม และให้ความสำคัญกับงานวิจัยมาก เนื่องจากในอดีตเมื่อพบปัญหาใช้วิธีแก้แบบลองผิดลองถูก แต่ปัจจุบันได้ใช้วิธีการและขั้นตอนการวิจัยมาแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

5. ชุมชนกล้าที่จะพูด กล้าตัดสินใจ ที่จะนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6. เกิดความตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในชุมชนจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในส่วนของศิลป วัฒนธรรม โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ที่มีอยู่หากไม่มีการวางแผนและศึกษาอย่างรอบคอบอาจมีผลกระทบและหาค่าลงไปได้อย่างมาก

7. ชุมชนเกิดความกระตือรือร้นและสนใจที่จะเข้าร่วมกับกิจกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแก่งสะพือมาก โดยการแสดงออกถึงการต้อนรับนักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และอยากจะทำซ้ำอีก

8. ได้เห็นความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ โรงเรียน สำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร ผู้นำชุมชนในท้องถิ่นที่ให้ความสนใจในการที่จะผลักดันและต่อยอดโครงการให้

เป็นที่รู้จักและดำเนินงานไปได้อย่างยั่งยืน โดยการมีโครงการที่จะสนับสนุนงบประมาณในส่วนให้โรงเรียนในชุมชนได้มีโอกาสได้เดินทางมาท่องเที่ยวแก่สะพือ

9. ได้มีโอกาสไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นเกิดองค์ความรู้ที่มีความหลากหลาย

10. ได้มีโอกาสได้หันกลับมาวิเคราะห์ตัวเอง วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนเพื่อเสริมจุดอ่อนและรักษาจุดแข็งของตัวเองไว้ให้พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

11. ทำให้เกิดองค์ความรู้จากทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนอย่างแท้จริง

3. เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยว

จากการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวให้ผู้ประกอบการร้านค้า และชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานวิจัย ทำให้ผู้ประกอบการร้านค้าเกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาสถานที่ท่องเที่ยวผู้ประกอบการร้านค้าเกิดการเรียนรู้ กล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม การจัดกิจกรรมทดลองรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่สะพือเป็นการให้ผู้ประกอบการร้านค้ามีโอกาสได้รู้จักกันมากขึ้น ทำให้รู้ปัญหาที่แท้จริงของการท่องเที่ยวในชุมชน ร่วมกันในการที่จะแก้ไขปัญหาให้ลดน้อยลง และยังมีการขยายผลไปสู่ชุมชนใกล้เคียงด้วยกันทำให้การทำงานและเกิดประสิทธิผลและต่อเนื่องสามารถขยายผลไปสู่สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง และเป็นแบบอย่างให้กับสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะของทีมวิจัย

1. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของทีมวิจัยหลักที่ทำงานประเภทเดียวกันให้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนแนวคิดประสบการณ์ วิธีการ กระบวนการในการทำงาน

2. สกว. ควร สร้างนักวิจัยหลักให้เกิดในพื้นที่ให้มากขึ้น โดยการเปิดเป็นหลักสูตรระยะสั้น เพื่อเปิดโอกาสให้คนที่มีความรู้ตั้งแต่ ม.6 เป็นต้นไปและสนใจที่จะเป็นนักวิจัย เป็นแกนนำในการทำวิจัย พร้อมทั้งจะเป็นหลักให้กับชุมชนได้ เป็นการสร้างนักวิจัยท้องถิ่นสิ่งที่ตามมาจากการผลิตนักวิจัยหลักก็คือการที่ได้ผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นชาวบ้านที่พร้อมจะพัฒนาขึ้นมาเป็นนักวิจัยหลักได้

ข้อคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่องานวิจัย

1. โครงการนี้อาจเป็นรูปแบบหนึ่งสำหรับการทำงานเพื่อการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยว พร้อมทั้งสืบสานศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ควบคู่กันไปกับเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

2. กิจกรรม / เวที / โอกาสสำหรับสร้างความสามัคคีในชุมชน

3. เห็นความพัฒนาของคนทำงานในชุมชน ชื่นชม ประทับใจ จะนำไปเป็นแบบอย่างสำหรับชุมชนอื่นยินดีสนับสนุนต่อ
4. การขยายต่อไปมีหน่วยงาน แหล่งทุนหลายแห่งให้การสนับสนุน
5. ผลจากงานวิจัยนี้สามารถพัฒนาแนวทางการทำงาน โครงการ กิจกรรม ได้อีกมาก
6. สำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี จะเป็นจุดเชื่อมโยงให้กับหน่วยงานอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี
7. สำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร จะนำแนวทางการแก้ไขปัญหามาจากงานวิจัยนี้ไปใช้ และขอให้คณะวิจัย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ช่วยเหลือ สนับสนุน
8. สำนักงานเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร ยินดีสนับสนุนให้ความร่วมมือในโครงการต่างๆ ที่ชุมชนแก่งสะพือดำเนินการ
9. รูปธรรมของการสนับสนุน
 - จัดกิจกรรมร่วม
 - สนับสนุนงบประมาณ
 - ชี้แจง ทำความเข้าใจกับกลุ่มบุคคล
10. ประหลาดใจที่ชุมชนสามารถทำงานวิจัยได้เช่นนักวิชาการ
11. ได้เห็นปัญหาและแนวทางการแก้ไข จะนำผลงานนี้สืบทอดต่อไปให้กับเยาวชนรุ่นต่อไป
12. ประทับใจการทำงานเป็นหมู่คณะ ของชุมชนแก่งสะพือและทีมงาน
13. เป็นหนึ่งใน 400 กว่าโครงการทั่วประเทศที่ สกว. สนับสนุน
14. เป็นจุดเริ่มต้นในการช่วยเหลือกันของคนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมมือกัน
15. เป็นการตอบโจทย์วิจัยได้อย่างแท้จริงและเหมาะสม โดยผลการทำงานวิจัยนี้
16. มีการมาร่วมมือและทำงานกันมากขึ้น
17. รูปแบบที่ค้นพบสามารถนำไปเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวที่อื่นได้
18. จะมีกิจกรรมอะไรมาต่อยอดการทำงานของชุมชนแก่งสะพือกลุ่มนี้อย่างไร พัฒนาอย่างไร
19. ทำงานอย่างไรให้ผู้ประกอบการร้านค้าอยู่ในชุมชนใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่

บรรณานุกรม

- กาญจนา ทองทั่ว. เอกสารประกอบโครงการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน
อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2546. (อัดสำเนา)
- กิตติพงษ์ ประชุมแดง. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชาวบ้านคูเคื่อ
ตำบลแจระแม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. ศิลปศาสตร
(ไทยคดีศึกษา-เน้นสังคมศาสตร์)มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , 2533
- เจียนศักดิ์ แสงเกลี้ยง . แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
และยั่งยืน : โรงแรมตากอากาศ.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. สถาปัตยกรรมศาสตร์
(สถาปัตยกรรม). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2542
- คณะกรรมการ. หนังสือพิมพ์ม้งสาหาร 139 ปี. อุบลราชธานี. พิมพ์, 2545
- คณะกรรมการ. อุบลราชธานี 200 ปี. กรุงเทพฯ. ชวนพิมพ์,2535.
- คณะกรรมการ.ประวัติเมืองโขงเจียม.อุบลราชธานี.รุ่งศิลป์การพิมพ์ออฟเซต,2540.
- จิราวดี อ่อนวงศ์. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว กรณีศึกษาเกาะพีพี
จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์ (การวางผังเมือง) จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย, 2539
- จุฬามาศ ไชยสร . การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน.
ปริญญาโทมหาบัณฑิต. (ภูมิศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร , 2536.
- ทิวมัน รัตนเกตุ. การศึกษาศักยภาพของพื้นที่และความพร้อมของชุมชนในการส่งเสริมและพัฒนาการ
ท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ประเภทอ่างเก็บน้ำ กรณีศึกษา: อ่างเก็บน้ำคลองระโงก จังหวัดระยอง.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. วิทยาศาสตร์(เทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชุมชน)
มหาวิทยาลัยมหิดล ,2541
- ธีระ เข้มวิศวกร. การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในบางลำภูอันเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. สถาปัตยกรรม(เคหการ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541
- นายรอบรู้.อุบลราชธานีเที่ยวทั่วไทยไปกับ “นายรอบรู้”. กรุงเทพฯ ; สำนักพิมพ์สารคดี,2548.
- นันทนา อนันต์ไทย. การศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต.สถาปัตยกรรมศาสตร์ (การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม) สถาบัน
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2537
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 5 .กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น,2535.

- บำเพ็ญ ณ อุบล. เจ้าเมืองอุบลราชธานี.อุบลราชธานี.ศิริธรรมออฟเซต,2539.
- ปรีชา แสงศิริ. ผู้นำท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ : ศึกษาเฉพาะกรณี
อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.ศิลปศาสตร์ (รัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
- ปริศนา มัชฌิมา. การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เพื่อหาพื้นที่ที่มามีศักยภาพสำหรับ
การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา : เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต. วิทยาศาสตร์(เทคโนโลยีการจัดการระบบสารสนเทศ)มหาวิทยาลัยมหิดล,2543.
- ฝนวันจันทร์ ศรีจันทร์. การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนในเมืองประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาเมือง
ประวัติศาสตร์พิมาย. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2543.(อัดสำเนา)
- พรเพ็ญ จรัสณมถ. บทบาทผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ : ศึกษาเฉพาะกรณี
อุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.ศิลปศาสตร์
(รัฐศาสตร์)มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542
- พิพัฒน์ ชนินทุทรวงศ์. การศึกษาเบื้องต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในพื้นที่ท่องเที่ยว
เกี่ยว-ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.วิทยาศาสตร์(การ
จัดการป่าไม้) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543.
- มณฑล จันทร์แจ่มใส. การศึกษาทัศนคติของชุมชนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวกรณีศึกษา :
เกาะมุก จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. สถาปัตยกรรมศาสตร์ (การวางแผนชุมชน
เมืองและสภาพแวดล้อม) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าคุณทหารลาดกระบัง, 2541.
- มาริน รัตนฤทธิ์กุล. การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวทางการใช้สื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. (นิเทศศาสตร์ธุรกิจ) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต,
2541.
- รัชฎา คชแสงสันต์. การศึกษาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ประเภท
เกาะ กรณีศึกษา เกาะลิบะ จังหวัดสตูล. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. วิทยาศาสตร์ (เทคโนโลยี
การวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- เรวัต สิงห์เรือง และคณะ. รายงานโครงการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแก่งสะพือแบบมี
ส่วนร่วม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. สกว. อุบลราชธานี, 2549.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2538.